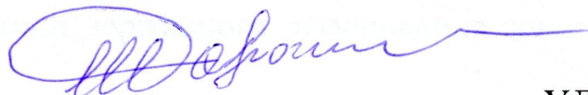

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

На правах рукопису

ДОРОТИЧ СЕРГІЙ ІВАНОВИЧ

УДК 338.246.025 (477)(08)

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРОЦЕСАМИ АДАПТАЦІЇ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ**

25.00.02 – механізми державного управління

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Науковий керівник
Грицяк Ігор Андрійович,
доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України

КИЇВ – 2010

d389

ЗМІСТ:

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	11
1.1. Митна політика та митна система: концептуалізація понять у науковому дискурсі	11
1.2. Організаційно-правові засади функціонування митної системи України	34
1.3. Сутність та методи державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності	42
Висновки до розділу 1	64
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МИТНОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	67
2.1. Механізми державного регулювання митної політики в Європейському Союзі	67
2.2. Формування митного простору Європейського Союзу	79
2.3. Тенденції еволюції митної служби країн з перехідною економікою (на прикладі держав Центральної і Східної Європи)	87
Висновки до розділу 2	113
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ	116
3.1. Дослідження виконання вимог європейських та міжнародних норм у процесі реалізації митно-тарифної політики в Україні	117
3.2. Правові механізми імплементації європейських та міжнародних митних стандартів в Україні	137
3.3. Інституціональні механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських та міжнародних стандартів	155
Висновки до розділу 3	175
ВИСНОВКИ	177
ДОДАТКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	194

ВСТУП

Актуальність теми. З часу надбання Україною незалежності одним з найважливіших державних питань стало визначення напрямів діяльності митної системи з урахуванням необхідності захисту вітчизняних інтересів та дотриманням міжнародних вимог при реалізації митної політики.

Сьогодні митна система України постійно перебуває у процесі становлення та вдосконалення з метою відповідності стандартам Всесвітньої митної організації (ВМО) та перспективної адаптації до європейських вимог. Прийнята 29 жовтня 2010 р. Колегією Державної митної служби України Концепція реформування митної служби України «Обличчям до людей» спрямована на її модернізацію у напрямі відповідності міжнародним стандартам.

Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС), затвердженою Указом Президента України від 11.06.1998 р. № 615, визначено основні положення зовнішньоекономічних пріоритетів щодо інтеграції України до Європейського правового та глобального міжнародного простору, мету та стан адаптації митного законодавства до даних інтеграційних процесів.

Варто підкреслити, що певні кроки на шляху інтеграції та імплементації вітчизняного митного законодавства вже зроблено, адже основною умовою інтеграції України в ЄС був вступ до Світової організації торгівлі (СОТ), який відобразився на характері митного законодавства, діяльності митної системи України та особливостях державного управління митною справою.

Проте подальшого вирішення потребують проблеми пристосування та виконання європейських вимог та норм митного законодавства. При цьому корекції потребує практично більшість нормативно-правових актів митного законодавства, організаційна структура митної системи України, митна інфраструктура, якість митного сервісу, робота з особовим складом митних органів.

З моменту створення митної служби в незалежній Україні теоретичні і практичні аспекти її діяльності стали об'єктом активних досліджень вітчизняних учених. Проблематика організації митної справи, реалізації митної політики, місця та ролі митної служби України в системі державних органів, її значення для вирішення соціально-економічних завдань знаходиться у центрі наукової дискусії. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних проблем розвитку Державної митної служби України зробили І.Г.Бережнюк, О.П.Гребельник, Л.В.Деркач, Є.В.Додін, Ф.Л.Жорін, С.В.Ківалов, Б.А.Кормич, В.Т.Комзюк, Н.А.Липовська, А.П.Павлов, П.П.Падун, П.В.Пашко, Д.В.Приймаченко, І.В.Письменний, К.К.Сандровський, В.В.Ченцов та ін.

Процес європейської інтеграції, до якого залучилася Україна, істотно впливає на зовнішньоекономічну діяльність та обумовлює необхідність удосконалення всієї системи державних органів, які забезпечують державне регулювання цієї сфери. В цьому контексті важливими є наукові розробки багатьох вітчизняних дослідників, зокрема В.Т.Білоуса, І.В.Бураковського, В.Будкіна, І.А.Грицяка, Л.В.Губерського, А.І.Кредисова, Д.Г.Лук'яненка, Г.М.Немірі, С.В.Осики, А.В.Осики, В.Т.Пятницького, А.І.Румянцева, В.Р.Сіденка, А.С.Філіпенка, В.О.Шамрая та ін [88, 89, 227, 228, 297].

Безумовно, ці дослідження є значним внеском в теорію, методологію та практику вивчення процесів адаптації органів державної влади до європейських вимог. Але при цьому дослідженню механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог у науковій літературі приділяється ще недостатньо уваги, що підтверджує актуальність обраної теми роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась на кафедрі європейської інтеграції Національної академії державного управління (НАДУ) при Президентові України і пов'язана з науковими дослідженнями кафедри, академії загалом та висвітлює результати наукових досліджень автора, одержаних у процесі реалізації Комплексного наукового проекту «Державне управління та місцеве

самоврядування» (номер державної реєстрації 0199U002827) НАДУ при Президентові України. При дослідженні теми науково-дослідної роботи, закріпленої за кафедрою європейської інтеграції НАДУ при Президентові України «Європейська співпраця: історія, сучасний стан та перспективи розвитку», (державний реєстраційний номер 0109U4003011), 2009 р., роль автора полягала у вивченні тенденцій становлення та розвитку митних служб країн з перехідною економікою, зокрема тих нових членів Європейського Союзу, які стали державами-членами ЄС у 2004 та у 2007 роках. При дослідженні теми науково-дослідної роботи, закріпленої за кафедрою європейської інтеграції НАДУ при Президентові України «Адаптація вітчизняного законодавства до європейських правових норм», (державний реєстраційний номер 0110U000384), 2010 р., роль автора полягала у виробленні пропозицій адаптаційного характеру щодо формування комплексу механізмів державного управління митною сферою в умовах євроінтеграційних процесів.

Проблематика дисертаційного дослідження відповідає Цілям розвитку тисячоліття ООН (2000 р.), завданням Державної цільової програми № 321 «Програма розвитку державної служби на 2005–2010 роки» (Постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2004 р. № 746) та курсу на європейську інтеграцію України (2005 р.).

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій з удосконалення механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог. Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- узагальнити теоретичні підходи щодо організації митної системи та реалізації митної політики в Україні;

- проаналізувати сутність та методи державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності та організаційно-правові засади функціонування митної системи України;

- дослідити особливості формування та розвитку митного простору Європейського Союзу;
- визначити тенденції еволюції митної служби країн з перехідною економікою (на прикладі держав Центральної і Східної Європи);
- проаналізувати стан виконання вимог європейських та міжнародних норм у процесі реалізації митно-тарифної політики в Україні;
- розкрити сутність поняття «інституціональні механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог», надати пропозиції щодо їх удосконалення та визначити пріоритети розвитку митної системи України відповідно до міжнародних стандартів.

Об'єкт дослідження – митна система України.

Предмет дослідження – механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що адаптація митної системи України до європейських вимог вимагає підсилення інституціональних механізмів державного управління процесами адаптації, зокрема правових механізмів імплементації митного законодавства, організаційних та кадрових механізмів державного управління процесами адаптації митної системи до європейських та міжнародних стандартів.

Методи дослідження. Реалізація мети та завдань дослідження здійснювалася за допомогою комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, в тому числі:

- методу екстраполяції – під час вивчення можливостей і доцільності імплементації зарубіжного досвіду адаптації митних служб, організації митного простору у систему державного управління України;
- методу порівняльного аналізу – з метою характеристики еволюції митних систем країн Центральної та Східної Європи;
- системного методу – для дослідження особливостей функціонування митної системи;

- аналітичного методу – під час визначення сутнісних характеристик ключових понять дослідження;

- методу функціонального аналізу – для дослідження функціонального навантаження митної системи та митної політики й низки емпіричних методів (експертне оцінювання, статистичний аналіз, моделювання тощо) – при конструюванні моделі комплексу механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог.

Теоретико-методологічною основою дисертації стали фундаментальні положення теорії державного управління, базові концепції як українських, так і зарубіжних науковців і практиків у сфері митної справи та державної політики європейської інтеграції.

Нормативно-правовою базою дослідження є Конституція й закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; митне законодавство Європейського Союзу; інформаційно-аналітичні матеріали та звіти митної служби України, інші інформаційно-аналітичні матеріали, звіти міжнародних організацій, статистичні дані Державного комітету статистики України.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і розробці методичних положень, сукупність яких забезпечує формування й ефективне функціонування комплексу механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог. В результаті проведеного дослідження отримані нові наукові і практичні результати.

У дисертаційній роботі

уперше:

- розкрито тенденції еволюції митних служб країн з перехідною економікою (на прикладі держав Центральної й Східної Європи) з метою запровадження позитивного досвіду при управлінні процесами адаптації митної системи України до європейських вимог;

– обґрунтовано поняття «інституціональних механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог» як системи дій, спрямованої на пристосування національних норм, організаційної структури, кадрової політики у митній системі України до європейських вимог та стандартів ЄС та ВМО й сформульовано пропозиції щодо їх удосконалення;

удосконалено:

– наукові підходи до впровадження теоретико-методологічних положень державного управління у процес розвитку митної системи;

– висвітлення особливостей формування та розвитку митного простору Європейського Союзу;

– підходи щодо реалізації комплексу механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог;

дістали подальшого розвитку:

– підходи щодо удосконалення організаційно-правових засад функціонування митної системи України та методів державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності;

– систематизація критеріїв виконання вимог європейських та міжнародних норм у процесі реалізації митно-тарифної політики в Україні та визначення напрямів, пріоритетів розвитку митної системи України відповідно до європейських та міжнародних стандартів.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що в дисертації розроблено пропозиції щодо удосконалення механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані: в діяльності органів державного управління при здійсненні державного регулювання в митній сфері, ухваленні управлінських рішень та визначенні перспектив розвитку митної системи України; для вдосконалення та подальшої розробки нормативно-правових актів, що спрямовані на уніфікацію правових систем України і Європейського Союзу; у науково-дослідній діяльності для

подальшого узагальнення, аналізу, обґрунтування та розв'язання наукових і практичних проблем державного управління у митній сфері; у навчальному процесі та викладацькій діяльності, зокрема під час написання підручників, навчальних і методичних посібників, розробки навчальних планів і лекційних матеріалів, програм професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань європейської інтеграції, розвитку митно-тарифних систем тощо.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження у практику діяльності органів державного управління підтверджено відповідними довідками: Державної митної служби України щодо модернізації її роботи згідно з європейськими вимогами та для фахової підготовки посадових осіб митної служби України (довідка про впровадження від 10.09.2010 р. № 11/5-10.5/9649); щодо розгляду законопроектів з питань удосконалення митної системи України (довідка Ради з питань зовнішньоекономічної діяльності при Кабінеті Міністрів України №183/9 від 06.09.2006 р.); Академії митної служби України стосовно розробки навчальних дисциплін «Основи європейської інтеграції» та «Митна служба в системі державного управління» в межах програми підготовки магістрів за спеціальністю «Державна служба» (довідка про впровадження від 02.09.2010 р. № 52).

Особистий внесок здобувача. Основні результати дисертаційного дослідження отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї й положення дисертаційного дослідження пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях: «Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні» (м. Київ, 2006 р.), «Демократичне врядування в контексті глобальних викликів та кризових ситуацій» (м. Львів, 2009 р.), «Європеїзація публічного адміністрування в Україні в контексті європейської інтеграції» (м. Дніпропетровськ, 2009 р.), «Державне управління та місцеве самоврядування» (м. Харків, 2010 р.), «Актуальні проблеми європейської та

«євроатлантичної інтеграції України» (м. Дніпропетровськ, 2010 р.) та інших комунікативних заходах. Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковані у наукових фахових виданнях.

Дисертація обговорювалась на засіданнях кафедри європейської інтеграції та міжкафедральному семінарі кафедр європейської інтеграції та економічної політики НАДУ при Президентіві України.

Публікації результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження викладено автором у 12 наукових працях, серед яких 4 – статті у наукових фахових виданнях з державного управління, решта – статті в інших наукових виданнях, матеріали конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 225 сторінок, з них 182 сторінки основного тексту. Дисертація містить 4 рисунки, 8 додатків. Список використаних джерел складається з 374 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У розділі проведено комплексне дослідження вітчизняної та зарубіжної наукової літератури митної проблематики, всебічно проаналізовано історичні, соціально-політичні, організаційно-правові підходи до інтерпретації митної політики та митної системи.

На основі аналізу наукової розробки теми висвітлено концептуальні підходи до вивчення процесів функціонування і розвитку митної системи, досліджені теоретико-методологічні аспекти функціонування митної системи як складової державного управління, обґрунтовано вибір напрямку, концепцію та загальну методику дослідження (Додаток А).

1.1. Митна політика та митна система: концептуалізація понять в науковому дискурсі

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, після вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ), посилення процесів міжнародної інтеграції, зростає науковий та практичний інтерес до дослідження ролі і функцій митної служби в системі державного управління. Це відповідає й спрямованості наукового пошуку у європейській та світовій науці загалом. Проблеми реформування і розвитку митної системи як одного з інститутів держави, функціонування в умовах постійних суспільних перетворень є предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених.

Останнім часом збільшується кількість досліджень у вітчизняному державно-управлінському дискурсі, присвячених тим або іншим аспектам функціонування митної системи. За весь час існування наукової галузі «державне управління» захищено 2 докторські та 6 кандидатських дисертацій, в яких зокрема розглядалися проблеми управління інституціональним розвитком митної

служби України (Н.А.Липовська [194]), концептуальні засади реформування митної служби (І.В.Письменний [257]), особливості розвитку кадрових ресурсів, формування престижу та статусу працівників митних органів (Є.Є.Курасова, С.П.Петрусь, Н.М.Стецюк, Р.А.Черкаський [187, 247, 311, 334]), розвитку митної інфраструктури (М.В.Поважна [256]), державного регулювання митної вартості (Т.С.Тоцька [323]). Важливе місце в розробці проблем митного постаудита, ролі митної системи в регулюванні зовнішньоторгівельної безпеки держави займає дисертаційне дослідження Л.М.Пісьмаченко [255], механізмів державного регулювання давальницької сировини – Т.С.Єдинак [121].

Останнім часом збільшилась увага науковців саме у державно-управлінській галузі і до інших проблемних аспектів розвитку митної системи. Це, зокрема, роботи ректора Академії митної служби України В.В.Ченцова, присвячені порівняльним дослідженням митних систем світу [332, 333], І.М.Квеліашвілі, яка розглядає роль митної служби у системі національної безпеки [141], О.Й.Диніс, у статтях якої звертається увага на комунікації митної служби України із суб'єктами міжнародного митного права [101].

Крім цього, слід виділити ще низку фундаментальних робіт, які проводилися в юридичній та економічній сфері, але справили помітний вплив на розвиток подальших досліджень митного спрямування. Це численні публікації С.В.Ківалова, Б.А.Кормича, Д.В.Приймаченка, П.В.Пашка тощо [148, 149, 242, 263]. Крім цього, дослідження митної системи в основному проводилось з точки зору практичної діяльності митниці або розглядалися конкретні питання: інвестиційна діяльність, аналіз деяких статей Митного Кодексу України, питання контрабанди як кримінального злочину тощо.

Весь обсяг вітчизняної наукової літератури митного спрямування можна розділити на декілька напрямків, а саме: визначення юридичного змісту митної політики, митної системи; дослідження митної справи та митної служби; міжнародні аспекти формування митної політики. У контексті дослідження інституційної структури митної політики основна увага приділяється дослідженню митних органів як складових інституційної системи держави.

Митні органи досліджують такі вчені та практики, як Є.Додін [104], О.Корольов [179], Н.Панько [236], Д.Приймаченко [263], О.Тропіна [325] та ін. Інституційні та нормативні аспекти митної служби досліджують І.Бережнюк [52], Т.Корнева [177], Н.Липовська [193, 194], В.Настюк [218], А.Паньков [237], П.Пашко [242], Т.Проценко [281], С.Степанюк [309] та ін.

Найбільше уваги до інституційно-функціональної структури митної служби приділено саме в юридичній літературі. У дисертаційному дослідженні для аналізу розвитку митної політики та митної служби України у нормативно-правовому контексті використовуються зокрема роботи таких дослідників як К.К.Сандровський [293], Ю.П.Соловков [305], С.Г.Терещенко [318].

Крім цього, чимало досліджень, присвячених історії митної справи, юридичним аспектам митного контролю та митного оформлення, боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил (С.Г.Христенко [330], І.М.Коросташова [180], В.В.Гаверський [34], О.В.Тодошак [321], Л.В.Деркач [98] тощо).

З точки зору державного регулювання економіки у роботах О.П.Гребельника [85] знайшла відображення проблема економічного фактору формування та здійснення митної політики в умовах модернізаційних процесів перехідних економік, яка є актуальною і для України.

Міжнародному фактору розробки та реалізації митної політики особливу увагу приділяють такі дослідники як І.Бережнюк [51], В.Сиденко [297], Л.Деміденко [93], Ф.Тосоєв [322], М.Шумський [342], Є.Додін [104], К.Астапов [38], К.Калачаян [133], В.Ченцов [333] тощо. У цих дослідженнях мова йде перш за все про роль інтеграційних процесів сучасного світу, проблем глобалізації та регіоналізації у процесі формування та здійснення митної політики країн світу та України зокрема.

У роботах, присвячених дослідженню функціонування механізму зовнішньоекономічної діяльності України, простежується думка про те, що в основу цього механізму були покладені принципи демократизації, демонополізації та деідеологізації зовнішньоекономічних зв'язків, які

передбачають максимальне скорочення адміністративних обмежень на експорт та імпорт, підвищення ролі митного та валютного регулювання міжнародних господарських зв'язків, надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності широкої самостійності згідно з міжнародною практикою.

Одночасно має місце усвідомлення того, що зовнішньоекономічна політика має відповідати національним інтересам держави, забезпечувати взаємну вигоду з іноземними партнерами, стимулювати конкуренцію між учасниками зовнішньоекономічної діяльності з метою підвищення якості продукції та послуг на українському ринку.

Важливим елементом зовнішньоекономічного механізму в умовах розвинутої ринкової системи є митно-тарифна політика. Складовою частиною механізму зовнішньоекономічної діяльності є митна політика держави, покликана передусім виконувати функцію захисту внутрішнього ринку. Основна тема, яка звучить у більшості авторів, що розглядають митну політику в контексті зовнішньоекономічної політики держави є формування адекватної системи національної економіки та забезпечення економічної безпеки.

Проблемам дослідження митної системи у контексті процесу європейської інтеграції в науковій літературі приділяється досить небагато уваги. Ці два напрямки досліджень розводяться у межах державно-управлінських, економічних, юридичних або міжнародних інтенцій.

Необхідність інтеграції держави до ЄС неодноразово підкреслювалася у працях багатьох вітчизняних дослідників, зокрема В.Білоуса, І.Бураковського, В.Будкіна, І.Грицяка, Л.Губерського, А.Кредисова, Д.Лук'яненка, Г.Немирі, С.Осики, А.Осики, А.Поручника, В.Пятницького, А.Румянцева, В.Сіденка, А.Філіпенка, В.Шамрая та ін. [88, 89, 227, 228, 297].

Наша держава зробила і заявила всьому світу про вибір свого історичного шляху про європейській вибір, цивілізаційне повернення до лона європейських народів. У Посланні колишнього Президента України Л.Д.Кучми до Верховної Ради України «Європейський вибір» визначено концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр., якими

передбачено створення реальних передумов вирішення основного геополітичного завдання нашої держави вступу України до Європейського Союзу [191].

Інтеграція України до Європейського Союзу є одним з її основних зовнішньополітичних пріоритетів. Стратегічною метою держави проголошено повноправне членство в ЄС.

18 березня 2004 р. Верховною Радою України було прийнято Закон «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», згідно якого було затверджено Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – Програма), що визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування.

Згідно з умовами вступу до Європейського Союзу, визначеними на Копенгагенському саміті Європейської Ради у червні 1993 р., Україні належить адаптувати законодавство до права Європейського Союзу, яке не зводиться лише до законодавства ЄС, а включає спільні принципи, цінності та правову культуру. Головною метою державної політики було, є і буде створення передумов та здійснення реальних кроків для вступу до Європейського Союзу і послідовне запровадження в життя європейської моделі розвитку загалом.

Очевидно, що наближення національної нормативно-правової бази до стандартів СОТ та Європейського Союзу потрібне насамперед, для України, оскільки приведення у відповідність української системи нормативно-правових актів до положень європейського права підвищить ефективність вітчизняної економіки та рівень життя українських громадян, зміцнить засади демократії. У свою чергу демократизація державного управління є однією з головних передумов інтеграції України до Європейського Союзу.

У нашій роботі процеси адаптації митної системи України до європейських вимог будуть розглядатися в двох напрямках: адаптації митного законодавства України до європейського митного законодавства, митно-тарифної політики України до митно-тарифної політики Європейського Союзу та адаптації митної системи до європейських вимог, Всесвітньої митної організації та СОТ. Перший напрям є визначальним, адже саме законодавство, на відміну від вимог, має об'єктивний характер і характеризується відносною сталістю, у той час як вимоги носять суб'єктивний характер і постійно змінюються залежно від ситуації.

Адаптація законодавства України – це перший етап тривалого процесу наближення національної системи права, включаючи також правову культуру, доктрину та судову і адміністративну практику, до системи права Європейського Союзу відповідно до критеріїв, що висуваються Європейським Союзом щодо держав, які мають намір приєднатися до нього. Виходячи саме з такого розуміння, процес адаптації має охоплювати як нормотворення, так і нормозастосування і бути обов'язковим для всіх органів державної влади та місцевого самоврядування.

Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього.

Під *acquis communautaire* (*acquis*) розуміється правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Вказаним вище Законом визначено, що адаптація законодавства – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики.

Державна політика України щодо адаптації законодавства формується як складова частина правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроектування, обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроектування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроектного, технічного, фінансового ~~забезпечення~~ процесу адаптації законодавства України.

В Україні створено основні політико-правові та організаційні засади адаптації законодавства. Зокрема, Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. (далі – УПС) визначено пріоритетні сфери адаптації законодавства.

На жаль, вітчизняні науковці значно менше уваги приділяють адаптації органів виконавчої влади до вимог ЄС. Більше того, можна зустріти підміну понять «адаптація» і «гармонізація», що не властиво для сучасного стану розвитку та переговорного процесу України з ЄС. Ми інтерпретуємо «адаптацію» як пристосування до вже існуючого і функціонуючого в Європі митного простору. Що стосується терміну «гармонізація» митної системи, митної політики, то, як нам видається, на використання цього терміну мають більше підстав країни-члени ЄС.

Звідси, із широкого кола питань, пов'язаних з інтеграційними процесами та вступом України в ЄС, обрана проблема адаптації митної системи України до європейських вимог. Одним із ключових елементів успішної інтеграції України до ЄС є досягнення певного рівня узгодженості законодавства нашої країни з правовими нормами Євросоюзу. Зближення українського законодавства із сучасною європейською системою права забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян

України, економічний розвиток держави у межах ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу асоційованого члена Євросоюзу, що є головним зовнішньополітичним пріоритетом України в середньостроковому вимірі.

Адаптація законодавства України передбачає реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність із європейськими стандартами і охоплює приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, охорону життя та здоров'я, навколишнє природне середовище, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, транспорт, а також інші галузі, визначені Угодою про партнерство та співробітництво. Важливим чинником реформування правової системи України слід вважати участь України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні для цієї організації та ЄС стандарти.

Етапами правової адаптації є імплементація Угоди про партнерство та співробітництво, укладання галузевих угод, приведення чинного законодавства України у відповідність із стандартами ЄС, створення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність із нормами ЄС.

Митна справа являє собою відносини, що складаються в системі зовнішньоекономічних зв'язків та є однією з найважливіших складових міжнародних відносин на світовому, регіональному та національному рівнях.

Відносини у сфері митної справи характеризуються митною політикою, міжнародними правилами, зовнішньоторговельними відносинами, порядком та умовами переміщення через митні кордони товарних, транспортних, фінансових та інформаційних потоків тощо, а також загально визнаними засобами тарифного і нетарифного регулювання.

Необхідність державного управління зовнішньоторговельними процесами призвела до створення механізмів тарифного регулювання і стала причиною появи специфічних нетарифних заходів та експортного контролю, які мають на

меті забезпечення захисту економічних інтересів країни, відповідним чином оформлюючи систему митних відносин між країнами.

Сформувавшись як система взаємозв'язків, що регулюють зовнішньоторговельну діяльність, митні процеси поступово перетворилися на форму взаємовідносин країн щодо питань організації зовнішньої торгівлі.

Потреба розглянути такі процеси через призму митної політики держави обумовлюється тим, що вони являють собою комплекс заходів, спрямованих на досягнення економікою країни певних переваг на світовому ринку та на захист внутрішнього ринку від іноземної конкуренції. Правове регулювання митних процесів передбачає чітке розмежування прав та обов'язків усіх учасників зовнішньоекономічної діяльності, законодавче закріплення митної політики, основних правил та принципів регулювання зовнішньої торгівлі на національному та міждержавному рівнях.

Спробуємо з'ясувати суть самого поняття «митна політика». Навколо цієї проблеми вже давно точаться доволі гострі наукові дискусії, але й досі не вдалося встановити єдиної точки зору про зміст зазначеного поняття.

Розвиток уявлень про митну політику тією чи іншою мірою висвітлено в наукових працях С.В.Барамзіна, І.Г.Бережнюка, М.М.Блінова, Б.М.Габричидзе, П.К.Гончарова, О.П.Гребельника, П.В.Дзюбенка, Є.В. Додіна, О.Д.Єршова, С.В.Ківалова, Ю.Г.Кисловського, О.М.Козиріна, Б.А.Кормича, В.Б.Кухаренка, Л.М.Маркова, П.В.Пашка, Д.В.Приймаченка, К.К.Сандровського, В.Г.Храбскова, С.І.Чернишова, М.Г. Шульги та ін. [45, 52, 55, 76, 80, 83, 105, 119, 144, 148, 161, 188, 199, 239, 261, 293].

У процесі створення стратегії формування та реалізації митної політики перед Україною виникла потреба, у першу чергу, щодо методологічного та методичного опрацювання загальних проблем митної політики як складової загальної державної політики. Незважаючи на те, що методологічні проблеми, пов'язані зі з'ясуванням сутності, мети та пріоритетних напрямків митної політики, а звідси і розвитком митної служби України, є предметом дослідження та обговорення у наукових колах, а також на державному рівні, на

жаль, цілісного уявлення щодо цих проблем та напрямків діяльності, які є одними з пріоритетних для країни, поки що не склалося. Це обумовлено тим, що у ході формування митної політики враховувались переважно сьогочасні потреби максимального наповнення державного бюджету. Ці процеси відбувалися без урахування довгострокових перспектив митної політики, що, безумовно, не йде на користь економіці держави.

Взагалі митною політикою є складова внутрішньої і зовнішньої політики держави, комплекс заходів, здійснюваних із метою забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю і регулювання товарообміну на митній території, участі в реалізації торгово-політичних завдань внутрішнього ринку, стимулювання розвитку національної економіки. В Україні здійснюється єдина митна політика, що є складовою митної справи, а також внутрішньої і зовнішньої політики України.

Україна визначає і проводить єдину митну політику, спрямовану на прискорення товарообігу, стимулювання розвитку національної економіки, захист внутрішнього ринку та власного виробника, а також на розвиток митної справи, відповідно до загальновизнаних міжнародних норм.

Головні напрямки митної політики України такі: структура системи органів державного регулювання митної справи; розміри мит та умов обкладення митом; вільні митні зони та митні режими на території України; перелік товарів, експорт, імпорт та транзит яких через територію України забороняється, визначаються Верховною Радою України.

Поняття «митна справа» в Митному кодексі України включає поняття «митна політика». Уявляється не зовсім аргументованим визначення митної політики як складової митної справи.

Основне заперечення проти такого підходу пов'язане із загальноприйнятою співвідпорядкованістю названих понять, за якої політика в певній сфері державного регулювання завжди первинна, а справа, як сукупність засобів і методів реалізації політики, завжди вторинна.

Питання митно-тарифного регулювання є одними з основних у розвитку зовнішньоекономічних відносин. Отже, особливу увагу необхідно приділяти вирішенню проблем вдосконалення системи митно-тарифного регулювання в Україні. Митна політика України розвивалася в напрямі паралельного розвитку всіх сторін системи митно-тарифного регулювання відповідно до передових, загальновизнаних норм і правил міжнародної практики. Вона включала одночасне вирішення проблем заповнення теоретичного вакууму, розбудови митної інфраструктури й активну участь в опрацюванні митних режимів, що мають забезпечувати мінімізацію митних процедур та ефективність митного контролю.

Україна активно співпрацює з митними адміністраціями багатьох країн світу, є членом Ради митного співробітництва, продовжує процес приєднання до міжнародних конвенцій з питань митної справи у напрямі гармонізації із загальноприйнятими в міжнародній практиці нормами та стандартами.

Митна політика разом із порядком і умовами переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів, стягуванням митних платежів, митним оформленням, митним контролем та іншими засобами проведення митної політики в життя визначаються законодавцем як складові митної справи.

В інших державах підхід до питання участі митних органів у розробці національної митної політики має відмінності. Якщо латвійська митна служба відповідальна тільки за реалізацію державної митної політики, то керівник митної служби Бельгії, резюмуючи свої функції, стверджує, що «вони зводяться до розробки загальної митної політики, укладання довгострокових і короткострокових планів і, звичайно, до контролю їх виконання». Велику увагу він приділяє роботі в «Групі митної політики, що розробляє стратегію для митних служб країн – учасниць Європейського Союзу».

Митний кодекс Європейського Союзу не містить положень, що мають відношення до прямого нагадування терміну «митна політика». Кодекс базується на концепції внутрішнього ринку, містить загальні правила і процедури, що забезпечують застосування тарифних та інших заходів, здійснюваних на рівні Європейського Союзу у зв'язку з торгівлею товарами між Європейським Союзом і

третіми країнами, реалізацію загальних заходів сільськогосподарської і торгової політики, виходячи з вимог цих загальних політик.

Національна митна політика тісно пов'язана і перебуває у відношенні прямого або непрямого підпорядкування щодо митної політики низки міжнародних організацій, зокрема таких як Світова організація торгівлі і Всесвітня митна організація [229, с. 27 – 28].

Наукова обґрунтоване визначення поняття «митна політика», адекватне відображення в ньому відповідного явища дійсності має не тільки теоретичне, а й практичне значення і пов'язане з певними труднощами. Від чіткості та повноти формулювання цього терміна, мети, завдань, соціального призначення, механізму її формування і реалізації залежить усвідомлення характеру й змісту діяльності системи митних органів [263, с. 10 – 11].

На превеликий жаль, у діючому українському законодавстві не існує чіткого визначення митної політики та її функцій. У Конституції України існує декілька норм, які безпосередньо регулюють питання митної політики. У першу чергу необхідно назвати ст. ст. 17 та 18 Основного Закону. Правові норми, що містяться в них, встановлюють головні завдання діяльності держави у зовнішній сфері. Так, ч. 1 ст. 17 Конституції України визначає захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки до найважливіших функцій держави; ч. 3 цієї ж статті покладає забезпечення державної безпеки та захист державного кордону України на відповідні правоохоронні органи та військові формування, до складу яких відносяться і підрозділи державної митної служби. Стаття 18 Конституції України встановлює головні цілі зовнішньополітичної діяльності держави, частиною якої і є митна політика.

Митна політика термінологічно повинна розглядатися, перш за все, у контексті зовнішньоекономічної діяльності, стимулювання розвитку національної економіки. Саме у такому контексті викладена стаття 2 «Митна політика» у Митному кодексі України: «Митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх

економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі» [2].

На думку Д.В.Приймаченка, треба взагалі відмовитись від законодавчого закріплення терміна «митна політика», принаймні в Митному кодексі України, адже закріплення характеристик митної політики в цьому нормативно-правовому акті не має безпосереднього регулятивного значення. Ця відмова спричинена невідповідністю статусу такого явища, як митна політика, рівню галузевого кодексу. Він вважає, що поняття «митна політика», принципи формування та реалізації, стратегічні напрями розвитку, зміст та інші не менш важливі її аспекти мають бути закріплені в такому нормативному акті програмного характеру, як концепція [263, с. 23].

Приймаченко Д.В. у своїй монографії «Митна політика держави та її реалізація митними органами» наголошує на тому, що здійснювана митна політика у такому вигляді, як вона зараз викладена та інтерпретована у політико-правових актах, виявляється неадекватною сучасним потребам окремо взятих громадян чи суб'єктів господарювання і суспільства та держави в цілому і є такою, що не сприяє формуванню оптимальної структури національної економіки та входженню її в світову економіку, не визначає напрями модернізації митних органів України. Бракує системного підходу до визначення змісту, формування та реалізації митної політики і розвитку митної служби не тільки в стратегічному, але й у тактичному планах. Немає науково обґрунтованої моделі реалізації митної політики, її адаптації до мінливих умов як усередині країни, так і за її межами, відповідних організаційних механізмів. Якщо розглядати ці питання крізь призму організації та діяльності митних органів України, то можна зазначити, що ці фактори знижують ефективність та результативність їх діяльності, ускладнюють процес входження митної служби України до європейської митної системи. Усе це негативно впливає на вирішення завдань соціально-економічного розвитку країни, налагодженню стабільних зовнішньоторговельних зв'язків та правовідносин у сфері митної діяльності [263, с. 10].

На окрему увагу заслуговує точка зору К.К.Сандровського, який визначає поняття митної політики через поняття митної справи, а саме: митна справа – це сукупність різноманітних засобів запровадження в життя митної політики будь-якої держави, що забезпечують економічну (перш за все) охорону її кордонів. Митна політика являє собою систему заходів, що регулюють ввезення, вивезення та транзит переміщуваних через кордони даної держави товарів й інших предметів, їх митне обкладення, оформлення і контроль. Запропоноване визначення фактично ототожнює поняття митної політики і митної справи. Крім того, К.К.Сандровський зазначав, що митна політика не зводиться лише до техніки митної справи, до власне митних заходів на кордоні чи у зв'язку з його перетином (огляд і випуск вантажів, нарахування мита тощо). Це поняття ширше, воно охоплює різні сторони діяльності держави у сфері зовнішньоекономічних зв'язків [293, с. 4].

У коментарі до Митного кодексу Російської Федерації подібну позицію підтримує О.М.Козирін, який митну політику визначає як цілеспрямовану діяльність держави щодо регулювання зовнішньоторговельного обміну (обсягу, структури й умов експорту та імпорту) через установлення відповідного митного режиму переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон [166, с. 24]. Окремо О.М.Козирін акцентує увагу на взаємозв'язку митної політики та митної справи, підкреслюючи, що разом різні напрями діяльності митних органів становлять зміст митної політики, яка реалізується у державі. При цьому він зазначає, що поняття митної справи за своїм змістом ширше від поняття «митна політика» [159, с. 34].

Концептуально нового підходу дотримується інший російський дослідник Б.М.Габричидзе. Очевидність того, що митна політика виходить за межі митної справи, він обґрунтовує метою митної політики, досягнення якої не можливе лише за допомогою здійснення митної справи. Учений ставить під сумнів і рівнозначність таких категорій, як митна політика та засоби її реалізації. Ураховуючи зазначений підхід, він пропонує таке визначення митної політики: митна політика – це система політико-правових, економічних, організаційних та

інших широкомасштабних заходів у сфері митної справи, спрямованих на реалізацію та захист внутрішньо- і зовнішньоекономічних інтересів з метою динамічного здійснення політичних та соціально-економічних перетворень в умовах формування ринкових відносин [315, с. 10].

У контексті розробки проблематики митної політики в українській науці на особливу увагу заслуговують роботи С.В.Ківалова та Б.А.Кормича, авторів підручника «Основи митної політики». Б.А.Кормич вперше в Україні досліджував державно-правовий та інституційний механізм митної політики, а також інститути митної політики в системі функцій держави [175]. С.В.Ківалов та Б.А.Кормич пропонують визначення митної політики, згідно з яким митна політика – це складова внутрішньої і зовнішньої політики, яка визначає зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин та організації митної системи і має на меті захист національних інтересів, національної безпеки й економічного суверенітету держави [148, с. 9].

З принципово іншої позиції пропонує розглядати поняття митної політики П.К.Гончаров, який вважає, що митну політику слід розглядати не як частину державної політики, а як сферу громадського життя, і пропонує вирізняти широке і вузьке її значення. У широкому методологічному смислі слова митна політика – це частина політичної сфери життєдіяльності суспільства, пов'язана з діяльністю різних соціальних і політичних суб'єктів і, насамперед, держави щодо використання методів митного вливу для вирішення економічних, правоохоронних, соціальних та інших завдань. У вузькому, функціональному значенні слова митна політика – це сукупність цілей, завдань, принципів, форм і методів діяльності митних органів, закріплених у правових актах і нормативних документах. На думку дослідника, більш широкий погляд на сутність і зміст митної політики, зокрема на коло її суб'єктів і її соціальне призначення, не тільки ускладнює, але й, що набагато важливіше, дає можливість підвищити ефективність діяльності щодо її розробки і реалізації [80, с. 91].

Багато вчених і практиків продовжують дотримуватися такого погляду на митну політику, який в основі своїй, визначає її як систему встановлених правових норм діяльності державних органів по здійсненню економічної безпеки країни. Щодо вирішення проблем розвитку економіки країни, такий підхід себе не виправдав. Відомо, що закон це – симбіоз права й політики. Причому політика завжди акумулює наявний спектр суспільних відносин і неминуче конвертується в правові форми. Як і у будь-якій іншій сфері суспільних відносин, відносини в митній сфері складаються не довільно. Вони визначаються соціально-економічною сутністю держави, соціальними потребами, постійно вимагають взаємного узгодження й пошуку компромісів, а потім правової регламентації.

Також варто акцентувати увагу на позиції стосовно даного питання І.Г.Бережнюка, який визначає митну політику як систему поглядів, ідей та переконань, що формує основні правові та економіко-організаційні принципи митної справи [53, с. 11]. На думку Є.Є. Курасової, суть митної політики полягає в тому, що вона об'єктивно пов'язує державу, політичні інститути і структури, учасників зовнішньоекономічної діяльності, створює між ними відносини взаємодії та взаємозалежності. Характер цих відносин залежить від погодженості й досягнутого компромісу інтересів сторін, соціальних груп. Вона зазначає, що митна політика обумовлюється досягненням соціального партнерства держави, політичних інститутів суспільства, соціальних груп, учасників зовнішньоекономічної діяльності тощо. Таким чином, митна політика – це діяльність політичних інститутів суспільства щодо виявлення, узгодження і координації політичних, економічних, правоохоронних, соціальних та інших інтересів за допомогою митної справи [186, с. 14].

Згідно точки зору вже згадуваного Д.В.Приймаченка, саме поняття митної політики має відображати такі важливі моменти: митна політика є важливою, невід'ємною складовою державної політики; охоплює як процес свого формування, так і процес практичного втілення в життя; формується державними інституціями з урахуванням думки всіх зацікавлених сторін, а

реалізується виключно державними органами; спрямована на забезпечення та захист прав і законних інтересів окремих громадян, суб'єктів господарювання, у цілому держави; розвивається в напрямі гармонізації та уніфікації із загальноприйнятими міжнародними стандартами.

Такий підхід до визначення поняття митної політики є одним з найбільш конструктивних, адже він дозволяє не тільки відобразити пріоритетні, визначальні ознаки досліджуваного поняття, а й сформувавши підґрунтя для формування загального підходу [263, с. 17].

Усі відомі інтерпретації митної політики, як пропонують науковці, залежно від підходу до цього поняття можна об'єднати в чотири основні групи: владно-правовий, організаційно-інституціональний, економічний та психоетичний.

Владно-правовий підхід тлумачення митної політики орієнтується на висвітлення її основних положень через дії, спрямовані на здобуття, утримання та використання державної влади в сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності. У межах цього підходу митна політика трактується як система або комплекс заходів, правил регулювання зовнішньоекономічної діяльності, перш за все і адміністративно-владного характеру або ж як упорядкованість та регулятивність у цій сфері – за допомогою нормативно-правової бази.

Відповідно до організаційно-інституціонального підходу митна політика формується через державні організації та інститути, в яких вона розробляється, визначається і реалізується. До таких державних інституцій, в першу чергу, належить Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади.

Економічний підхід до митної політики пов'язаний в основному із запровадженням у життя внутрішньої та зовнішньої економічної політики держави, заснованої на протекціонізмі, вільній торгівлі чи гармонійному поєднанні цих двох напрямів.

Психоетичний підхід до митної політики визначається, насамперед, тим, що політика – це своєрідна характеристика відносин, які складаються в процесі

«її розробки, прийняття й реалізації. Митна політика з психоетичних позицій – це сфера продуманих конфліктно-консенсусних кроків, маневрів, лавірувань, вимушених компромісів, погоджень, тиску та бар'єрів. Усі чотири складові митної політики взаємопов'язані та взаємозалежні, тому важливі й мають бути рівнозначним [118, с. 34 – 35].

Також із системних позицій пропонує розглядати проблеми дослідження поняття митної політики О.П. Гребельник. Він розглядає митну політику під кутом зору цільової та функціональної спрямованості. Зміст полягає у наступному. Під кутом зору цільової спрямованості митно-тарифна політика – це система політико-правових, економічних, організаційних та інших широкомасштабних заходів у сфері митно-тарифних відносин, спрямованих на реалізацію та захист як внутрішніх, так і зовнішньоекономічних інтересів країни з метою здійснення динамічних соціально-економічних перетворень за умов формування ринкових відносин. З огляду на функціональну спрямованість, митно-тарифна політика – це система заходів економічної і зовнішньоекономічної політики, що вживаються державою у митному оподаткуванні, контролі та митному оформленні. Узагальнюючи визначення митної політики, О.П.Гребельник стверджує, що під нею розуміється комплексна система заходів, спрямованих на забезпечення економічного суверенітету країни, охорону державних кордонів, реалізацію зовнішньоекономічної стратегії через сферу митних відносин [85, с. 23 – 29].

Усі вище згадувані визначення поняття митної політики характеризують і пояснюють окремі її сторони, в кожному з них можна знайти раціональне зерно. Ці визначення взаємопов'язані та взаємообумовлені й саме тому однаковою мірою важливі та необхідні.

На наш погляд, визначаючи поняття митної політики, слід враховувати, в першу чергу, контекст, в якому таке визначення здійснюється. У нашому випадку припустимим та обґрунтованим є приєднання до позиції законодавця з приводу цього питання, який визначив митну політику в статті 2 Митного кодексу як систему принципів та напрямів діяльності держави у сфері

забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [2].

Не можна не погодитись з тим, що визначення поняття митної політики, яке закріплене чинним Митним кодексом України, має ряд недоліків. Адже суперечливим видається той факт, що забезпечення економічних інтересів та безпеки досягається лише за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі. Не потребує доведення те, що забезпечення економічних інтересів та безпеки досягається також за допомогою здійснення митного контролю та митного оформлення, боротьби з контрабандою та порушенням митних правил. Крім цього, і це закріплено статтею 18 Конституції України, шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва зі членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права [1]. Доволі сумнівним видається й обмеження митної політики тільки зовнішньою торгівлею.

Митна політика у сучасних умовах характеризується багатоманітністю та існуванням тенденцій до розширення її змісту, ролі та місця. Якщо розглядати митну політику за спрямованістю дії та набором інструментів її реалізації, то вона має економічний характер. Якщо ж розглядати митну політику в площині адміністративно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, то вона набуває правового змісту, а сфера діяльності інститутів суспільства та держави є управлінським аспектом реалізації митної політики.

Митна політика – це певний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування митних кордонів та забезпечення захисту національних інтересів та національної безпеки держави у зовнішньоекономічній сфері. Таким чином, ми спробуємо визначити роль митної політики як чинника формування безпеки в сфері зовнішньої торгівлі.

Вироблення митної політики України, на різних етапах її розвитку, ґрунтувалася на теоретичних поглядах протекціоністів (М.Н.Соболев [301], М.М.Шапошніков [338], Б.Н.Габричидзе [75], Г.П.Брацун [63] й ін.) і фритредерів (Адам Смит [300], А.Я.Новиков [224], Ю.І.Сичев [312] й ін.)

виходячи з конкретних економічних умов країни, традицій, зовнішньополітичної й зовнішньоекономічної кон'юнктури. Протекціонізм, будучи засобом захисту національної економіки, має свою альтернативу – фритредерство, тобто вільну торгівлю. Саме ці два аспекти дослідження були покладені вченими в основу вивчення змісту митної політики.

З кінця XIX й до 20-х рр. XX ст. домінуючою була думка щодо недоцільності виділення митної політики як самостійної складової політики держави. Так, відомі дослідники політологічної науки – І.М.Чичерін, П.В.Струве, М.Н.Соболев, М.М.Шапошников та інші – опрацювали наукові підходи, відповідно до яких торговельна та митна політика були складовими зовнішньої і внутрішньої політики держави. А тому дослідження торговельної та митної політики мало здійснюватись у контексті внутрішньої і зовнішньої політики держави [263, с. 6 – 7].

Один з дослідників-фахівців у сфері радянської зовнішньої торгівлі С.В.Сигрист писав: «Сукупність урядових заходів, що здійснюють прямий чи опосередкований вплив на зовнішню торгівлю, мають назву зовнішньоторгової політики», а інший автор того ж часу М.Г.Петров зазначав: «Коли йдеться про торгову політику, то, в першу чергу, мають на увазі митну політику». Отже, у літературі того часу митна політика розглядалась в основному як рівноцінна поняттю зовнішньоторгової політики [246, с. 48].

Ототожнення митної політики з торговою політикою є невиправданим, хоча б на тій підставі, що митна політика – це завжди політика, здійснювана з боку держави, а торгова політика може бути політикою окремих суб'єктів господарювання, їх об'єднань, асоціацій, інших учасників ринкових відносин. Разом з тим слід зазначити, що існували й інші думки. Так, у довідковій юридичній літературі тих часів під митною політикою розуміли сукупність заходів держави в галузі обкладення митом, спрямованих на регулювання товарообміну даної держави з іноземними державами. Митна політика є частиною торговельної політики в буржуазних державах, оскільки в умовах вільної торгівлі

висота обкладення митом це серйозний чинник, що стимулює або гальмує ввезення і вивезення товарів у дану країну і з даної країни [263, с. 11].

Не погоджуючись з позицією ототожнення зовнішньоторгової політики з митною, відомий вітчизняний фахівець з митного права К.К.Сандровський зазначав, якщо перша має самостійне значення, то остання за певних умов може відігравати лише службову, допоміжну роль [293, с. 48].

С.В.Барамзін визначає державну митну політику як загальні принципи зовнішньої торгівлі на відповідний період часу, що відображають відношення до: національної безпеки, забезпечення економічної незалежності; національного виробника товарів та послуг; іноземних інвестицій у національне виробництво; захисту фізичного і морального здоров'я населення як прямого, так і опосередкованого споживача товарів і послуг; захисту навколишнього природного середовища; формування доходної частини бюджету [45, с. 9].

Таким чином, існує багато точок зору на політику держави, яка здійснюється у митній та зовнішньоторговельній сферах. Але очевидним видається надзвичайно тісний зв'язок між митною політикою та зовнішньою торгівлею. Тому й очевидним є те, що митна політика відіграє визначальну роль у забезпеченні зовнішньоекономічної політики держави.

Митна політика завжди була нерозривно пов'язана в першу чергу із зовнішньоекономічною діяльністю держави, оскільки причиною її виникнення є наявність міждержавних економічних (торговельних) зв'язків в якості об'єкта державного впливу та контролю. Цей факт зумовлює переважання економічного характеру функцій митної політики. Як відомо, виділяють три базові функції митної політики: фіскальну, регулятивну та захисну.

Зміст фіскальної функції полягає у наповненні державного бюджету за рахунок стягнення мита, податку на додану вартість, акцизного збору з товарів та інших предметів при переміщенні через митний кордон.

Регулятивна функція митної політики передбачає вплив з боку держави та її компетентних органів на зовнішньоекономічні відносини за допомогою засобів економічного та неекономічного характеру з метою регулювання

останніх в цілях забезпечення національних інтересів та інтересів національних товаровиробників та створення сприятливих для них умов, забезпечення виконання державної політики в сфері економіки, виконання міжнародно-правових зобов'язань держави.

Захисну функцію іноді ще називають «правоохоронною», але вона як функція державної політики має дещо ширше значення ніж просто правоохоронна діяльність держави. Ця функція спрямована на захист держави від зовнішніх загроз і в широкому розумінні включає: захист національної безпеки держави, підтримання миру та міжнародної безпеки, суспільного порядку, моральності, захист внутрішнього ринку, забезпечення екологічної безпеки, захист інтересів споживачів, створення умов для підтримання законності щодо порядку переміщення через митний кордон України товарів та транспортних засобів, ефективну боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил, сприяння боротьби з міжнародним тероризмом, злочинністю тощо. Велика частка подібних завдань реалізується в процесі виконання митними органами своїх таких контрольних функцій, як: митний, валютний, екологічний, медико-санітарний та інші види контролю, а також при виконанні завдань по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил [147, с. 9 – 11].

У деяких випадках охоронна функція митної політики отримувала пріоритетне значення і ставала головним завданням держави в митній сфері. Це є характерним для так званих закритих суспільств, прикладами яких можуть бути існуючі комуністичні режими на Кубі та в Північній Кореї, середньовічна Японія, уряд якої намагався обмежити будь-який іноземний вплив, колишній СРСР з його монополією зовнішньої торгівлі: стаття 2 Митного кодексу СРСР 1928 р. головним завданням митних органів називала «фактичний контроль за виконанням постанов про державну монополію зовнішньої торгівлі» [294].

Митний кодекс України у статтях 2, 3, 11 визначив, то митна політика входить як складова частина у сферу забезпечення державою своїх економічних інтересів та безпеки. Механізмами реалізації митної політики є митно-тарифні та нетарифні заходи регулювання зовнішньої торгівлі й митна справа, яка визначає

порядки і процедури, пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон, їх митним контролем та оформленням, справлянням податків і зборів, а також організацією боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил [243, 101].

Державна політика завжди виражає і представляє певний спільний інтерес, і митна політика як складова її частина не є виключенням. У формуванні митної політики виражаються інтереси держави та суспільства у цілому та інтереси окремих фізичних та юридичних осіб.

Місце і роль митної політики в системі загальнодержавної політики визначається багатьма факторами, що мають місце через вплив інших складових державної політики (податкової, фінансової, інвестиційної тощо). Вона тісно взаємопов'язана з ними і знаходиться в прямій чи опосередкованій залежності від них, але й сама має суттєвий вплив на них. Митна політика, виступаючи складовою внутрішньої та зовнішньої державної політики, формується та запроваджується, спираючись на об'єктивний аналіз та з урахуванням внутрішньоекономічних та зовнішньоекономічних факторів. У цьому сенсі митна політика фокусує у собі інтереси держави у внутрішньоекономічній, зовнішньоекономічній, фінансовій, податковій, валютній, кредитній та інших сферах. У такій якості митна політика є не тільки каталізатором політики держави, але й свого роду заручником її прорахунків [263, с. 285].

Таким чином, у результаті аналізу наукових праць за проблематикою дисертаційного дослідження з'ясовано, що проблема теоретико-методологічного аналізу механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог не була до цього часу предметом спеціального системного розгалуженого наукового дослідження, хоча окремі її аспекти, зокрема правові засади митної політики, реформування митних органів, їх територіальної організації висвітлювалися у науковій літературі. Це дає підстави для висновку, що наукова розробка проблеми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог є недостатньою. Саме тому ця проблема обрана предметом дисертаційного дослідження, тому що тільки її комплексний аналіз дозволяє

визначити перспективи модернізації митної служби та особливості управління цим процесом, що є однією з вимог євроінтеграційного руху України.

1.2. Організаційно-правові засади функціонування митної системи України

Доленосні еволюційні процеси кінця 1980-х – початку 1990-х рр., привели до розпаду СРСР та утворення суверенних держав у межах колишніх союзних республік. 16 липня 1990 р. Верховна Рада України прийняла Декларацію про державний суверенітет України. 24 серпня 1991 р. відбувся Всенародний референдум, був ухвалений Акт проголошення незалежності України.

Логічним продовженням Декларації став Закон «Про економічну самостійність Української РСР», прийнятий 2 серпня 1990 р. У ньому серед головних принципів економічної політики України було названо і створення національної митної служби. Українська держава розпочала самостійне політичне та економічне життя.

25 червня 1991 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про митну справу в Україні», який проголосив, що Україна як суверенна держава самостійно створює власну митну систему і здійснює митну справу.

У спадщину від колишнього СРСР на території України залишилося 26 митниць, багато з яких розташовувалося в орендованих приміщеннях, та автомобільні пункти пропуску, чотири з яких було побудовано у 50-60-х рр. На стадії будівництва були 4 пункти пропуску, а 7 пунктів спрощеного переходу являли собою невеликі тимчасові споруди [122, с.31]. 12 грудня 1991 р. Верховна Рада України прийняла Постанову про створення Державного митного комітету України як центрального митного органу України та перший Митний кодекс України.

Для забезпечення належного функціонування митних органів і прикордонних військ у грудні 1993 р. було прийнято «Комплексну програму розбудови державного кордону України», яка визначила перелік

організаційних, правових і матеріально-технічних заходів щодо розбудови державного кордону і митної інфраструктури до 2000 р.

29 листопада 1996 р. Президент України видав Указ про створення на базі колишнього Державного митного комітету Державної митної служби України. Підсумки першого етапу розбудови митної справи в Україні позитивні: за короткий час було сформовано дієздатний центральний орган управління митною справою, 10 регіональних митниць, 42 митниці, 195 митних постів, 12 спеціалізованих митних установ (митні лабораторії, навчальні заклади тощо).

В одному з перших законів, прийнятих Верховною Радою суверенної України, – законі України «Про митну справу в Україні» від 25 червня 1991р. у ст. 1 зазначається: «Митна справа є складовою частиною зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України». Ст. 2 фіксує важливий принцип: «Територія України становить єдину митну територію, в межах якої Україна має виключну юрисдикцію щодо митної справи» [12]. За короткий час створено митну інфраструктуру на кордонах із сусідніми державами: Польщею (кордон – 543 км) – 8 автомобільних пунктів пропуску; Словаччиною (кордон – 48,5 км) – 7 автомобільних пунктів пропуску; Румунією (кордон – 625,41 км) – 14 пунктів пропуску [122, с.32].

З виходом України з Радянського Союзу переважно на базі органів внутрішніх справ у прикордонних регіонах стали формуватися митні пости, а митниці на західному та південному контролі та в міжнародних аеропортах набули нового статусу. Одночасно стало формуватися й митне законодавство. Як суверенна держава Україна потребувала власної митної політики та митного законодавства. Уже в перші місяці незалежності в короткий термін були розроблені та прийняті Митний кодекс України» 12 грудня 1991 р. та Закон України «Про єдиний митний тариф» 5 лютого 1992 р. Разом із тим визначено та закріплено основи митної справи, визначені завдання митних органів. При їх розробці та прийнятті враховувалися міжнародні підходи та правила ведення митної справи і митної політики. Тому й митна справа в Україні розвивається у

напрямі гармонізації і уніфікації із загальноприйнятими міжнародними нормами та стандартами.

Так, 14 травня 1993 р. у Москві на засіданні глав держав-учасників СНД було прийнято декларацію про поетапне прямування до економічного союзу і підготовку відповідних угод, спрямованих на його забезпечення. У межах цієї співдружності 9 країн підписали «Угоду про принципи митної політики», було створено Консультативну митну раду для розробки засад митної політики й взаємодії митних органів. Пізніше було укладено низку угод щодо транзиту товарів та вантажів. Хоча Україна і не є учасником цієї митної вісімки, але ряд її положень стосуються й України. Важливе значення має угода про безвізове пересування громадян країн СНД по території її учасників та угода про взаємне визнання віз держав-учасників СНД від 9 жовтня 1992 р. Хоч Україна й не входить до митного союзу, вона має дотримуватись хоча б транзитних правил під загрозою втрати позицій як транспортний коридор. З огляду на це, на двосторонній основі вона бере участь у митному співробітництві.

Особливо важливе значення для регулювання митної справи має Закон «Про міжнародні договори», за яким ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину національного законодавства [13]. Однак відсутність механізму реалізації цієї вимоги не дає можливості повною мірою виконати цивілізоване положення. Тому законодавець вибрав інший шлях, передбачив, зокрема, у частині 2 ст. 7 Митного кодексу України правило: якщо міжнародним договором України встановлені інші правила, ніж ті, які містяться у чинному Кодексі та інших актах законодавства України про митну справу, то застосовуються правила міжнародного договору [2]. Така ж думка міститься і у ст.26 Закону України від 5 лютого 1992 р. «Про єдиний митний тариф». У ній говориться: якщо міжнародним договором України встановлені інші правила, ніж ті, які існують у ньому законі та інших актах законодавства України про митний тариф, то застосовуються правила міжнародного договору [6].

Аналіз чинного митного законодавства України та практики його застосування засвідчує, що норми цієї галузі мають дві групи цілей (функцій).

1. Економічні. До них належать фіскальні, тобто ті, які доповнюють прибуткову частину бюджету країни, та регулятивні. Свій регулюючий вплив на економіку митний механізм виявляє митними тарифами (методами непрямого керівництва), а також заборонами, обмеженнями, ліцензуванням, квотуванням експорту та імпорту (методами прямого адміністративного керівництва). Зазначене регулювання покликано: стимулювати розвиток національної економіки; захищати український ринок; заохочувати іноземні інвестиції; забезпечити виконання зобов'язань перед іншими державами, міжнародними союзами, а також сприяти досягненню іншої мети з питань політичної та економічної стабілізації України.

2. Захисні, тобто ті, які забезпечують економічну, санітарну безпеку країни, захист суспільного порядку, здоров'я населення, культурних цінностей. Названим цілям служать усі компоненти митної справи: митна служба, митна діяльність, митна політика та ідеологія. Системі контролю та платежів служать і юридичні норми, митне оформлення, а також боротьба з контрабандою та іншими правопорушеннями.

Це притаманне законодавству в митній сфері багатьох зарубіжних країн. Зокрема, закріплення у законодавчому акті основ правового регулювання припускає активну підзаконну нормотворчість, що здійснюється органами державного управління. В основному парламент наділяє будь-який державний орган правом видавати підзаконні акти, надаючи йому повноваження загального характеру чи встановлюючи спеціальні умови (обсяг повноважень, термін їх делегування і т.ін.). Лише для рішень із кардинальних, найбільш важливих питань митної політики потрібна згода парламенту. У всіх інших випадках повноваження щодо зміни митного режиму передаються уряду. Подібна практика відома у фінансово-правовій науці як «закон висячого замка». Делеговане законодавство забезпечує еластичність правової бази митної політики.

Залежно від органів, до яких належить авторство актів, а отже, і за юридичною силою останніх розрізняють п'ять видів джерел: закони України; укази Президента України; постанови Кабінету Міністрів України; акти

Державної митної служби України (ДМС), накази та розпорядження; спільні акти ДМС з іншими центральними органами виконавчої влади (податковою службою, МВС і т.ін.) [209, с.15].

Митна справа та її основа – митне законодавство постійно вдосконалюється. Суттєво оновлено у 2000 р., 2001 р. та в наступних роках Закон України «Про єдиний митний тариф», протягом 6 років велась робота над новим Митним кодексом України. Вона увінчалася прийняттям його 20 грудня 2001 р. Але у ньому містилось ряд суперечливих положень, і тому Президент України наклав на нього вето. Після зняття суперечливих положень Президент України 11 липня 2002 р. нарешті його підписав. Як вказано у Преамбулі, Митний кодекс України визначає засади організації та здійснення митної справи в Україні, регулює економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти діяльності митної служби України. Він спрямований на забезпечення економічних інтересів України, створення сприятливих умов для розвитку її економіки, захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та громадян, забезпечення законності у митній справі [226, с.22].

Прийняття нового Митного кодексу України та нової редакції Митного тарифу України стало важливим кроком уперед до реформування митної системи Української держави, сприяло лібералізації зовнішньоекономічних стосунків та привело норми митного законодавства України відповідно до вимог Світової організації торгівлі.

Значна кількість норм митного права міститься у підзаконних нормативних актах, які дістали назву адміністративної нормотворчості. За її допомогою наповнюються реальним змістом відсилочні норми законів. Окрім цього, дається трактування деяких термінів: «недобросовісний декларант», «життєво-важливі інтереси» тощо. До таких нормативних актів належать Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України. Це пояснюється характером митної справи та необхідністю оперативно вирішувати ряд питань щодо забезпечення вигоди для українських громадян при перетині митного кордону, підприємців при здійсненні ЗЕД, інших джерел права.

У митному праві України присутня значна частка відомчих норм, що приймаються наказами Державної митної служби України. Державна митна служба України як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує проведення в життя державної митної політики, організовує функціонування митної системи та здійснює управління цією сферою відповідно до п.8 Положення про державну митну службу України, у межах своєї компетенції видає накази, організовує і контролює їх виконання. У передбачених законодавством України випадках її рішення є обов'язковими для виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоуправління, підприємствами, закладами і організаціями всіх форм власності та громадянами. В разі необхідності ДМСУ видає разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування спільні акти. Нормативно-правові акти Держмитслужби України, як і інші, підлягають державній реєстрації у Міністерстві юстиції України.

Значне місце у сучасних умовах посідають міжнародні угоди з митної справи. Окрім вищезазначеного, ці норми охоплюють такі питання: процедуру догляду міжнародних поштових відправлень; уніфікацію митних правил при морському, залізничному, повітряному, автомобільному сполученні та змішаних перевезеннях; митне оформлення контейнерів; правовий статус осіб, які виїжджають за кордон на постійне місце проживання, і митний режим багажу, що перевозиться окремо від пасажирів [340, с.54 – 55].

Чинне законодавство визнає регулятором зовнішньоекономічної діяльності контракти між безпосередніми учасниками такої діяльності. Цей регулятор ґрунтується на нормах національного права, що мають обов'язковий (імперативний) характер, і нормах міжнародного права, що носять диспозитивний характер, коли сторони мають право відступати від цих норм. Диспозитивний характер властивий міжнародним конвенціям, наприклад Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (Віденська конвенція 1980 р.). Диспозитивні норми права відіграють велику роль у взаєминах іноземних партнерів, тому що сприяють, однаковості у розумінні

самих термінів, прав і обов'язків сторін, прискоренню проведення переговорів не вимагають знання законодавства країни іноземного партнера.

Як уже зазначалося, перший митний кодекс України був ухвалений Верховною Радою України 12 грудня 1991 р. Він складався з 11 розділів і врегульовував питання організації митної служби, митного контролю та митного оформлення, порядок переміщення і пропуску через державний кордон товарів та інших предметів, порядок перевезення, зберігання товарів та інших предметів, що перебувають під митним контролем, і розпорядження ними. Окремі розділи його стосувалися питань контрабанди, порушення митних правил, відповідальності митних органів України, їх посадових осіб та ін.

Зміни, які відбулися більш як за 10 років, що минули з часу його прийняття, у нашій державі і суспільстві, в економіці України, її зовнішньоекономічній діяльності тощо зумовили необхідність розроблення нового митного кодексу, що, як уже зазначалося, був прийнятий Верховною Радою України 11 липня 2002 р. [290, с.26]

Митний кодекс України визначає засади організації та здійснення митної справи в нашій державі, регулює економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти діяльності митної служби України. Кодекс спрямований на забезпечення захисту економічних інтересів нашої держави, створення сприятливих умов для розвитку її економіки, захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та громадян, а також забезпечення дотримання законодавства України з питань митної справи. Порівняно з попереднім Кодексом він значно більший за обсягом, регулює набагато ширший спектр суспільних правовідносин. Навіть загальна порівняльна характеристика цих двох кодексів дає змогу сказати, що в останньому майже у 2 рази більше розділів (11 і 21) і майже втричі більше статей (164 і 432). Певне уявлення про зміст Митного кодексу України дає назва його розділів. Як зазначалося, він має 21 розділ [2].

У Кодексі розкривається зміст термінів і понять, що в ньому вживаються. Крім того, Кодекс визначає поняття митної політики як систему принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та

безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі, а також поняття митної справи, тобто порядку переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, митного регулювання, пов'язаного з установами та справами податків і зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, спрямованими на реалізацію митної політики України. Митне регулювання здійснюється на основі принципів: 1) виключної юрисдикції України на її митній території; 2) виключної компетенції митних органів України щодо здійснення митної справи; 3) законності; 4) єдиного порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України; 5) системності; 6) ефективності; 7) додержання прав та охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб; 8) гласності та прозорості (ст. 4) [2].

У Кодексі визначено структуру та організацію діяльності митної служби України – єдиної загальнодержавної системи, яка складається з митних органів та спеціалізованих митних установ і організацій. Митними органами є спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи, регіональні митниці, митниці. Кодекс також містить групу норм, що регулюють взаємовідносини митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також із підприємствами та громадянами (статті 26 – 29).

Значну частину Кодексу становить група норм, що регулюють суспільні відносини у сфері організації і здійснення митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами митних органів через: 1) перевірку документів та відомостей, необхідних для такого контролю; 2) митний огляд (огляд та переогляд товарів і транспортних засобів, особистий огляд громадян); 3) облік товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; 4) усне опитування громадян та посадових осіб підприємств; 5) перевірку системи звітності та обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України, а також своєчасності,

достовірності, повноти нарахування та сплати податків і зборів, які відповідно до законів справляються під час переміщення товарів через митний кордон України; 6) огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних складів, спеціальних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться або можуть знаходитися товари і транспортні засоби, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою покладено на митні органи законом; 7) використання інших форм, передбачених цим Кодексом та іншими законами України з питань митної справи [197, с.12]. У Кодексі закріплені норми щодо митного оформлення товарів і транспортних засобів, визначаються місце й час оформлення, порядок взяття проб та зразків товарів, регламентуються інші питання. Митний кодекс України 2002 р. містить багато інших важливих положень організації митної справи, що свідчить про його вагомість як правової бази у цій галузі.

Таким чином, сучасне законодавство України з питань митної справи складається з Конституції України, Митного Кодексу, законів України та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, виданих на основі та на виконання Конституції України, цього Кодексу та законів України.

Прийняття нового Митного кодексу України стало важливим кроком уперед до реформування митної системи Української держави, сприяло лібералізації зовнішньоекономічних стосунків та привело норми митного законодавства України відповідно до європейських вимог та вимог СОТ.

1.3. Сутність та методи державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності

У ряді наукових робіт митні та тарифні процеси ототожнюються, хоча при цьому зазначається, що підґрунтям їх використання виступають митні тарифи. Можна погодитися з тим, що основою функціонування тарифних відносин є застосування митного тарифу як одного з регуляторів міжнародних

економічних зв'язків, однак, природа функціонування митних відносин є зовсім іншою. З огляду на це доцільно й логічно вивчати та досліджувати митно-тарифні процеси як цілісну систему, розглядаючи її як з точки зору митних відносин, так і як тарифних. Таким чином, під поняттям «митно-тарифні» слід розуміти всю сукупність економічних та організаційно-правових взаємовідносин у сфері регулювання зовнішньоекономічною діяльністю, які ґрунтуються на законодавчо закріплених принципах та напрямках митної політики країн – учасниць міжнародних економічних відносин.

Дослідження питання митно-тарифного методу регулювання зовнішньоторговельної діяльності вимагає проведення класифікації основних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Оцінюючи митну політику та методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а серед них і методи регулювання зовнішньоторговельної діяльності, слід зазначити, що держава, як правило, шукає компроміс між двома їх протилежними проявами – тарифними і нетарифними методами. Однак основним знаряддям регулювання зовнішньої торгівлі, у тому числі структурного, залишається митний тариф.

Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічних відносин в Україні здійснюється митними органами в межах її території. Територія України, включаючи території штучних островів, установок та споруд, що створюються в економічній (морській) зоні, над якими Україна має виняткову юрисдикцію щодо митної справи, становить єдину митну територію [83, с. 40].

О. Гребельник пропонує таке визначення: «Митно-тарифна політика – це система політико-правових, економічних, організаційних та інших широкомасштабних заходів у сфері митно-тарифних відносин, спрямованих на реалізацію і захист як внутрішніх, так і зовнішньоекономічних інтересів країни з метою здійснення динамічних соціально-економічних перетворень за умов формування ринкових відносин» [83, с. 51].

На сьогоднішній день більшість країн, в тому числі й Україна, намагаються регулювати зовнішньоторговельну діяльність не

адміністративними методами, а шляхом створення сприятливих або, навпаки, несприятливих умов для зовнішньоторговельної діяльності (залежно від того, який вплив на економіку країни вона здійснює). За таких умов більш доцільним та ефективним є використання економічних інструментів регулювання зовнішньоторговельних відносин (підвищення, зниження ставок імпортного чи експортного тарифу, чи інших методів).

Аналіз законодавства України, яке регламентує державне управління у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності дає можливість визначити такі основні методи регулювання:

- тарифні методи (регулюють економічний клімат у країні (ціни, прибуток, рентабельність підприємств, стан національної валюти тощо);
- нетарифні методи (інші ніж мито платежі, що стягуються при ввезенні іноземних товарів, різноманітні митні збори, внутрішні податки, спеціальні цільові збори, які офіційно не мають на меті регулювання зовнішньої торгівлі, однак досить помітно на неї впливають);
- фінансові заходи;
- заходи контролю за цінами, що мають на меті захист національних інтересів виробників і вживаються для захисту вразливих секторів економіки (антидемпінгові заходи, компенсаційні і таке ін.);
- кількісний контроль за ввезенням або вивезенням товарів, встановлення кількісних обмежень (квот);
- ліцензування, коли умовою ввезення певних видів товарів є одержання відповідного дозволу;
- монополізація, коли держава встановлює свою монополію на торгівлю певними товарами або взагалі на зовнішню торгівлю ними;
- технічні бар'єри (контроль за імпортом щодо його відповідності національним стандартам безпеки).

Митний тариф є традиційним та загальновизнаним засобом регулювання зовнішньої торгівлі і розглядається як один з основних інструментів торгової

політики та державного регулювання внутрішнього ринку товарів у його взаємозв'язку зі світовими ринками.

Слід зазначити, що термін «митний тариф», як правило, використовується у двох значеннях. Найчастіше під митним тарифом розуміють документ, який містить систематизований перелік ставок мита [11]. Однак у ряді випадків цей термін вживається у значенні «мито», «ставка мита».

Митний тариф України – це систематизований згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності перелік ставок ввізного мита, яке справляється з товарів, що ввозяться на митну територію України.

Основними економічними завданнями митного тарифу в Україні є: раціоналізація товарної структури ввезення товарів до України; підтримка раціонального співвідношення ввезення та вивезення товарів, валютних доходів та витрат на території України; створення умов для проведення прогресивних змін у структурі виробництва та споживання товарів в Україні; захист економіки України від несприятливого впливу іноземної конкуренції; вживання протекціоністських заходів, що пояснюється тим, що за рахунок застосування імпортного мита підвищуються ціни на іноземні товари, які ввозяться, а це, у свою чергу, підвищує конкурентоспроможність власних товарів та забезпечення умов для ефективної інтеграції України до світової економіки [11].

З розвитком міжнародної торгівлі структура митних тарифів постійно ускладнюється. Якщо раніше існувала одна ставка мита, що накладалася на всі імпортні товари, а тариф складався з однієї колонки (простий тариф), то сьогодні застосовуються різні ставки мита та тарифи, які вже складаються із кількох колонок (складні). Сьогодні розрізняють такі типи митних тарифів: простий (одноколонний) митний тариф; та складний (багатоколонний) митний тариф.

Простий митний тариф передбачає встановлення для кожного виду товарів єдиної ставки мита, яка застосовується незалежно від країни походження товарів. Практика свідчить, що застосування таких тарифів не може забезпечити швидкого та адекватного реагування на зміни економічної ситуації як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку;

Складний митний тариф передбачає встановлення двох або декількох ставок мита для одного виду товару, вони застосовуються до товарів, імпортованих з країн, з якими у держави немає торгових договорів, а це дозволяє ефективно регулювати зовнішньоекономічні відносини. У такому складному тарифі, як правило, найбільшим є генеральне або повне мито.

Митний тариф виконує такі функції: фіскальну – забезпечує надходження грошей до доходної частини бюджету; захисну – охороняє вітчизняне виробництво (окремі національні галузі економіки) від надмірної іноземної конкуренції, яка може завдати шкоди національному виробникові; регулюючу – впливає на формування структури виробництва, механізм ціноутворення, заохочує розвиток певних галузей та стримує розвиток інших; та торгівельно-політичну (яка може розглядатися також як елемент регулюючої функції) – є інструментом непрямого впливу на економічну політику інших країн, відіграє певну роль у досягненні балансу економічних інтересів різних країн.

Функції, які покладаються на митний тариф, в основному залежать від ступеня розвитку економіки країни. Так, у країнах, що розвиваються, митні тарифи виконують в першу чергу фіскальні функції, тобто є джерелом отримання додаткових коштів та поповнення державного бюджету. В країнах із розвиненою економікою митні тарифи виконують переважно функцію регулятора зовнішньоторговельних потоків, а у трудомістких галузях митні тарифи виконують захисну функцію, забезпечуючи інтереси національних виробників.

Це пояснює необхідність оцінки ефективності митного оподаткування, надання загальної характеристики мита, необхідність аналізу застосування митних тарифів з точки зору товарних позицій, які ними оподатковуються.

Відповідно до обраних форм регулювання зовнішньої торгівлі зовнішньоекономічну політику країни можна поділити на політику протекціонізму та політику вільної торгівлі.

Під поняттям «протекціонізм» розуміють економічну політику країни, яка спрямована на обмеження доступу імпортованих товарів на внутрішній ринок в інтересах розвитку національного виробництва та його захисту від іноземної

конкуренції [148, с.91]. Протекціоністські заходи здійснюються як за допомогою підвищення ставок мита, так і шляхом застосування нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі.

Впровадження політики протекціонізму у сфері зовнішньоекономічної діяльності має як позитивні, так і негативні риси. Серед основних причин, що пояснюють введення обмежень та посилення митно-тарифного захисту, визначають необхідність захисту національної економіки, яка перебуває у стадії реформування та розвитку [66, с.76].

Кожна країна має власні переваги у виробництві тих чи інших товарів, однак, за браком коштів, технологій чи недостатнього початкового обсягу виробництва, вона не може розпочати їхнє виробництво. Це пояснює необхідність введення тимчасового захисту на період становлення галузі, оскільки вона ще не в змозі витримати конкурентну боротьбу з розвиненим виробництвом інших країн. Після того, як виробництво досягає рівня, який дозволяє конкурувати на ринку, такий захист, як правило, усувається.

Головною проблемою у процесі застосуванні захисних заходів є означення критеріїв визначення галузей виробництва, які справді потребують захисту та при цьому мають порівняні переваги. Помилка у вирішенні цього питання може спричинити значні втрати через підтримку неефективного виробництва.

Застосування протекціоністських заходів у регулюванні зовнішньоторговельної діяльності є особливо актуальним для колишніх радянських республік, зокрема України. Головними критеріями введення захисту найчастіше, як правило, виступає не значення цієї галузі для національної економіки, а політичний вплив зацікавлених сторін. З огляду на це необхідна розробка та законодавче закріплення певних критеріїв, які б дозволяли чітко визначати необхідність та об'єкти застосування подібних протекціоністських заходів.

За сучасних умов переважна більшість галузей виробництва в Україні виявляються неконкурентоспроможними порівняно з іноземними. Основним критерієм, який використовується для застосування захисних функцій митного

тарифу по відношенню до продукції, що виробляється у таких галузях виробництва, виступає так звана «загроза падіння виробництва». Цим зокрема пояснювалося підвищення мита на імпорт в Україну автомобілів іноземного виробництва у лютому 2002 р.

Зміст протекціоністської функції митного тарифу полягає в тому, що при стягненні мита з імпортних товарів збільшується їхня вартість при реалізації на внутрішньому ринку країни-імпортера, що, в свою чергу, підвищує конкурентоспроможність аналогічних товарів, котрі виробляються національною промисловістю чи сільським господарством.

Поряд з протекціоністською функцією митний тариф виконує фіскальні функції – забезпечує надходження додаткових коштів від стягнення мита до бюджету країни. Фіскальне мито суттєво відрізняється від мита, що виконує протекціоністські функції, тим, що воно є джерелом доходів, які надходять до бюджету і впливає на витрати тих покупців, які не можуть обходитися без імпортних товарів. Проте у більшості випадків мито, спочатку виконуючи виключно фіскальні функції, з часом набуває рис протекціоністського, тому можна зазначити, що чіткої різниці між ними не існує.

Сьогодні, за умов активізації процесів лібералізації у світовій торгівлі, політика протекціонізму концентрується здебільшого в окремих, досить вузьких галузях. У торгівлі між розвиненими країнами протекціоністські заходи застосовуються у сільському господарстві [86, с. 60], текстильній промисловості, виробництві одягу та сталі, а в торгівлі розвинених країн із країнами, що розвиваються – переважно у галузі експорту промислових товарів.

На відміну від протекціонізму, вільна торгівля передбачає ліквідацію митних та інших бар'єрів на шляху руху товарів між країнами. Політика вільної торгівлі – це політика мінімального державного втручання у зовнішню торгівлю.

Розвинуті країни можуть знижувати ціни на товари за рахунок зниження попиту на них, або з метою поліпшення умов торгівлі можуть вводити митний тариф, який примусить іноземних постачальників знизити ціни. Така ситуація є характерною для цілого ряду сільськогосподарських товарів, які мають досить

низький рівень еластичності попиту, при цьому їх виробництво та споживання сконцентровані у кількох місцях. Після введення додаткового податку або підвищення ставки мита (імпортного мита) постачальник, побоюючись втратити вигідний експортний ринок, може піти на зниження ціни, що перевищує розмір податку, який вводитьься або ставка якого підвищується. Однією з умов, за якої експортери готові піти на таке зниження ціни, є значний рівень споживання у країні, що імпортує, або вводить нове мито. Як приклад можна навести постачання масла на початку 70-х рр. до Великобританії з Нової Зеландії. Вступ Англії до «Спільного ринку» та пов'язане із цим підвищення ввізного мита змусило постачальників різко знизити ціни, що дозволило, навіть втративши певні прибутки, зберегти за собою більшу частину британського ринку [341, с. 79].

Нині рівень ставок митного тарифу у промислово розвинених країнах є відносно низьким – близько 6 % від вартості товару [153, с. 56], тоді як у державах з перехідною економікою та у країнах, що розвиваються, рівень митного обкладання імпорту є значно вищим.

Митний тариф України передбачає встановлення ставок мита: преференційних; пільгових; повних. Подібна структура митного тарифу є типовою і дозволяє використовувати мито диференційовано, залежно від конкретного торговельно-політичного режиму, що застосовується у зовнішній торгівлі України з іншими країнами. Більшість країн Європи та Америки мають аналогічно побудовані митні тарифи [341, с. 88].

Митні тарифи розрізняють товари за ознакою виробництва, тобто товари, що належать до однієї галузі виробництва і які об'єднуються в окремі групи. Так, у промислово розвинених країнах митні тарифи будуються таким чином, щоб рівень оподаткування збільшувався разом із ускладненням ступеня обробки товарів. Наприклад, якщо у Великобританії мито на ввезення необробленої бавовни дорівнює нулю, то вже ввезення бавовняної пряжі обкладається митом у розмірі від 7 до 9%, а для бавовняних виробів вже може досягати 20% [341, с. 93]. Таким чином, британський виробник бавовняних виробів, купуючи іноземну бавовну без сплати мита, отримує фактичний рівень

митного захисту, який набагато перевищує номінальний розмір мита. На практиці ця величина є тим більшою, чим більшою є частка сировини, яка ввозиться без сплати мита або зі сплатою мінімальної ставки мита.

Таким чином, розмір діючої ставки митного захисту має збільшуватися пропорційно зростанню різниці між розміром мита на готові вироби та сировину і зростанню частки сировини, яка входить до певного виробу. Україна в основному намагається дотримуватися цього принципу, у більшості випадків застосовуючи до готової продукції більш високі, ніж до сировинних товарів, ставки мита.

Однією з головних цілей застосування митного тарифу в Україні є раціоналізація товарної структури імпорту товарів [83]. Слід зазначити, що така раціоналізація має на меті зниження, або повну відміну мита на товари, ввезення яких є необхідним для розвитку національної економіки, і одночасне збереження високих ставок мита на ті товари, які можуть конкурувати з вітчизняними виробником. Окрім цього, митний тариф спрямований на захист національної економіки України від несприятливої іноземної конкуренції, тим самим стимулюючи вітчизняне виробництво, а також є одним з основних джерел надходжень до бюджету та виконує досить важливу функцію захисту економічної безпеки України, забезпечуючи соціальний, політичний й економічний розвиток нашої країни.

Митний тариф також виконує функцію забезпечення умов ефективної та безпечної інтеграції України до світової економіки. Однак це є завданням не тільки митно-тарифної, а й митної політики країни у цілому.

Митний тариф, який сьогодні існує в Україні, розроблений з урахуванням необхідності стимулювання притоку іноземних інвестицій у виробництво, яке орієнтується на внутрішній ринок. Рівень ставок мита, що застосовується до готової продукції, встановлений на рівні, що в 2 – 5 разів перевищує рівень ставок на більшість сировинних товарів або комплектуючих. Для останніх найчастіше встановлюється мінімальна ставка мита у розмірі 5%, тоді як для більшості готової продукції вона становить максимально можливий розмір [83].

В усьому світі митний тариф вважається одним з основних інструментів структурного державного управління економікою. Проте можливості митного тарифу України у цій сфері залишаються недостатніми і нині має місце тенденція до їх подальшого звуження. Ступінь диференціації митного тарифу в Україні залишається у декілька разів нижчим, ніж у більшості розвинених країн, де кількість тарифних позицій перевищує 10 тисяч.

Попри всі недоліки діючого митного тарифу в Україні, концепція митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі країни створена на основі світового досвіду і відображає прагнення до повноправної інтеграції у світовий ринок та прийняття відповідних економічних рішень з урахуванням національних інтересів держави. Ставки мита, якими обкладаються імпорتنі та експортні товари, фіксуються в імпортному або експортному тарифах. На відміну від експортних, імпорتنі митні тарифи існують практично в всіх країнах.

Імпортний митний тариф передбачає збільшення витрат імпортера, що тягне відповідне підвищення ціни на такі товари. Тим самим, попит на таку продукцію на внутрішньому ринку зменшується, збільшуючи відповідно конкурентоспроможність національних виробників. У такий спосіб митний тариф скорочує обсяги імпорту, що, по-перше, захищає вітчизняне виробництво, по-друге, зменшує дефіцит платіжного балансу, який є одним з основних джерел інфляції. Такий підхід не є однозначним, оскільки надмірний захист внутрішнього ринку дає можливість національним виробникам безпідставно підвищувати ціни, що може спричинити застосування іншими країнами подібних заходів у відповідь, а це за сучасних умов глобалізації та лібералізації національних економік є неприпустимим.

Вплив тарифів на промисловість не однозначний. Так, у короткострокових перспективах певне стримування імпорту сприяє розвитку національного виробництва, однак при цьому викликає технічний застій, спричиняє послаблення конкуренції на зовнішніх ринках, стримується розвиток технічного рівня національної економіки.

Товари у тарифі України розташовані відповідно до класифікації Гармонізованої системи описання та кодування товарів 1996 р., розробленої у межах системи ГАТТ/СОТ. За розміром ставок тариф поділяють на три різновиди: преференційні ставки (включаючи звільнення від сплати мита) – застосовуються до тих товарів, що походять з країн, котрі разом з Україною входять до митних союзів чи створюють спеціальні зони або яким надано спеціальний режим згідно з міжнародними договорами, а також походженням із країн, що розвиваються; пільгові ставки – застосовуються до товарів, що походять з країн, які користуються в Україні режимом найбільшого сприяння; та повні ставки – застосовуються до інших товарів.

Подібним чином побудований також «Імпортний митний тариф» Російської Федерації [37, с. 17], чинний з березня 1993 р., в якому ставки мита розміщені у три стовпчики. У першому – ставки на імпорт товарів з найменш розвинених країн (найменша ставка тарифу), у другому – ставки на імпорт товарів з країн, яким Російською Федерацією надано режим найбільшого сприяння (базова ставка вдвічі більша, ніж попередня ставка), у третьому – ставки на імпорт товарів з інших країн (ставки вдвічі більші за базові ставки). У цьому ж документі описано і шість методів визначення митної вартості. Розміри імпортного мита у Росії становлять від 5% до 150% від митної вартості товару [160].

Митні тарифи являють собою перелік ставок мита, яким при ввезенні та вивезенні обкладаються товари. Визначення мита міститься у Ст. 6 Закону України «Про Єдиний митний тариф» [6], де визначається, що мито, яке стягується митницею, являє собою податок на товари та інші предмети, що переміщуються через митний кордон України. Митом обкладаються усі товари, що перетинають митний кордон держави. Окремі товари, залежно від виду, країни походження, митного режиму тощо, можуть звільнитися від сплати мита. Проте якщо митно-тарифне законодавство передбачає обкладення митом конкретного товару, то його переміщення через кордон без сплати мита є неможливим.

Для правильного розуміння терміну «мито» необхідно з'ясувати його юридичну природу, визначити, що являє собою мито – податок чи збір. Деякі

автори вважають, що мито, хоча і має деяку схожість з податком, однак є одним з видів зборів (нарівні з державним митом, реєстраційним митом та митом, що сплачується за патентування). Зокрема, цю точку зору поділяє Л. Давидова, яка розглядає мито у якості платежу за здійснення державними органами юридично значимих дій [329, с. 324]. Подібної точки зору дотримуються М. Шестакова [327, с. 268], Н. Химічева [329, с. 188 – 192], професор С.Ципкін тощо.

Інші автори відносять мито до податкових платежів і розглядають його як один з видів непрямих податків. Так, наприклад, відомий російський вчений, спеціаліст з митного права А. Козирін розглядає мито як один з різновидів непрямих податків [161, с.161].

Складність вирішення цієї проблеми в Україні полягає в тому, що українське законодавство чітко не розмежує визначення «збір» та «податок». Ст. 2 Закону України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 р. №1251-ХІІ містить таке загальне визначення: «Під податком і збором (обов'язковим платежем) до бюджетів та до державних цільових фондів слід розуміти обов'язковий внесок до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду, здійснюваний платниками у порядку і на умовах, що визначаються законами України про оподаткування».

Можна вважати, що питання визначення природи мита певною мірою вирішують інші законодавчі акти. Так, Закон України «Про Державний бюджет», який приймається кожного року, відносить мито до податкових прибутків у доходну частину бюджету. Відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 19 квітня 2002 р. № 604 «Про бюджетну класифікацію та її запровадження» мито також розглядається як податковий прибуток бюджету. Виходячи з цього, можна зазначити, що чинне українське законодавство хоча і опосередковано, відносить мито до податків.

На думку деяких фахівців, мито, як і державне мито, відрізняється від податків, хоча і має з ними деякі спільні риси: обов'язковий характер, зарахування до бюджету, умовне включення до податкової системи [40, с. 45]. Ці автори визначають такі відмінності між податком та митом як видом збору

[56, с. 72]. Так, податок є індивідуально безвідплатним платежем, а стягнення мита пов'язане з отриманням конкретною особою, що сплатила мито, права на ввезення, вивезення товарів, їх переміщення через митні кордони. Окрім цього, сплата мита супроводжується використанням платником певних переваг.

Отже, відповідно до цієї точки зору, мито являє собою певну плату за отримання такого права. Окрім цього, сплата мита, на відміну від сплати податку, не має регулярного характеру, і зобов'язання щодо сплати мита з'являється через виникнення в особи необхідності отримання права на переміщення товарів через митний кордон. З цим можна не погодитись, оскільки нелогічно розглядати мито як плату за надання права на ввезення чи вивезення товарів, чи плату за надані послуги. Мито стягується на безвідплатній основі. Аргумент щодо регулярності сплати мита також є нелогічним, оскільки, як відомо, податки можуть бути як регулярними – постійними (ПДВ, прибутковий податок, земельний податок тощо), так і разовими (податок з майна, що переходить у спадок, тощо). З огляду на це, мито може бути віднесене до разових податків, оскільки його сплата залежить від виникнення факту імпорту або експорту товарів. Тому нерегулярність сплати мита не можна розглядати як підставу невіднесення мита до податків.

Відповідно можна погодитися з тими авторами, що вважають мито різновидом непрямих податків, яким обкладається зовнішньоторговельний оборот товарів з огляду на факт їх переміщення через митні кордони держави [40, с.55], і узагальнити ознаки, що свідчать про податкову природу мита, зокрема такі: обов'язковий характер; сплата мита забезпечується методами державного примусу; безвідплатний характер; доходи від сплати мита не призначені для фінансування конкретних державних витрат.

Податкова природа мита досить чітко проявляється і при порівнянні мита з митними зборами. На відміну від мита митний збір – це сплата у зв'язку із здійсненням заходів, що становлять процедуру митного оформлення. Наприклад, за товар, що ввозиться до зони вільної торгівлі, мито не стягується, однак при цьому можуть стягуватися митні збори, оскільки митні органи

надають імпортерам та експортерам певні послуги з контролю за якістю, зі складування тощо. Об'єктом обкладення митом може бути митна вартість, кількість товарів, що переміщуються через митний кордон, або і те і те – разом. Відповідно до Ст. 7 Закону України «Про Єдиний митний тариф» ставки мита встановлюються та змінюються Верховною Радою України [6]. Крім випадків зазначених у даному Законі, ставки мита єдині і не підлягають зміні незалежно від осіб, що переміщують товари через митний кордон, від видів угод та інших факторів. Ставки мита на товари, що ввозяться, застосовуються диференційовано, залежно від країни походження товарів.

Якщо товар походить з країни, яка разом з Україною входить до митних союзів або утворює з нею спеціальні митні зони, та у випадку встановлення будь-якого спеціального преференційного митного режиму відповідно до міжнародних договорів, в яких бере участь Україна, застосовуються преференційні ставки ввізного мита, які передбачаються Єдиним митним тарифом України [6]. У разі, якщо товари або інші предмети походять з країн або економічних союзів, які користуються в Україні режимом найбільшого сприяння (відповідно до якого іноземні суб'єкти господарської діяльності цих країн або союзів мають пільги щодо мит, крім випадків, коли зазначені мита та пільги щодо них встановлюються в межах спеціального преференційного митного режиму), до таких товарів застосовуються пільгові ставки ввізного мита, передбачені Єдиним митним тарифом України. До решти товарів застосовуються повні ставки ввізного мита, передбачені Єдиним митним тарифом України. Не обкладаються ввізним митом (крім деяких винятків) і товари, що походять з держав – колишніх радянських республік, з якими Україна уклала договори про вільну торгівлю. Преференції з ввізного мита поширюються також на товари, походженням з митних територій країн СНД, які надходять в рамках Угоди про загальні умови і механізм підтримки розвитку виробничої кооперації підприємств і галузей держав – учасниць СНД від 23 грудня 1993 р.

Окрім перелічених вище ознак мита, які можуть свідчити про його податкову природу, можна зазначити такі: існування пільг щодо сплати мита, визначення порядку стягнення сум мита та повернення неправильно стягнутих сум, встановлення відповідальності за митно-тарифні правопорушення тощо.

Мито можна класифікувати за такими ознаками:

1. Відповідно до об'єкту стягнення: ввізне (імпортне) мито; вивізне (експортне) мито. Ввізне (імпортне) мито – це мито, що нараховується на товари при їх ввезенні на митну територію України.

Вивізне мито (експортне) – це мито, що нараховується на товари у разі їх вивезення за межі території України і як засіб регулювання експорту застосовується до обмеженої кількості товарних позицій відповідно до ТН ЗЕД.

2. За способом нарахування: адвалерне мито; специфічне мито; та комбіноване мито. Адвалерне мито встановлюється у вигляді відсотка з ціни товару, що обкладається митом. При цьому розміри надходжень до бюджету у разі вибору як одиниці обкладення ціни товару безпосередньо залежать від коливань кон'юнктури товарних ринків.

Адвалерне мито найбільш поширене в сьогоденній митно-тарифній практиці більшості країн [8], що в свою чергу позначилося на підвищенні значення методів оцінки вартості імпортних товарів, від застосування яких великою мірою і залежить визначення ціни товару з метою його обкладення митом.

Через те, що після Другої світової війни на світовому ринку зросла частка технологічно складних виробів і почала спостерігатися тенденція до підвищення цін, більшість країн перейшла до застосування адвалерного мита, яке на сьогодні становить на світовому ринку приблизно 70 – 80 % [192, с. 202].

Адвалерне мито стало одним із засобів ведення так званих «торгових війн». Різноманітні засоби, які були накопичені в арсеналі формування експорту (субсидування тощо), дозволяють експортерам значно знижувати ціни на свої товари, щоб забезпечити їх проникнення на зарубіжні ринки. Значний вплив на обсяги надходжень від адвалерного мита до державного бюджету

мають так звані валютні кризи. Наприклад, в США в період кризи долара у 1971 році було введено 15 % надбавку на мито, що справлялося на імпортні товари [192,с.213]. Подібну практику застосовували Великобританія, Данія та деякі інші країни.

Специфічне мито – це мито, одиниця розрахунку якого безпосередньо не пов'язана з ціною. Ставки специфічного мита залежать від ваги, об'єму та інших специфічних характеристик товару. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про Єдиний митний тариф» специфічне мито – це мито, що нараховується у встановленому грошовому розмірі на одиницю товарів та інших предметів, які обкладаються митом [6]. Аналізуючи особливості застосування даного виду мита, слід зазначити, що він має як переваги, так і недоліки порівняно з іншими видами мита. З одного боку, використання як одиниці обкладення нецінових специфічних одиниць виміру дозволяє обмежити ухилення від сплати мита шляхом заниження фактурних цін на імпортні товари (це помітно сприяє економії бюджетних коштів). А з іншого боку, специфічне мито є відносним, і тому при зростанні цін на товар ефективність такої побудови митної ставки значно знижується. Однак за тенденції до нестійкості кон'юнктури багатьох товарних ринків та ризику падіння цін застосування специфічного мита є досить вигідним.

Комбіноване мито являє собою мито, при встановленні якого основою для нарахування є або митна вартість товару, або його кількість – залежно від того, який із складників комбінованої ставки має застосовуватися. Як правило, комбіноване мито застосовується як доповнення до специфічних ставок мита у разі їх недостатньої ефективності.

3. За способами введення мита: автономне мито; договірне (конвенційне) мито; та сезонне мито.

Автономне мито встановлюється державою самостійно, незалежно від будь-яких зобов'язань перед іншими державами. Розмір цього мита може бути змінений відповідно до інтересів держави без узгодження з країнами-партнерами. Цей вид мита може досягати значних розмірів, що дає змогу використовувати його в ході проведення двосторонніх та багатосторонніх

переговорів з метою отримання поступок в обмін на зниження ставок автономного мита.

Договірне (конвенційне) мито, застосування ставок якого пов'язується з активізацією багатосторонніх торговельних переговорів, і є результатом таких міжнародних відносин. На сьогоднішній день більшість країн надали одна одній режим найбільш сприятливої нації, і тому дія кожної митно-тарифної поступки автоматично має поширюватися на торгівлю з іншими країнами, що користуються цим режимом.

Сезонне мито встановлюється з метою оперативного регулювання ввезення чи вивезення товарів у певний період часу. Строк дії сезонного мита не може перевищувати шість місяців на рік. Українське законодавство передбачає можливість встановлення сезонного мита на строк, що не перевищує чотирьох місяців на рік [11]. При обкладенні товарів сезонним митом ставки передбачені митним тарифом, не застосовуються.

Окрему групу становлять так звані «особливі» види мита, які можуть тимчасово застосовуватися до товарів, що ввозяться. Це: спеціальне мито; антидемпінгове мито; компенсаційне мито.

В Україні спеціальне мито застосовується у чотирьох основних випадках: як засіб захисту національного виробника; як засіб захисту національного товаровиробника у разі, коли товари ввозяться на митну територію України в обсягах та/або за таких умов, що заподіюють значну шкоду або створюють загрозу заподіяння значної шкоди національному товаровиробнику; як запобіжний засіб щодо учасників зовнішньоекономічної діяльності, що порушують національні інтереси у сфері зовнішньоекономічної діяльності; як заходи у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів та економічних угруповань, які обмежують здійснення законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та/або притискають інтереси України. У світовій практиці такі заходи іноді називають ще реторсійним митом [59, С. 38].

Під реторсіями у міжнародному праві розуміють не пов'язані з використанням збройних сил примусові заходи, що застосовуються державою у відповідь на моральну та матеріальну шкоду, що була завдана їй іншою державою в межах, що не порушують норми міжнародного права. Метою застосування такого мита є припинення недружніх дій з боку іншої держави та попередження їх у майбутньому.

Антидемпінгове мито – мито, яке застосовується у разі ввезення на територію країни товарів за ціною, нижчою за нормальну вартість в країні вивезення у момент ввезення, якщо останнє завдає або може завдати матеріальної шкоди вітчизняним виробникам подібних товарів або заважає організації чи розвитку виробництва подібних товарів у країні, до якої імпортується товари.

Порядок застосування антидемпінгового мита в Україні визначається Законами України «Про захист національного виробника від демпінгового імпорту» від 22 грудня 1998 р. №330-XIV, «Про Єдиний митний тариф» (так, ст. 13 визначає, що антидемпінгове мито встановлюється у разі ввезення на митну територію України товарів, що є об'єктом демпінгу, яке заподіює шкоду національному виробнику, а також у разі вивезення за межі території України товарів за ціною, що є значно нижчою за ціни інших експортерів подібних або безпосередньо конкуруючих товарів на момент цього вивезення, якщо таке вивезення заподіює шкоду [6]) та рядом інших нормативних актів.

Антидемпінгове мито стягується понад звичайне імпортне мито і має протекціоністський характер. Як виняток антидемпінгове мито може застосовуватися до експорту товарів. В такому разі особливо гостро постає питання про надання чіткого юридичного визначення поняття демпінгу.

Перші єдині антидемпінгові правила були сформульовані в положеннях Генеральної угоди по тарифах і торгівлі (ГАТТ) 1947 р. (ст. 47 Примітки до неї). У 1967 р. на Женевській конференції ГАТТ було прийнято Міжнародний антидемпінговий кодекс, який у 1968 р. було ратифіковано більшістю розвинених країн. У цьому ж 1968 р. на основі Міжнародного антидемпінгового

кодексу в рамках Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС) було прийнято Єдиний звід антидемпінгових правил ЄЕС. Відповідні законодавчі акти приймалися в США у 1921 р., у Великобританії – в 1957 р., у Франції – в 1958 р. та у ФРН – у 1962 р. [341, с. 176].

Як міжнародне, так і національне антидемпінгове законодавство кваліфікує антидемпінгове мито як інструмент, що використовується для боротьби з незаконною конкуренцією. Антидемпінгове мито найчастіше застосовуються з метою захисту від імпорту в США, Канаді та країнах Європейського Союзу (ЄС). Особливістю антидемпінгового законодавства ЄС являється обов'язковість застосування антидемпінгового бар'єру на території всіх країн незалежно від того, до якої країни експортується конкретний товар [227, с. 87].

Компенсаційне мито являє собою мито, що застосовується до імпортих товарів, для виробництва чи експорту яких використовується субсидія, а ввезення таких товарів може завдати шкоди національним виробникам або загрожує державним інтересам. Даючи визначення компенсаційному миту, українське митне законодавство врахувало досвід, накопичений у світовій практиці митно-тарифного регулювання, що дозволило чітко відрізнити таке мито від антидемпінгового мита.

4. Залежно від країни походження товарів мито поділяється на: максимальне (генеральне) мито, яке встановлюється для всіх країн; мінімальне мито, що застосовується щодо товарів, які походять з країн, котрі у торгівлі з даною країною користуються режимом найбільшого сприяння; преференційне мито – особливо пільгові ставки мита, що надаються окремим країнам або групам країн, що розвиваються. Як правило, преференційні ставки мита є значно нижчими за мінімальні або дорівнюють нулю (тобто ввезення товарів є безмитним).

До товарів, що походять з країн, які здійснюють щодо даної конкретної держави недружні та дискримінаційні дії, може застосовуватися каральне мито, ставки якого перевищують ставки максимального мита в 3 – 5 разів [227, с. 52].

З метою захисту національної промисловості та сільського господарства від конкурентних імпортих товарів іноземного походження держава або група

держав можуть застосовувати протекціоністське мито. Проте, відповідно до принципів, закріплених у Заключному акті першої Конференції ЮНКТАД 1964 р., право на стягнення протекціоністського мита мають тільки країни, що розвиваються.

Ставки протекціоністського мита, як правило, є найвищими, що значною мірою заважає конкуренції імпортованих товарів з товарами, виробленими на даній території. На товари, що підпадають під контингентування, може встановлюватися контингентне мито, застосування якого передбачається доти, доки не буде вичерпаний його кількісний контингент.

У практиці митно-тарифного регулювання застосовуються й інші, менш поширені порівняно з вищезазначеними, види мита. Серед них можна відзначити: кумулятивне, заборонне, охоронне, лісове, експансійне, захисне тощо.

Таким чином, мито являє собою певний вид державного грошового податку, що стягується з імпорту, експорту та транзиту товарів, торгово-промислового прибутку, майна, цінностей та інших предметів, які пропускаються через митний кордон держави під контролем митних служб.

Застосування на практиці засобів митно-тарифного регулювання, їх ефективність, узгодженість та відповідність міжнародним правилам, а також реальний рівень тарифного обкладення визначаються переважно правилами та нормами, які встановлюють порядок нарахування мита та інших митних платежів. Іншими словами – безпосередньо залежать від вартості товару, яка використовується як база для розрахунку розміру мита.

Обчислення мита відбувається на основі митної вартості товарів, яка являє собою ціну товару, що фактично сплачена чи підлягає сплаті до моменту перетину митного кордону. До митної вартості включається ціна товару, зазначена у рахунку-фактурі, а також фактичні витрати, що не включаються до рахунку-фактури (витрати на транспортування, навантаження та розвантаження, перевантаження та страхування товару до пункту перетину митного кордону).

Питання визначення митної вартості відіграє значну роль у митно-тарифному регулюванні зовнішньої торгівлі, оскільки митна вартість являє

собою базу митного оподаткування. Так, навіть не змінюючи ставки ввізного мита та податків, а лише за рахунок зміни правил визначення бази, на основі якої буде розраховуватися мито, можна збільшувати чи зменшувати його розмір, що досягається або шляхом включення до бази, що оподатковується, будь-яких додаткових елементів затрат, або, навпаки, – шляхом їх виключення.

Процес оцінки товарів, які переміщуються через митний кордон, з метою визначення розміру мита та інших митних платежів, є однією з найбільш складних процедур не тільки в рамках правових систем окремих держав, а й у міжнародній митній практиці в цілому. Система визначення митної вартості, що на сьогоднішній день сформувалася в міжнародній практиці, складалася поступово.

Порядок і механізм визначення митної вартості регулюється спеціальною і доволі складною правовою базою, правильне застосування якої є неможливим без володіння певними знаннями в галузі економіки, організації зовнішньої торгівлі, міжнародного приватного права, торговельного, фінансового права, страхового права, правил перевезення і таке ін.

Методи визначення митної вартості товарів в різних країнах тривалий час відрізнялися один від одного. В деяких державах за основу для розрахунку митної вартості товарів використовували ціни FOB (франко-борт), в інших державах митна вартість розраховувалася на основі ціни CIF (вартість, страхування, фрахт), а в цілому ряді країн для розрахунку митної вартості використовували ціни, зазначені у товаросупроводжувальних документах, або ціни на аналогічні товари на світовому ринку [130, с. 28 – 34]. За таких умов досить часто виникали ситуації, коли експортер завчасно не знав, який метод визначення митної вартості буде до нього застосовуватися, і, відповідно, не міг заздалегідь розрахувати ефективність зовнішньоекономічної угоди та визначити суму митних платежів, що повинні були сплачуватися.

Розвиток торгівлі та посилення інтеграційних тенденцій обумовили активізацію процесів розробки уніфікованих методів визначення митної вартості товарів.

На сьогоднішній день сформувалися дві основні системи визначення митної вартості – національна та уніфікована. Національними методиками визначення митної вартості на даний момент користуються тільки невелика кількість країн, які не відіграють помітної ролі у зовнішньоторговельному обігу.

Одна з уніфікованих систем визначення митної вартості була розроблена на основі Конвенції про створення уніфікованої методології визначення митної вартості товарів 1950 р. (Брюссельська конвенція). Відповідно до цієї Конвенції митна вартість визначається як нормальна вартість товару, тобто ціна, що утворюється угодою між незалежними продавцями та покупцями за умов відкритого ринку та конкуренції і яка розраховується на умовах CIF в місці перетину митного кордону країни, що імпортує товар [131, с. 28]. До Конвенції приєдналося понад 70 країн, і до сьогодні вона була найбільш поширеною нормативною базою визначення митної вартості товарів.

Подальший розвиток зовнішньої торгівлі викликав необхідність внесення змін до цієї системи, вироблення нових підходів до митної оцінки, які б задовольняли інтереси та потреби більшості країн. Зрештою в рамках Токійського раунду ГАТТ у 1979 р. було прийнято Угоду про застосування статті VII ГАТТ «Оцінка товарів для митних цілей», що складається з чотирьох основних частин, вступу та трьох додатків [257, с. 2].

Перша частина містить основні правила визначення митної вартості товарів, що ввозяться. Друга частина передбачає створення міжнародної організації з метою контролю за виконанням Угоди та вирішення спорів між сторонами, що підписали угоду. Третя – передбачає застосування спеціального диференційного режиму для країн, що розвиваються. Четверта – містить прикінцеві положення, що стосуються визнання Угоди, порядку приєднання до неї та умови її дотримання. Відповідно до Угоди про застосування ст. VII ГАТТ митна вартість товару визначається як ціна, що фактично сплачена або має бути сплачена за товари при продажу з метою експорту до країни імпорту, яка уточнюється з урахуванням встановлених донарахувань до цієї ціни.

Питання щодо застосування системи митної оцінки, яка була визначена Угодою ГАТТ, стало одним з основних предметів для обговорення в рамках Уругвайського раунду. Заключний акт щодо результатів Уругвайського раунду 1994 р. включав в себе Угоду про виконання статті VII ГАТТ 1994 р. Фактично ця Угода повністю повторює всі методи та принципи митної оцінки, розроблені під час Токійського раунду ГАТТ.

У Митному кодексі України 2002 р. цілий розділ присвячено порядку визначення митної вартості, що стало важливим кроком на шляху до приєднання до системи ГАТТ/СОТ та намірів України щодо вступу до ЄС.

Таким чином, митно-тарифне регулювання – це сукупність організаційних, економічних та правових заходів, які здійснюються державними органами у встановленому чинним законодавством порядку і спрямовані на регулювання зовнішньоекономічної та зовнішньоторговельної діяльності країни. Воно є елементом національної податкової системи. У процесі застосування митно-тарифного механізму регулювання певною мірою вирішуються завдання регулятивного, торгівельно-політичного та фіскального характеру. Ефективність його використання переважно залежить від нормативного порядку і правил митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності конкретної держави.

Висновки до розділу 1

1. На основі аналізу наукової розробки теми висвітлено концептуальні підходи до вивчення процесів функціонування і розвитку митної системи, досліджені теоретико-методологічні аспекти функціонування митної системи як складової державного управління, обґрунтовано вибір напрямку, концепцію та загальну методикку дослідження.

Як теоретична база дослідження теми дисертаційної роботи використані сучасні дослідження зарубіжних та вітчизняних авторів, які розглядають різні аспекти державного управління. Останнім часом дослідження проблем

державного управління знайшли своє відображення в роботах В.Б.Авер'янова, Г.В.Атаманчука, В.Д.Бакуменка, Д.М.Бахраха, В.М.Князева, Н.Р.Нижник, О.Ю.Оболенського, С.М.Серьогіна та ін. Напрацьовані ними теоретичні положення щодо формування та функціонування державного управління як системного утворення можуть бути екстрапольовані на розробку проблем митної системи України.

2. Участь в процесах глобалізації світового господарства актуалізує питання розробки стратегії адаптації України до сучасного ритму життя у всепланетарному масштабі, пошуку свого місця в міжнародному економічному просторі. Необхідність інтеграції держави до ЄС неодноразово підкреслювалася в працях багатьох вітчизняних дослідників, зокрема В.Т.Білоуса, І.В.Бураковського, В.Будкіна, І.А.Грицяка, Л.В.Губерського, А.І.Кредисова, Д.Г.Лук'яненка, Г.М.Немірі, С.В.Осики А.В.Осики, А.Поручника, В.Т.Пятницького, А.І.Румянцева, В.Р.Сіденка, А.С.Філіпенка, В.О.Шамрая та ін.

3. Провідна роль у розробці теоретичних та методичних проблем функціонування митної служби належить Є.В.Додіну, Ф.Л.Жоріну, С.В.Ківалову, В.Т.Комзюку, Н.А.Липовській, П.П.Падуну, П.В.Пашку, І.В.Письменному, К.К.Сандровському, В.В.Ченцову тощо. Проблеми функціонування митних органів активно розглядаються російськими дослідниками С. Барамзіним, В. Кухаренком, Л. Лозбенком та ін. Але механізми державного управління процесами адаптації Державної митної служби України до європейських вимог комплексно до цього часу ще не була розглянута, що підтверджує актуальність теми.

4. Сучасне законодавство України з питань митної справи складається з Конституції України, Митного Кодексу, законів України та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, виданих на основі та на виконання Конституції України, цього Кодексу та законів України. Аналіз чинного митного законодавства України та практики його застосування засвідчує, що норми цієї галузі мають дві групи цілей (функцій): економічні та захисні.

Прийняття нового Митного кодексу України стало важливим кроком уперед до реформування митної системи Української держави, сприяло лібералізації зовнішньоекономічних стосунків та привело норми митного законодавства України у відповідність до вимог Світової організації торгівлі.

5. Митно-тарифна система регулювання зовнішньої торгівлі України багато в чому сприяє виконанню ключового завдання зовнішньоекономічної стратегії держави – забезпеченню відповідно до світових стандартів та критеріїв оптимальних параметрів відкритості української економіки, дотримання яких зміцнюватиме економічну безпеку держави, забезпечуватиме тісніше поєднання внутрішньої та зовнішньої економічної політики, сприятиме інтегруванню України до світового економічного простору, поглибленню її співпраці з іншими державами. Чинний Митний кодекс України не повною мірою регулює зовнішньоекономічну діяльність митно-тарифними засобами, хоча, враховуючи те, що тарифне регулювання становить основу фінансової діяльності митних органів, саме Кодекс має містити основні положення такого регулювання. Одним із шляхів удосконалення митно-тарифного законодавства України є закріплення правових норм, що регламентують застосування митного тарифу в Митному кодексі України (слід закріпити Єдиний митний тариф України як невід'ємну частину Митного кодексу). З часу проголошення незалежності України і до цього моменту спостерігається тенденція розвитку й удосконалення нормативно-правової бази регулювання зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі й митно-тарифного регулювання, але цей процес потребує удосконалення законодавства та механізмів його застосування.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МИТНОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У розділі проаналізовано процеси формування та розвитку митної системи Європейського Союзу (ЄС). Митна політика ЄС на сучасному етапі розвитку спрямована не тільки на захист національної економіки держав-учасників, але і на стимулювання її розвитку, зокрема реалізації завдань економічного співробітництва і усунення жорстокої конкуренції шляхом спрощення митних формальностей.

Для визначення пріоритетних напрямів удосконалення механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог проаналізовано досвід країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) по модернізації митних систем у напрямі їх кращого пристосування до процесів інтенсивної ринкової трансформації, а також гармонізації і уніфікації з аналогічними системами країн Євросоюзу.

З моменту вступу до ЄС митні служби країн ЦСЄ стали частиною митної адміністрації ЄС. Країни прийняли Митний кодекс ЄС, митну політику, а також єдині правила походження товарів і правила транзиту. Зміна правової бази супроводжувалася серйозною організаційною перебудовою митних служб, зміною дислокації митних постів (більшість зовнішніх митних кордонів цих країн стала внутрішніми кордонами Євросоюзу), а також модернізацією митної інформаційно-технічної системи країн ЦСЄ. Вивчення цього позитивного досвіду дозволить визначити можливості імплементації його в Україні з метою удосконалення адаптації митної системи України до європейських вимог.

2.1. Механізми державного регулювання митної політики в Європейському Союзі

Митна політика європейських держав формувалася і розвивалася протягом декількох століть. Її поява і розвиток тісно пов'язана з появою і

розвитком зовнішньоторговельних зв'язків між народами і державами. К.К.Сандровський підкреслює, що митні заходи і митна політика в цілому внутрішньо властиві будь-якій державі, вони здійснюються, у принципі, з того часу, як існує сама держава, оскільки навіть на ранніх стадіях розвитку державності спостерігається зовнішні торгівлі зв'язки. Саме з появою держави зовнішньоторговельні зв'язки і відповідні зовнішньоторговельна і митна політика починають набувати їх сучасних характеристик, хоча повинні були пройти ще століття, перш ніж вони стали зовнішньоторговельною і митною політикою у власному значенні слова [292].

Раніше за все об'єднувальні тенденції у області митної політики намітилися в Англії. Першою спробою упорядкувати стягування митного збору і поставити це під контроль держави в цілому можна вважати «Велику хартію вільностей», прийняту в період правління Іоанна Безземельного у 1215 р. У цьому відомому акті міститься, зокрема, і згадка про сплату не справедливих мит на товари, що ввозяться і вивозяться з Англії.

У кінці XV ст. в Європі зміцнюються феодальні монархії, створюються єдині національні держави, складається єдиний на території кожної держави ринок і пов'язана з цим єдність торгівельної і митної політики. У цей же період складається і тісно пов'язаний з митними встановленнями інститут державних кордонів в їх сучасному розумінні.

Таким чином, лише з розвитком товарно-грошових відносин, утворенням національних держав з'являється можливість розглядати державу як єдине ціле, здійснюючу централізовану владу в межах своїх кордонів і встановлюючу при цьому єдиний для всієї території митний режим.

Економічна політика європейських феодальних держав у XV-XVII ст. відома в історії як політика меркантилізму. Митні аспекти цієї політики полягали у тому, що держава в особі митних органів регулювала переміщення валюти і цінностей через кордон, забороняючи їх вивіз і заохочуючи ввезення на територію даної держави. Пряме регулювання ввезення і вивозу благородних металів було суттю митної політики у період раннього меркантилізму, який

називався ще монетарною системою, оскільки йшлося про накопичення грошових запасів у країні.

Ще більше значення має митна політика в епоху промислового капіталізму, коли вона стає найважливішим знаряддям протекціонізму – системи економічних заходів, спрямованих на обмеження вже створеної промисловості і сільського господарства даної країни від іноземної конкуренції.

Митна політика держави змінювалася і змінюється по мірі розвитку між ними торговельно-економічних відносин. Сучасна митна політика виконує велику роль в захисті економічних основ держави. При встановленні своєї митної політики держава враховує в першу чергу свої економічні інтереси і визначає свою митну політику так, щоб забезпечити ефективний розвиток своєї промисловості, але, разом з тим, враховує і інтереси інших держав, з якими вона вступає в економічні зв'язки.

К.Г. Борісов справедливо відзначає, що в системі міжнародних відносин держави виступають з позицій національної зовнішньої митної політики, тобто їх конкретні цілеспрямовані дії по охороні свого економічного суверенітету у міжнародній системі набувають першорядного значення, оскільки від них залежить узгодження норм і принципів міжнародного митного права і функціонування міжнародної системи економічних відносин взагалі [59].

Таким чином, можна погодитися з точкою зору К.К.Сандровського, який визначає митну політику як систему заходів, спрямованих на забезпечення економічної охорони державних кордонів і виконання зовнішньоекономічної програми даної держави в міжнародному спілкуванні засобами митного регулювання, тобто державного впливу на сферу митних відносин [292]. До цих засобів відносяться митний контроль на кордоні, система дозволів на ввезення і вивіз товарів, встановлення їх кількості і найменування, митно-тарифні заходи, боротьба з контрабандою і т.ін.

Римський договір про створення ЄЕС 1957 р. не містить визначення поняття митної політики але, визначивши поняття митної політики ЄЕС на нашу думку, можна з'ясувати природу ЄЕС і ступінь митної інтеграції його

членів. Так згідно ст. 9 Римського договору про створення ЄЕС основою функціонування Співтовариства є митний союз, що припускає, заборона митного збору і заходів, що мають аналогічний ефект, для торгівлі між країнами-членами Співтовариства і ухвалення єдиного митного тарифу для торгівлі з третіми країнами [344]. Ст. 12 Римського договору зобов'язує держави-члени утримуватися від введення у відношенні один до одного нового митного збору на імпорт і експорт або рівнозначних зборів і не збільшувати мита і збори, які вони вже застосовують в їх взаємній торгівлі [60]. У ст. 2 Римського договору йдеться, що Співтовариство ставить своїм завданням сприяти, шляхом створення спільного ринку і прогресуючого зближення економічної політики держав-членів, гармонійному розвитку економічної діяльності у всьому Співтоваристві, безперервному і збалансованому зростанню, зростаючій стабільності, прискореному підвищенню рівня життя і тіснішим зв'язкам між державами, які воно об'єднує [60]. У ст. 110 Договору про ЄЕС зафіксовано, що держави-члени заявили про те, що об'єднуючись у Митний союз, вони прагнуть сприяти гармонійному розвитку світової торгівлі, прогресуючому усуненню обмежень в міжнародній торгівлі і зниженню митних бар'єрів. У Договорі про ЄЕС встановлюється, що загальна торгова політика ЄЕС ґрунтується на єдиних принципах, особливо у тому, що стосується змін тарифних ставок, укладення тарифних і торгових угод (п. 1 ст. 113). Відповідно, митна політика – це сукупність заходів, спрямованих на врегулювання зовнішніх і внутрішніх аспектів функціонування митного союзу країн-членів ЄЕС.

Митна політика держав на сучасному етапі розвитку спрямована не тільки на захист своєї національної економіки, але і на стимулювання її розвитку в частині реалізації завдань економічного співробітництва і усунення жорстокої конкуренції шляхом створення інтеграційної системи або шляхом спрощення митних формальностей.

Сучасна історія утворення і розвитку Європейського Союзу (ЄС) починається з 1951 р. Але вже після першої світової війни європейська ідея

присутня в політичних дискусіях, але не привела до конкретних кроків. Потім, після руйнувань, які принесла друга світова війна, європейські лідери дійшли переконання, що співпраця і загальні зусилля є кращим способом забезпечення миру, стабільності і процвітання в Європі. Процес почався 9 травня 1950 р. промовою Роберта Шумана, міністра закордонних справ Франції, що запропонував об'єднати вугільну і сталеливарну промисловість Франції і Федеративної Республіки Німеччини.

Ця концепція була реалізована в квітні 1951 року Паризьким Договором, який утворив Європейське Співтовариство вугілля і стали (ЄСВС), до якого увійшли шість країн – Франція, ФРН, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург. Реальний відлік його виникнення і розвитку починається з 1957 р., коли ті ж країни підписали договори про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) і Європейського співтовариства по атомній енергії (Євратом). Вже у 1957 р. засновники Співтовариства намітили стратегію економічної і політичної інтеграції. Так в ст. 3 договору міститься перелік видів діяльності Співтовариства по досягненню поетапної економічної інтеграції країн-членів [60]: відміна митних зборів і кількісних обмежень на ввезення і вивіз товарів; встановлення загального митного тарифу і загальної торгової політики по відношенню до третіх держав; усунення між державами-членами перешкод для вільного руху осіб, послуг і капіталів; встановлення загальної політики у області сільського господарства, транспорту; створення режиму, який забезпечить умови, в яких конкуренція на спільному ринку буде носити нормальний характер; застосування процедур, що дають можливість погоджувати економічну політику держав-членів і усувати невідповідність у платіжних балансах; зближення законодавства країн-членів тією мірою, в якій це необхідне для дії спільного ринку; створення Європейського соціального фонду, Європейського інвестиційного банку. Що стосується поетапної економічної інтеграції, ст. 8 Римського договору свідчить, що спільний ринок створюватиметься поступово, протягом перехідного 12-річного періоду. Перехідний період підрозділяється на три етапи, по 4 роки кожен. Тривалість будь-якого періоду може бути змінена

відповідно до рішення Ради, прийнятим одногосно за пропозицією Європейської Комісії. Для кожного етапу передбачається сукупність заходів, які повинні бути прийняті і проводитися у відповідному порядку.

Перехід від першого етапу до другого обумовлюється констатацією того, що специфічні цілі, встановлені Римським договором про ЄЕС для першого етапу, в основному фактично досягнуті і що, з урахуванням виключень і процедур, передбачених в цьому договорі, узяті зобов'язання виконані. Ця констатація проводиться до кінця четвертого року Радою, яка винесе ухвалу по доповіді Комісії одногосно. Проте жодна держава-член не може перешкоджати одногосному рішенню, посилаючись на невиконання своїх власних обов'язків; за відсутності одногосності перший етап автоматично продовжується на один рік (п. 1 і 2 ст. 8 Римського договору). Ст. 13 і 14 зобов'язували держави-члени поступово відмінити митний збір і збори, що мають рівнозначний ефект за час перехідного періоду – з 1 січня 1958 р. по 31 грудня 1969 р. Те, наскільки безболісним був цей процес, показує той факт, що він був завершений 1 липня 1969 р. – на 18 місяців раніше запланованого терміну. Проте потрібно більше 20 років, щоб усунути рішеннями Ради, Комісії і Судна багато чинників, що заважали вільній торгівлі між державами-членами.

У п. 2 ст. 14 Римського договору встановлюється, що терміни знижень митного збору визначаються таким чином [60]:

– на першому етапі перше зниження виробляється рік потому після вступу у силу цього договору; друге – через 18 місяців після першого; третє – в кінці четвертого року з моменту вступу у силу цього договору;

– на другому етапі зниження виробляється через 18 місяців після початку цього етапу; друге зниження – через 18 місяців після першого; третє зниження – роком пізніше;

– інші зниження будуть здійснені протягом третього етапу; Рада, ухвалюючи рішення кваліфікованою більшістю за пропозицією Комісії, встановить терміни знижень у формі директив. Слід зазначити, що це положення не є обов'язковим для держав-членів. Наприклад, ст.15 договору

свідчить, що незалежно від положень ст. 14, будь-яка держава-член може протягом перехідного періоду припинити, повністю або частково, стягування мита, вживаних нею відносно товарів, що ввозяться з інших держав-членів. Вона інформує про це інші держави-члени і Комісію.

Згідно ст. 2 Римського Договору про створення ЄЕС, його завдання полягає в тому, щоб здійснювати шляхом створення спільного ринку «поступове зближення економічної політики держав-членів, всесторонньо розвивати економічну діяльність у всьому Співтоваристві, забезпечити безперервний збалансований розвиток, зростаючу стабільність, швидке підвищення рівня життя, тісніші зв'язки між державами членами» [60].

Ще важливіше значення для розвитку ЄС мають не тільки його розширення, але і його зв'язки з країнами ЄАВТ. Надалі в період з 1973 р. по 1995 р. до шести країн приєдналися ще дев'ять європейських країн з високим рівнем розвитку, що багато в чому визначило високі темпи їх економічного зростання впродовж подальші 15 років. К.Воронов ділить цей період приєднання (розширення) на чотири етапи [203]:

- перший – з 1973 р., коли до складу ЄЕС ввійшли Великобританія, Данія, Ірландія;

- другий – з січня 1981 р. – Греція;

- третій з січня 1986 р. – Португалія і Іспанія;

- четвертий – з 1995 р. – Австрія, Фінляндія і Швеція [356]. Чергове четверте розширення ЄЕС, як і кожне попереднє, привнесло в нього свою динаміку, зміни в пріоритетах. Поява з 1995 р. трьох нових членів Австрії, Фінляндії і Швеції, змінило політичну конфігурацію Співтовариства. Хоча ці країни по своїх економічних і соціальних параметрах порівняно близькі до «ядра» ЄС, проте, їх підключення до угруповання знов зі всією очевидністю поставило проблему збалансованості між розвитком і інтеграцією «углиб» і «вшир», тобто між поглибленням об'єднувальних процесів і розширенням географічних кордонів інтеграційної зони.

З приходом двох північних країн і Австрії кількість членів ЄЕС зросла з 12 до 15, а чисельність населення Євросоюзу – з 347 до 368 млн. осіб. Збільшилася і його територія, досягнувши 3,3 млн. км² [203]. Значно змінилися економічні показники. Так, сукупний ВВП ЄЕС збільшився приблизно на 20% (340 млрд. екю) і склав майже 6 трлн. екю [344].

Відношення в рамках ЄЕС після приєднання дев'яти нових держав-членів розвивалися послідовно і динамічно: з 1973 р., між ними діють двосторонні договори про торгівлю промисловими товарами, в 1984 р., ЄЕС і ЄАВТ (куди входять всі ці країни) створили «єдиний економічний простір» (ЄЕП), який в повному обсязі почав функціонувати з 1993 р. [340]. Завдяки ЄЕП сторонам вдалося врегулювати 80-90% своїх торговельно-економічних взаємостосунків.

Інтеграційний процес ЄС представляє об'єктивну послідовність інтеграційної стратегії з метою [370]:

- сприяти світовій торгівлі;
- сприяти справедливій торгівлі;
- зробити Європейський союз привабливішою зоною для ведення промислової і торгової діяльності і створення нових робочих місць;
- сприяти розвитку в інших країнах світу;
- підготувати кандидатів до вступу в ЄС до їх майбутньої ролі;
- забезпечити ефективний захист вихідців з країн Співтовариства, а також підприємств, полегшити встановлення практичної системи стягування зборів.

Інтеграція національних економік починається з взаємного митного роззброєння держав-членів, що створює умови для поступового зрощення їх в єдиний ринковий простір [184]. Цей процес має дві форми: Зони вільної торгівлі і митного союзу. У західній Європі використовувалися обидві ці форми: Перша – в Європейській асоціації вільної торгівлі (з 1960 р.); друга – у Європейському економічному співтоваристві, яке почало функціонувати з 1958 р.

Ці форми відрізняються тим, що зона вільної торгівлі створюється тоді, коли країни бажають зближення їх економік, але не хочуть їх об'єднання або трансформацій в єдину економіку [367].

Серед зон вільної торгівлі слід зазначити Європейський економічний простір (ЄЕП), Європейську асоціацію вільної торгівлі (ЄАВТ), Північноамериканський договір про вільну торгівлю між США, Канадою і Мексикою (НАФТА). Мета такого об'єднання полягає в частковій або повній відміні митних правил і обмежень в торгівлі між країнами, які до нього входять. Проте, оскільки кожна держава, що входить до зони вільної торгівлі зберігає свій власний митний тариф і свою власну торгову політику відносно до зовнішнього світу, то необхідно чітко позначити правила для визначення товарів, які можуть вільно переміщатися з однієї країни в іншу в рамках зони.

Митні процедури повинні зберігатися і для товарів, що перетинають внутрішні кордони, для того, щоб перевірити, чи виконуються ці правила.

Митний союз спрямований на економічну інтеграцію без обмежень усередині меж союзу (але різні ставки податків на продаж заважають цьому процесу). Всі члени митного союзу застосовують єдиний митний тариф і єдину торгову політику по відношенню до товарів з третіх країн [367].

Виходячи з вищевикладеного, Митний союз можна визначити як об'єднання держав, що мають загальний митний тариф для торгівлі з третіми країнами і знімають імпортні мита у взаємній торгівлі [344]. У свою чергу, митна зона розуміється як група двох і більш митних територій, в яких відмінні мита і інші обмежувальні заходи регулювання торгівлі практично для всієї торгівлі між складовими територіями зони відносно товарів з цих територій [59].

Робоча група по створенню Європейського митного союзу Організації Європейського економічного співробітництва (ОЄЕС) визначила, що митний союз є тарифним співтовариством, в якому гармонізовано все митне законодавство і додатково гармонізовані інші збори і податки, стягувані при імпорті. За тим же визначенням в економічному союзі Митний союз доповнюється свободою пересування осіб, послуг і капіталу. Крім того, економічному союзу властива загальна торгова політика. При цьому у всіх вищезазначених областях союз діє як єдине ціле [140].

Інше визначення митному союзу дав Н. Муссіс. Він визначив його як економічний простір, учасники якого згодилися на підставі договору відмовитися від накладення один на одного будь-якого митного збору, зборів, що мають рівнозначний ефект, або кількісних обмежень і прийняти зовнішній Загальний Митний Тариф відносно третіх країн [140].

Слід також відзначити, що договір про створення ЄЕС 1957 р. не містить визначення поняття митного союзу, але виходячи із ст. 9 договору можна відзначити, що митний союз є тарифним союзом з гармонізованою системою правових норм у області митного регулювання, а також у області інших видів оподаткування імпорту. Саме це відрізняє текст статуту ГАТТ/СОТ 1947 р. від тексту Римського договору про утворення ЄЕС 1957 р. Згідно п. 8, ст. XXIV ГАТТ/СОТ Митний союз – це заміна декількох митних територій однією при повній відміні мита усередині одного союзу і створення одного зовнішнього митного бар'єру.

Можна погодитися з точкою зору Л.М.Ентіна, який припускає, що поняття митного союзу умисне не було включено в текст Римського договору, оскільки повне досягнення його вимог, зокрема гармонізація законодавства у області митного і податкового регулювання, на той момент представлялося справою майбутнього [344].

Міжнародні торгові відносини, які будуються за допомогою ринкових зв'язків, переходять на базу складної системи двосторонніх і багатобічних договірних відносин. В даний час вони будуються на основі міжнародних торгових договорів, угод про митні союзи, міжнародні державно-монополістичні об'єднання, взаємозв'язок в рамках транснаціональних корпорацій, які роблять значною мірою впливають на зовнішню політику держав.

Розвиток західноєвропейської інтеграції з кінця 50-х рр. до теперішнього часу відбувається нерівномірно і відносно суперечливо. Разом з тим цілі і завдання, поставлені при утворенні Співтовариства, реалізовувалися достатньо послідовно і успішно [29].

У 1958 р., шість перших країн-членів створили те, що повинне було стати надалі Європейським союзом. Одне з їх перших рішень полягало в створенні тарифного союзу з метою відміни всіх митних правил щодо обміну між країнами-членами. Всі держави-члени вирішили замінити всі існуючі в них і митні тарифи, що сильно розрізняються, одним, вживаним у всьому Європейському співтоваристві.

Можна відзначити, що до початку 1993 р. був фактично завершений процес створення єдиного внутрішнього ринку, зняті обмеження на шляху вільного переміщення товарів, послуг, капіталів і робочої сили [283]. Разом з тим процес створення ЄЕС був непростим і тривалим. Наприклад, створення єдиного ринку потребувало ухвалення більше 300 законодавчих актів, спрямованих на обмеження або ліквідацію податкових і технічних бар'єрів, а також на відміну митного нагляду між країнами-учасницями. Досягнуте спрощення правил товарообігу між країнами-членами ЄЕС дозволило скасувати від 50 до 60 мільйонів митних документів. З 1 січня 1993 р. на внутрішніх кордонах ЄЕС була ліквідована митниця, відмінений контроль за всіма товарами в ході їх переміщення з однієї країни ЄЕС в іншу (у цей список не потрапили лише зброя, військова техніка, автомобілі і витвори мистецтва). Безумовним досягненням країн-учасниць ЄЕС слід вважати і те, що громадяни ЄЕС одержали право безперешкодно працювати у всіх без виключення країнах Співтовариства в будь-яких сферах, у тому числі і на державній службі, за винятком армії, поліції і т.ін. Крім цього, будь-який громадянин ЄЕС одержав право зберігати свої заощадження в будь-якій з 15 країн, де гарантовані якнайменші податки і найбільший відсоток по внесках. В зв'язку з цим має місце тенденція переміщення фінансового капіталу до Люксембурга, де на сьогоднішній день склалися найсприятливіші умови для зберігання заощаджень громадян. У країнах ЄЕС фактично склалася єдина фінансова система: комерційні банки будь-якої з країн ЄЕС мають право створювати свої філіали в інших країнах-учасницях. На це не вимагається будь-якого спеціального попереднього дозволу. Контроль за діяльністю філіалу

банку здійснює країна походження головної банківської установи. Вже зараз для громадян країн-членів ЄЕС набагато спростився порядок здійснення комерційних, ділових і учбових поїздок. Величезний практичний інтерес для інших держав представляє перехід ЄЕС, що почався з 3 січня 1999 р., на єдину валюту – «євро». В даний час у межах ЄЕС діє єдина віза.

Для того ж, щоб проводити необхідний ветеринарний і фітосанітарний контроль, а також збір статистичної інформації, були розроблені спеціальні процедури. Так з метою захисту здоров'я громадян більша увага стала віддаватися законодавству про контроль за здоров'ям рослин і тварин за місцем їх розведення.

У свою чергу, з 1 січня 1992 р., коли були відмінені ветеринарний і фітосанітарний контроль на кордоні, вони стали здійснюватися за місцем відправки вантажу [362; 363]. Відповідальність за це несе Агентство Ветеринарної і фітосанітарної Інспекції.

Для збору статистичної інформації після 1 січня 1993 р. був створений Інтрастат (INTRASTAT). Ця система дозволяла одержати статистичну інформацію про обмін товарами між державами-членами одразу від підприємств. Регламент перекладу і зберігання статистичної інформації, що стосується товарної торгівлі між державами-членами, заклав організаційні основи її збору і забезпечив відносну рівність тягаря надання такої інформації в різних державах-членах [364].

Ще два регламенти були присвячені забезпеченню порівнянності інформації держав-членів з питань виробництва і зовнішньої торгівлі. Перший був присвячений створенню статистичних одиниць для огляду і аналізу системи виробництва Співтовариства [364], а другий – статистичної класифікації продуктів на підставі активності їх обігу в Співтоваристві [365].

Рішення про створення Єдиного Адміністративного Документа (ЄАД) в 1988 році ознаменувало собою важливий етап у спрощенні митних процедур [81]. Цей новий документ замінив собою 150 різних документів, що використовувалися раніше митними управліннями країн-членів. Введення ЄАД спростило митні формальності, зменшило пов'язані з цим фінансові витрати і

втрати в часі, підготувало перехід на повністю автоматизований облік і обробку документів при ввезенні і вивозі товарів.

Таим чином, митна політика держав на сучасному етапі розвитку спрямована не тільки на захист своєї національної економіки, але і на стимулювання її розвитку в частині реалізації завдань економічного співробітництва і усунення жорстокої конкуренції шляхом створення інтеграційної системи або шляхом спрощення митних формальностей.

Можна зробити висновок про те, що митна політика ЄС на сучасному етапі розвитку направлена не тільки на захист національних економік держав-учасників, але і на стимулювання їх розвитку зокрема шляхом реалізації завдань економічного співробітництва і усунення жорстокої конкуренції шляхом спрощення митних формальностей.

2.2. Формування митного простору Європейського Союзу

Митний союз є вищим рівнем зближення в порівнянні із зоною вільної торгівлі, в якій усуваються митні тарифи і кількісні обмеження у взаємній торгівлі при збереженні самостійності країн-учасниць у митно-тарифному регулюванні на кордонах з третіми країнами [162]. Іншими словами, Митний союз – це така зона вільної торгівлі, учасники якої погодили свою митну політику по відношенню до держав-членів. Митні території держав, що склали Митний союз, втрачають самостійне значення. Їх об'єднання дає нову якість – єдину митну територію.

Досліджуючи питання про митну територію ЄС, необхідно проаналізувати різні підходи до визначення поняття митної території, як в українській юридичній літературі, так і в зарубіжній. Доцільність такого аналізу полягає у тому, що Співтовариство є одним з головних торгових і економічних партнерів України. На частку ЄС у 2009 р. доводиться біля 40 % зовнішнього товарообігу України. Крім того, коли Україна стане членом ЄС,

увійде до складу єдиної митної території ЄС, їй доведеться стикатися з діючими митними режимами цього простору.

Так, на думку А.Н. Козиріна є дві точки зору з питання про визначення митної території [162]: перша полягає у тому, що митна територія повністю співпадає з державною. Цієї точки зору дотримується ряд дослідників, які вважають, що митна територія є простором, на якому діє не тільки митно-тарифне, але податкове і валютне законодавство; інша точка зору припускає розмежування понять митної і державної території. Юристи, що підтримують цю точку зору, по-різному її аргументують. Одні вважають, що ці території не можна ототожнювати, оскільки розрізняються лінії проходження державного і митного кордону унаслідок змін в організації митного контролю і оформлення, видалення митних пунктів углиб митної території. Інші ж юристи пояснюють неспівпадання понять митної і державної території існуванням митних союзів, митних анклавів і екславів, виведенням окремих ділянок державної території з складу митної території для встановлення там пільгового режиму тарифного і податкового обкладення.

Звичайно під митною територією розуміють територію, на якій в повному обсязі діє митне законодавство даної країни. Таке формулювання зокрема, міститься в законі РФ «Про митний тариф» (ст. 5) [161]. Цей підхід до визначення митної території має велике практичне значення, оскільки безпосередньо вказує на просторові межі дії норм митного законодавства.

Територія держав, що входять до митного союзу ЄС, є єдиною митною територією з єдиним митним тарифом і правилами. На думку Б. Клауд, немає повного збігу між національною політичною територією і митною територією ЄС [350]. Наприклад: згідно п.1 ст. 1 митного кодексу Франції, митна територія включає сухопутну територію, територіальні води і повітряний простір Французької Республіки за винятком заморських володінь і департаменту Сан-П'єр (Saint – pier), і Мікелон (Miguelon), а також королівства Монако. Зони вільні, повністю або частково від митного режиму (Франко-зона) можуть бути створені усередині цих територій. З іншого боку, території, що належать

іноземним державами можуть включатися до митної території. Це якраз випадок Французьких департаментів Гваделупи, Мартінікі, Гайяни, які входять до складу митної території Французької республіки, і безпосередньо до складу митної території Співтовариства [167].

Слід зазначити, що Митна територія Співтовариства вперше була визначена Регламентом Ради № 1496/68 від 27 вересня 1968 р. За цим регламентом митна територія сформована шляхом механічного складання митних територій країн-засновників, тобто вона є сукупністю територій держав-членів або окремих регіонів, на яких діють норми і правила Митного союзу (ст. 1 регламенту ради 1496/68 про визначення митної території Співтовариства) [362]. Зміни, які вносилися до митної території ЄС в подальші роки, в основному були пов'язані з приєднанням нових членів. Про це свідчить Регламент ради ЄС № 319/85 від 7 лютого 1985 р. [363], зміни до Регламенту ЄЕС № 2151/84 [364], відповідно до яких Гренландія була виключена з складу митної території ЄС з 1 лютого 1985 р., і має статус заморської території, а Канарські острови були включені до складу митної території ЄС через регламент ЄЕС № 1911/91 від 26/06/91 [365].

На відміну від Митного Кодексу України, визначаючого поняття митної території як територію України, зайняту сушею, територіальне море, внутрішні води і повітряний простір, а також штучні острови, установки і споруди, що створюються у виключній морській економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України (ст. 5 МК України), Митний Кодекс Співтовариства не містить визначення митної території. Він лише обмежується простим переліком територій держав-членів, що становлять Митний союз ЄС.

Згідно п.1 ст.3 Митного Кодексу, митна територія Європейського співтовариства включає території наступних держав [339]:

1. Королівство Бельгія;
2. Королівство Данія (за винятком Фарерських островів і Гренландії);
3. Федеративна республіка Німеччина (за винятком острова Хальгаланд і

анклав на швейцарській території – Бюсінген);

4. Королівство Іспанія, за винятком Сеути і Меліди;

5. Республіка Греція;

6. Республіка Франція, за винятком заморських Департаментів (нової Каледонії, острів Wallis-e-Futura, Французької Полінезії і Австрійської землі а також Французької Антарктики) і громадських Територій (Mayotte e S.Pierre-et-Miguelon) [167];

7. Ірландія;

8. Республіка Італія, за винятком Муніципалітетів Лівіньо і Кампіоне д'Італія, а також національних вод озера Лугано, що знаходяться між береговою лінією і політичним кордоном зони між Понте Реза і Порте Черезіо;

9. Велике Герцогство Люксембурзьке;

10. Європейська територія королівства Нідерланди;

11. Республіка Португалія;

12. Сполучене королівство Великобританії і Північної Ірландії, а також Англо-норманські острови і острів Мен.

Як правило, території країн-членів ЄС, вилучені з складу митної території союзу, географічно відособлені регіони, при цьому конституції відповідних країн надають їм право самостійно вирішувати питання про входження до міждержавних союзів. Таким чином, митна територія Співтовариства складається з державних територій держав-членів, включаючи їх територіальні і внутрішні води і повітряний простір, з урахуванням вилучень і доповнень.

Території, що не входять до складу територій країн-членів, через міжнародні конвенції або договори, можуть включатися до складу митної території Співтовариства. Наприклад, п. 2 ст. 3 Кодексу, а також ст. 2 Регламенту ЄС № 1496/68 від 27 вересня 1968 р. про визначення Митної території співтовариства свідчить, що беручи до уваги відповідні конвенції і угоди, можна віднести до митної території ЄС наступні території, навіть ті, що не входять до складу держав-членів Європейського Співтовариства:

1. Німеччина – австрійські території Юнхальц і Мітгальберг;

2. Франція – територію принципата Монако;

3. Італія – територію республіки Сан-Маріно.

Статус, територій цих держав, як правило, регулюється спеціальними міжнародними договорами. Наприклад, статус австрійських територій Юнхгальц, регулюється Угодою від 3 травня 1868 р. [350]; статус Мітталберг, регулюється Угодою від 2 грудня 1890 р. [371]; відносно Монако, діють положення Конвенції, підписаної в Парижі 18 травня 1963 р. [357]; відносно Сан-Маріно – застосовується Конвенція від 31 березня 1939 р. [368].

До складу митної території ЄС входять також територіальні води, внутрішні водні шляхи, доступні для морських перевезень і повітряний простір країн-членів ЄС (п. 3 ст. 3 Кодексу).

Аналізуючи питання про митну територію ЄС, можна зробити висновок про те, що митна територія ЄС полягає не тільки з 6 митних територій держав-засновників, як це було згадано в ст. 1 Регламенту ради ЄЕС № 1496/69 від 27 вересня 1968 р., але й територій держав-учасників. Це свідчить про те, що митна територія ЄС завжди змінюватиметься по мірі вступу нових держав до ЄС.

Митний Кодекс Співтовариства говорить тільки про території 12 держав, що становлять митну територію держав-членів, оскільки Кодекс був прийнятий до вступу Австрії, Фінляндії і Швеції до ЄС у 1995 р.

Якщо Митний кодекс України визначає поняття митної території через опис її складових (ст. 5 МКУ), то п. 3 ст. 3 Митного Кодексу Співтовариства лише додає до перерахованих вище митні території держав-членів. Наприклад, згідно цій статті до складу митної території Співтовариства входять також територіальні води, внутрішні морські води і повітряний простір держав-членів ЄС, а також територіальні води, внутрішні морські води і повітряний простір територій, що не входять до складу територій країн-членів, але через міжнародні конвенції або договори, включені до митної території Співтовариства (Наприклад, австрійська територія Юнхгальц і Мітталберг Принципат Монако і Республіка Сан-Маріно).

Для визначення просторових меж дії митно-правової норми використовується поняття митного кордону.

Митний Кодекс Співтовариства 1993 р. не містить визначення поняття митного кордону, але проте він існує. Про існування такого кордону свідчить наявність охорони зовнішнього митного кордону кожної держави-члена, митних пунктів, а також наявність вільної митної зони і вільного митного складу і т.ін.

Як справедливо відзначає К.Г.Борисов, митний кордон в рамках міжнародних інтеграційних економічних об'єднань в системі держав визначається самими державами на основі національного права і міжнародних договорів і угод [59].

У межах дії митних служб окремих правових систем, наприклад, в ЄС має місце розмежування цієї зони на митні райони, в яких здійснюють загальні і спеціальні повноваження митні служби. Митний кордон окреслює просторові межі дії митного законодавства даної держави і розділяє митні території суміжних країн. Іншими словами, митний кордон встановлює область дії митного суверенітету держави. Теорія митного права і практика використання різних митних режимів вимагає відмінності понять зовнішнього і внутрішнього митного кордону.

У Митному Кодексі співтовариства немає статті, яка б позначала такі відмінності, але Європейська Комісія правильно відзначає, що тоді як вільне переміщення товарів усередині Європейського Союзу представляє внутрішній аспект Митного Союзу єдиний митний тариф складає його зовнішній аспект. Він застосовується до імпорту товарів, що перетинають зовнішній кордон митного союзу [367].

Зовнішній митний кордон розділяє митні території суміжних держав. Він, як правило, співпадає з державним кордоном (за винятком митних анклавів, екславів і інших ситуацій). На зовнішньому митному кордоні діє адміністративно-правовий режим, встановлюваний законодавством про державний кордон.

Внутрішні митні кордони проходять у глибині митної території. Вони виникають у зв'язку з використанням окремих митних режимів (вільної митної зони, вільного митного складу). В Україні за правовим статусом внутрішній кордон прирівняний до зовнішнього [6]: територія вільної зони розглядається як прикордонна, в'їзд туди здійснюється строго за перепустками через спеціальні контрольно-пропускні пункти. Через внутрішній митний кордон багаж і предмети ручної кладі пропускаються за митними правилами, вживаними на державному кордоні, при вивезенні товарів понад встановлені норми стягується митний збір. А в ЄС внутрішній митний кордон, як вже наголошувалося вище, практично не існує. Згідно п. 2 ст.8а Договору про створення ЄЕС 1957 р. внутрішній ринок повинен бути простором без внутрішніх кордонів, в якому, згідно положенням цього договору, забезпечується вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталів.

У 1985 р. у замку Шенген (Люксембург) уряд Бельгії, Люксембурга, Нідерландів, федеративної Республіки Німеччини і Французької Республіки уклали Угоду про поступову відміну контролю на загальних кордонах. Вона спрямовувалась на взаємне визнання віз однієї держави Європейських співтовариств на території інших, поступову відміну контролю на внутрішніх кордонах, встановлення режиму вільного пересування для всіх громадян країн-учасниць Угоди, а також інших держав ЄС і третіх країн. У 1990 р. була підписана Конвенція про застосування цієї угоди [61]. У цей же рік до неї приєдналася Італія і в 1991 р. – Іспанія і Португалія. Угода набула чинності 26 березня 1995 р. 1 липня того ж року були повністю ліквідовані системи контролю на внутрішніх кордонах країн «сімки» (Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Німеччина, Іспанія і Португалія). У 1996 р. Данія, Фінляндія і Швеція приєдналися до Конвенції.

Проте слід зазначити, що до утворення унікального ринку, існувало велике число митних формальностей на кордонах. До 1993 р. всі перевізники, транспортери зупинялися на внутрішніх кордонах Співтовариства для

залагоджування «митних» і податкових формальностей і навіть були об'єктом перевірки.

Таким чином, одним з найпомітніших правових феноменів міжнародного рівня стало активне розгортання у другій половині ХХ ст. інтеграційних процесів. Їх результатом з'явилося виникнення в різних районах світу нових і оригінальних по своїй правовій природі утворень, які формуються на стику національного і міжнародного права. До числа найактивніших інтеграційних утворень відноситься Європейський Союз (ЄС), створений після утворення Європейського Співтовариства, ЄС є найбільшим торговим блоком світу, на частку якого доводиться порядка 20% світової торгівлі (40% – якщо включити в цьому показник об'єми внутрішньої торгівлі між країнами ЄС).

Із створенням Європейського Союзу відбувається активне накопичення нових кваліфікаційних якостей і властивостей. Європейський Союз володіє в даний час власною територією, яка утворюється шляхом механічного складання митних територій країн-учасниць, тобто вона є сукупністю територій держав-членів або окремих регіонів, на яких діють норми і правила Митного союзу; правилом походження товарів; митним режимом, які чітко регулюються митним кодексом ЄС 1993 р. і регламентами.

Найважливішим інструментом здійснення інтеграційних процесів став митний тариф, який був введений в дію ст. 18-29 договору про ЄЕС у 1958 р. і став цілком застосовуватися із завершенням перехідного періоду, тобто з 1968 р. Цей митний інструмент украй важливий не тільки для збору митного збору, але і для ряду сфер діяльності Співтовариства, наприклад, збору статистичних даних, пов'язаних із зовнішньою торгівлею або застосування заходів торгової сільськогосподарської або фіскальної політик.

Таким чином, 1 січня 1993 р., всі види митного контролю, були скасовані на внутрішніх кордонах. Проте частковий контроль продовжує здійснюватися в рамках боротьби проти незаконного розповсюдження і переміщення наркотиків і проти таємної імміграції, але контроль на дорогах відсутній. Коли іноземний товар поступає на вільну митну територію (якщо

тільки ця територія не знаходиться в районі державного кордону), він перетинає як зовнішній, так і внутрішній митний кордон. В цьому випадку на зовнішньому кордоні огляд проводиться, як правило, без митного очищення і зводиться перш за все до виявлення товарів, заборонених до ввезення на митну територію України і вивозу за її межі. Митне очищення проходить при перетині внутрішнього кордону. Таким чином, створюється своєрідна система подвійного митного контролю: на зовнішньому кордоні здійснюється митно-поліцейський контроль, а на внутрішньому – митно-тарифний контроль.

Охорона внутрішнього митного кордону забезпечується митниками спільно з адміністрацією вільної митної території.

Відмічені особливості визначення митної території в ЄС необхідно враховувати в процесі розвитку українського митного законодавства, яке спрямоване на зближення з митним законодавством ЄС.

2.3. Тенденції еволюції митної служби країн з перехідною економікою (на прикладі держав Центральної і Східної Європи)

За менш ніж півтора десятиліття країни Центральної і Східної Європи (ЦСЄ) пройшли великий шлях і продемонстрували вражаючі успіхи на шляху створення ринкової економіки (У підрозділі розглядаються країни Центральної та східної Європи, які вступили до Європейського Союзу у 2004-2008 рр. – Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія та Естонія, Болгарія, Румунія, Хорватія). Відбулася глибока перебудова економіки, лібералізовані економічні режими, створені ринкові інститути, проведена широкомасштабна приватизація. Здійснивши небачені за масштабами і темпами суспільно-економічні реформи, країни перейшли від адміністративно-планової економіки до ринкової. Визнанням цього факту з'явився вступ 1 травня 2004 р. восьми країн ЦСЄ – Угорщини, Латвії, Литви, Польщі, Словаччини, Словенії, Чехії і Естонії до Євросоюзу. У 2007 р. до ЄС приєдналися Болгарія та Румунія.

Передвступний період супроводжувався в країнах-кандидатах складними і нерідко хворобливими трансформаційними реформами, пов'язаними з процесом адаптації до макроекономічних вимог, законодавчих норм і стандартів Євросоюзу.

В ході переходу до ринкової економіки і розпочатого у 1998-2000 рр. переговорного процесу про вступ до Євросоюзу за 30 главами *acquis communautaire* – сукупності нормативних актів, регулюючих діяльність ЄС, відбувалася модернізація митних систем цих країн.

До кінця 80-х років діяльність митних систем країн ЦСЄ, соціалістичних країн, з централізованою плановою економікою обумовлювалась монополією держави, законодавчо закріпленої в їх конституціях. Економічна політика носила автаркічний характер і була спрямована на використання, перш за все, внутрішніх національних ресурсів. Країни імпортували, головним чином, товари, необхідні для розвитку, а експортували товарні надлишки. Захист національних виробників від іноземної конкуренції був одним з основних принципів економічної і, відповідно, митної політики соціалістичних держав ЦСЄ.

Національний ринок цих країн був захищений від іноземної конкуренції особливим механізмом управління економікою і зовнішньоекономічними зв'язками. Інструментами економічного протекціонізму були автономна система цін, валютні курси, економічна і організаційна ізоляція національних промислових і торгових організацій від контактів із зовнішнім ринком.

В умовах існуючої директивно-захисної системи управління інструменти митно-тарифного регулювання не виконували всіх властивих їм функцій: не виконували активної ролі у формуванні і регулюванні зовнішньоторговельних потоків, не впливали на економічний розвиток цих країн.

Митний тариф виконував головним чином фіскальну функцію. Митом оподатковувався тільки імпорт, здійснюваний на вільно конвертовану валюту. Причому величина мита не впливала на формування внутрішніх цін, на результати зовнішньоторговельної діяльності підприємств. Для прямого

регулювання зовнішньоторговельних операцій країни широко застосовували експортні і імпорتنі контингенти, а також дозволи ввезення і вивозу.

Існуючі в соціалістичних країнах головні митні управління або відповідні їм установи, крім ведення поточних справ в митній сфері і керівництва митницями, брали участь, як правило, в розробці митної політики, проектів тарифів і нормативних актів з митно-тарифних питань. У ряді країн (Угорщина, Польща), окрім центральних митних установ, були спеціальні урядові комісії (ради) з митних питань, до яких входили представники різних міністерств і відомств, пов'язані з виконанням зовнішньоекономічних функцій.

Діяльність центральних митних органів в різних країнах мала свої особливості з погляду відомчої підпорядкованості. Так, центральні митні установи в Чехословаччині були підпорядковані Міністерству зовнішньої торгівлі, в Угорщині, Болгарії і Румунії – Міністерству фінансів, у Польщі і Югославії митна служба при здійсненні своєї діяльності була самостійна.

Митні системи країн ЦСЄ, що склалися до теперішнього часу, є логічним слідством зміни зовнішньоекономічної і її складової – митної політики, яке відбулося на рубежі 90-х рр. Новими пріоритетами стали створення відкритої економіки, швидке входження до світового господарства, інтеграція з Європейським союзом.

Різка зміна зовнішньоекономічних пріоритетів була пов'язана з глибокими перетвореннями соціально-економічного ладу, розвалом світової соціалістичної системи і зовнішньоекономічних зв'язків, що склалися, з СРСР/Росією, необхідністю зміни донора. Альтернативної стратегії для країн ЦСЄ практично не існувало. За допомогою зближення з ЄС, основною економічною і політичною силою на Європейському континенті, країни розраховували на прискорення початого процесу системної трансформації, досягнення середньоевропейського рівня розвиненості і життя.

Країни ЄС за політичними мотивами стимулювали процес зближення, надавши гуманітарну і технічну допомогу, кредити, сприяючи у відновленні або прийомі до міжнародних економічних і фінансових організацій, створивши

сприятливі торговельно-економічні умови розвитку обміну товарами і послугами. Фінансові ресурси ЄС і динамічний розвиток торгівлі з країнами Євросоюзу сприяли економічному зростанню і структурній перебудові економіки країн ЦСЄ. Середні темпи збільшення ВВП у країнах ЦСЄ, що приєдналися до ЄС, склали в 2002 р. 2,5%, в 2003 р. – 3,7% [354]. За роки реформ питома вага Євросоюзу в торгівлі країн ЦСЄ досягла високого рівня: у 2002-2003 рр. на його частку припадало майже 70 % експорту і більше 60 % імпорту країн ЦСЄ.

Основні зміни митно-тарифних систем країн ЦСЄ у роки реформ пов'язані з гармонізацією і уніфікацією з аналогічними системами у країнах Євросоюзу. Заявивши вже в перші роки системних реформ про бажання інтегруватися з ЄС, ці країни стали орієнтуватися на стандарти законодавства, заходи тарифного і нетарифного захисту, митний інструментарій і процедури цього угруповання. У 90-е роки були прийняті нові закони, гармонізовані з правовою базою ЄС, на які і стала спиратися митна система країн ЦСЄ: Митний закон Чехії №13/1993, Закон №100/1995 про митний кодекс, митну процедуру і митну адміністрацію Угорщини, Митний закон Словаччини 180/1996, Митний кодекс Румунії (Закон №141/1997), Митний кодекс Хорватії (прийнятий в 1999 р.) і ін. Новий митний тариф, який став діяти в більшості країн з початку 90-х років, був заснований на Комбінованій номенклатурі (Combined nomenclature), вживаній також країнами ЄС.

Уніфікація національного митного законодавства з правовими нормами ЄС була прискорена переговорним процесом про приєднання до ЄС по розділу «Митний союз», початим в кінці 90-х років. У його ходу Європейська комісія проводила оцінку і порівняння прогресу країн в ухваленні митного законодавства і модернізації митної служби.

Гармонізація і уніфікація із законодавством ЄС, приєднання до нових міжнародних домовленостей, розвиток економічної ситуації послужили причиною подальших змін митного законодавства у країнах ЦСЄ. Так,

прийнятий в 1997 р. Митний кодекс Польщі змінювався і доповнювався 12 разів (останній – в 2003 р.).

Одним з найважливіших напрямів еволюції митної системи країн ЦСЄ з'явилася поступова лібералізація транскордонного переміщення товарів і послуг. Послідовна ліквідація бар'єрів і обмежень відбувалася на основі прийнятих на себе країнами міжнародних зобов'язань. Країни ЦСЄ приєдналися до домовленостей, узятих за підсумками Уругвайського раунду, і стали членами Світової організації торгівлі (у 1995-1996 рр.). У 90-е роки вони підписали угоди про приєднання до Євросоюзу на правах асоційованого членства, найважливішою складовою якого з'явилися положення про створення зони вільної торгівлі. Вступ у силу домовленостей країн ЦСЄ про вільну торгівлю з ЄС викликав до життя підписання ще ряду аналогічних договорів з асоційованими членами Євросоюзу – з країнами ЄАВТ, Центральноєвропейської угоди про вільну торгівлю (ЦЄУВТ), учасниками якої були Угорщина, Польща, Словаччина, Чехія, Словенія, Румунія, Болгарія, а також двосторонніх угод з державами Балтії, Туреччиною, Ізраїлем і рядом інших. У зв'язку з розділом ЧСФР Чехія і Словаччина уклали угоду про Митний союз (у 1993 р.). Угорщина, Польща і Чехія (з 1995-1996 рр.) і Словаччина (з 2000 р.) є повноправними членами ОЄСР.

Інтенсивне зменшення митного протекціонізму почалося з середини 90-х рр., коли набули чинності домовленості про зниження митних тарифів у межах СОТ і почалося перше зменшення мита на імпорт промислових товарів з країн ЄС (в рамках реалізації угод про вільну торгівлю). У подальші роки зниження загального рівня мита відбувалося також на основі підписаної у межах СОТ Угоди про торгівлю продуктами інформаційних технологій; відміни імпортного податку, що був по суті додатковим імпортним митом; реалізації домовленостей про створення зон вільної торгівлі з колом країн, що розширюється; зменшення митних ставок у 2000-2003 рр. на окремі промислові товари (ряд виробів хімічної, електронної промисловості) до рівня (або наближеного до нього) ставок митного тарифу ЄС в контексті підготовки до

вступу до цієї організації. Загальний рівень митного обкладення знижувало також приєднання країн ЦСЄ до створеної в 1997 р. за ініціативою ЄС Пан'європейської кумуляційної системи (ПКС) походження товарів. В рамках цієї системи, учасниками якої були 29 держав (країни ЄС, ЄАВТ, ЦСЄ), взаємний імпорт при визначенні походження товару класифікувався як вітчизняний продукт. Це мало велике практичне значення, оскільки промислові товари країн ЦСЄ могли бути увезені безмитно в країни ПКС лише в тому випадку, якщо вони, як правило, не менше ніж на 50% склалися з вітчизняного продукту.

К результати форсованої лібералізації імпорту внутрішній ринок промислових товарів країн ЦСЄ став широко відкритий для конкуренції іноземних постачальників. Роль митного тарифу як інструменту захисту національних виробників готових промислових виробів від конкуренції імпортованих товарів різко зменшилася. У 2001 р. середньозважена ставка мита на промислові товари в Польщі склала 1,4% (2,79% в 2000 р.), у Словенії – 0,85% [74]. На даний час приблизно 2/3 промислового імпорту і 85-90% експорту країн ЦСЄ здійснюється безмитно. Проте для сільськогосподарського виробництва більшості країн ЦСЄ митний тариф продовжує виконувати протекціоністську роль: у 2001 р. його середній рівень, наприклад, в Польщі був рівний 10,06% [372]. На імпорт ряду товарів (міцні алкогольні напої, сухе молоко і ін.) мита складають 70-80 %. Необхідність збереження відносно високого рівня аграрного протекціонізму обумовлена як перевиробництвом сільськогосподарської продукції і великою чутливістю цього сектора до конкуренції у зв'язку з нееластичністю попиту, так і дуже скромними розмірами державного дотування експорту через нестачу коштів в бюджеті.

Що стосується експорту, те його державне регулювання в країнах ЦСЄ зведене до мінімальних розмірів. Країни не застосовують експортного мита; у дуже невеликому розмірі використовують експортні обмеження адміністративного характеру, головним чином, на основі виконання узятих на себе міжнародних зобов'язань або обмежень («добровільні» зобов'язання).

Зниження митного протекціонізму супроводжувалося спрощенням митних процедур, скороченням формальностей, пов'язаних з транскордонним рухом товарів і пасажирів. В умовах, що змінилися, країни прагнули підвищити ефективність діяльності митних органів не тільки для кращого обслуговування зовнішньоторговельного обігу, але також стимулювання припливу іноземного капіталу, розширення можливостей для виробництва продукції в країнах ЦСЄ з подальшими поставками в інші країни і для використання своєї території для транзиту товарів в напрямі Схід – Захід і Північ – Південь.

З метою зменшення кількості документів, пов'язаних із зовнішньоторговельними операціями, а також уніфікації процедури митного оформлення і її гармонізації з правилами, діючими в країнах ЄС і ЄАВТ, з початку 90-х років митний огляд здійснюється за новою формою митної декларації, або єдиному адміністративному документу (Single Administrative Document – SAD). Нова форма митної декларації була покликана також поліпшити збір надходжень від митного збору і прикордонних податків, забезпечити достовірність і одноманітність даних про зовнішньоторговельний обіг, що мало велике значення для вдосконалення статистичного обліку зовнішньоторговельних операцій.

З 1 липня 1996 р. країни Вішеградської групи (Угорщина, Польща, Словаччина і Чехія) приєдналися до Конвенції ЄС і ЄАВТ за звичними транзитними процедурами, що також сприяло спрощенню і прискоренню транскордонного переміщення товарів.

Скорочення і підвищення ефективності митних процедур відбулося на основі розширення використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій. З середини 90-х років почалася комп'ютеризація митних підрозділів країн ЦСЄ, зокрема з використанням засобів Євросоюзу, наданих за програмою ФАРІ.

До теперішнього часу розвиток митної інформаційної системи досяг рівня, що дозволяє здійснювати подачу вантажних митних декларацій в електронному вигляді, комп'ютеризувати ведення справ і контролю за вимогами і платежами.

Наприклад, в Румунії до 95% (у 2004 р.) вантажних митних декларацій обробляється в електронному вигляді, в Словенії – 98% (у 2003 р.) [374].

Динамічно мінявся також спосіб проведення митного контролю. Такий контроль в основному концентрувався в зонах високого ризику і був спрямований на боротьбу із злочинністю, захист життя і здоров'я людей, навколишнього середовища, зникаючих видів рослин і тварин. У той же час контроль за легальним товарообігом, здійснення якого не було пов'язано з бюджетними втратами, порушенням закону або митних процедур, став здійснюватися при мінімальному втручанні митної адміністрації. Для добросовісних учасників зовнішньоекономічних зв'язків було ліквідовано багато технічних бар'єрів, спрощені процедури митного оформлення і декларування товарів. Наприклад, з 1998 р. в Польщі став використовуватися інститут «солідних» експортерів і імпортерів, відносно яких митні служби мали право застосовувати спрощені процедури (спрощену декларацію товарів, спрощений порядок сплати митних платежів і їх гарантування). В умовах широкої лібералізації господарської і зовнішньоекономічної діяльності, інтенсивної інтеграції країн ЦСЄ до світової економіки (у 1992- 2002 рр. загальний обсяг зовнішньоторговельного обігу збільшився майже в 3 рази) обсяг роботи, обов'язки, повноваження і функції митних установ значно розширились.

Складність і багатогранність завдань митних служб ілюструють функції Митної адміністрації Угорщини: здійснення митного контролю товарів і пасажирів, що перетинають державний кордон, нарахування і збір митного збору і інших публічних зборів; виконання законних примусових заходів по відношенню до іноземних громадян, передбачених окремими законодавчими актами; здійснення – у вказаних областях – перевірки виробів, продукції і товарів з метою класифікації щодо оподаткування, якості і інших вимог, визначених окремими правилами прямо або побічно, або контролю за здійсненням такої перевірки; здійснення перевірки, виправлення, реєстрації, відомості, обробки і розповсюдження даних і інформації, що міститься в митних документах для потреб митниці і статистики; здійснення контролю

торгівлі виробами і технологіями, що підлягають міжнародному контролю, як це встановлено окремими правилами; проведення контролю і подальшого контролю, визначених в Митному кодексі, і контролю для застосування різних митних преференцій, які надаються за відповідних умов; здійснення контролю і обчислення податків, встановлених в Законі про акциз і в підзаконних актах; запобігання, спостереження і розслідування фінансових злочинів в межах її компетенції, як це визначено в кримино-процесуальному кодексі і інших відповідних правових актах, а також здійснення термінових заходів по розслідуванню у зв'язку з кримінальними діями, виявленими при спостереженні, яке проводиться згідно закону або міжнародній угоді по співпраці, включаючи обгороджування місця події і збір доказів і сповіщення уповноважених слідчих органів; запобігання, виявлення і ухвалення рішень по переслідуваних по суду фінансових правопорушеннях (митним, валютним, податковим, акцизним), визначених законодавством; здійснення охорони і супроводу особливих вантажів; контроль за рухом дорогоцінних металів і пробірних клейм; зміст, ремонт і облаштування прикордонних пунктів, здійснення професійних митних обов'язків, обумовлених робочими відносинами з іноземними митними адміністраціями і міжнародними митними організаціями відповідно повноважень від міністра фінансів або за міжнародними договорами; здійснення всіх завдань, пов'язаних з розповсюдженням роз'яснень (аналог західних *binding rulings*), включаючи видання і відгук таких роз'яснень, і перевірки документів, доданих до заяв; проведення інспекції на місцях і контролю операцій по переробці і виробничій діяльності.

Багато в чому це було пов'язано з ускладненням системи митно-тарифного регулювання. Так, рівень митних ставок значною мірою диференціювався не тільки залежно від товарів (аграрні і промислові) і ступеню їх переробки, але і країн-імпортерів. Наприклад, у 2001-2003 рр. у митному тарифі країн, які приєдналися до ЄС, мита на товари були встановлені окремо на імпорт з угруповань і країн, з якими були укладені угоди про вільну

торгівлю (ЄС, ЄАВТ, ЦСУВТ, Прибалтики, Ізраїлю, Туреччини і ін.), а також країн, що розвиваються, менш розвинених країн і держав, яким був наданий режим найбільшого сприяння. Виник також цілий ряд спеціальних торгових режимів, зокрема пов'язаних з переробкою імпортованих товарів, створенням на території країн ЦСЄ вільних митних зон і митних складів.

Крім того, в умовах поступового зниження мит на промислові товари країни ЦСЄ для захисту внутрішнього ринку і у зв'язку з приєднанням до міжнародних домовленостей стали застосовувати (хоча і у невеликому масштабі) нетарифні заходи регулювання зовнішньоторговельного обігу. В односторонньому порядку вводився додатковий податок на імпорт, встановлювалися спеціальні мита або сповільнювалося зниження ставок на деякі товари на підставі захисних обмовок, що допускають тимчасовий відхід від узгодженого графіка лібералізації, блокувалося здійснення небажаних зовнішньоторговельних операцій шляхом встановлення заборонних мит або введення ембарго, збуджувалися захисні або антидемпінгові процедури, використовувалися кількісні контингенти і інші адміністративні засоби, що обмежують імпорт тих або інших товарів.

У зв'язку із зміною господарських умов, приєднанням до нових міжнародних домовленостей (наприклад, угоді TRIPS – про торгові аспекти прав інтелектуальної власності в межах СОТ), а також появою нових зовнішніх загроз роль митних органів країн ЦСЄ по контролю товарів, що перетинають державний кордон, а також захисту національного ринку і споживачів набагато зросла. Під особливим контролем митних органів знаходилися провезення заборонених товарів (наркотики, зброя і ін.), а також дотримання положень і норм законодавства в таких областях, як товари подвійного призначення, боротьба з відмиванням «брудних» грошей, захист прав інтелектуальної власності, природного середовища і культурних цінностей. Разом з цим виключно важливою залишилася і фіскальна функція: у 2003 р. митні надходження склали, наприклад, в Польщі понад 40% всіх доходів державного бюджету, у Болгарії і Словенії – приблизно половину, в Литві - 46% (2002 р.) [353; 355].

В ході становлення сучасної митної служби країн ЦСЄ великі проблеми створювали митні порушення і корумпованість співробітників. У зв'язку із цим характерно, що однієї з причин збільшення числа збуджених захисних процедур в Польщі у 1998-2002 рр. (польською владою було ініційовано відкриття 14 розслідувань відносно надмірного імпорту промислових товарів і 9 – відносно надмірного імпорту таких товарів за демпінговими цінами) виявилася низька ефективність митних органів по припиненню порушень ввезення перш за все споживацьких товарів (наприклад, заниження митної вартості товарів і стягування у зв'язку з цим менших податків і мита). Інший приклад. У зв'язку з розмахом контрабандної діяльності допомогу митним органам Латвії через корумпованість митників з середини 1996 р. стали надавати фахівці організації «Королівські агенти» (Великобританія).

Відзначимо також, що становлення митних служб держав Балтії, що входили до складу СРСР, а також колишніх республік СФРЮ, зокрема Словенії і Хорватії, було ускладнено необхідністю створення по суті нових державних митних кордонів. Протягом багатьох років нормальній роботі митної служби Хорватії перешкоджала війна з сусідньою Сербією.

У роки реформ митні органи всіх країн ЦСЄ пройшли через численні реорганізації. У зв'язку із зростанням зовнішньоторговельного обігу і зміною системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності були створені нові організаційні підрозділи, зросло число співробітників, зайнятих в митних органах, ускладнилася система управління. До кінця 2003 р. митна служба, наприклад, Польщі, найкрупнішої з країн ЦСЄ, складалася з 380 підрозділів чисельністю 14 тис. осіб, Угорщини (2002 р.) – 118 (7,8 тис.), Румунії (1999 р.) – 151 (5,2 тис.), Хорватії – 96 підрозділів (3,1 тис. осіб) [349; 352; 360].

Керівництво митними органами стало здійснюватися переважно на трьох рівнях. Так, в Угорщині митна система включає:

- основні (місцеві) органи: митниці, відділи по розслідуванню,
- органи середнього рівня: регіональні адміністративні органи, Центральне управління аеропортів, Центральне управління виконання законів,

Центральне контрольне управління, Центральний патрульний підрозділ, Центр адміністративного управління і інформаційних технологій, митна лабораторія;

– органи вищого рівня: Генеральна дирекція і Комісар. Митні служби як окремі структури (у Польщі, Словаччині, Чехії, Литві, Словенії) або у складі податкових органів (в Угорщині, Латвії, Естонії) підпорядковані, як і в країнах ЄС, безпосередньо Міністерству фінансів.

Значно покращало технічне оснащення митних служб сучасними засобами зв'язку і контролю (наприклад, рентгеноскопічним устаткуванням для огляду контейнерів), була розширена митна інфраструктура, модернізовані пункти пропуску, відкриті нові прикордонні пости.

Зросла відкритість митних органів, які по запитах зацікавлених осіб стали надавати довідкову інформацію про чинні правила торгівлі і переміщення товарів на міжнародних ринках, а також. управління внутрішніми і зовнішніми перевезеннями.

Передвступний період супроводжувався істотною модернізацією митних служб, пов'язаною з необхідністю забезпечення організаційної, функціональної і технічної сумісності з аналогічними службами інших держав ЄС. Країни ЦСЄ взяли участь в здійсненні програми ЄС «Митниця 2007», прийнятої рішенням Європейської ради, що відбулася в Люксембурзі (1997 р.). У взаємодії з ЄС в країнах були розроблені національні програми перебудови, спрямовані на досягнення повної відповідності митних служб вимогам Євросоюзу. Перед митними службами країн, що приєднуються, були поставлені завдання по здійсненню точнішого розрахунку стягування митних платежів (за рахунок митних платежів, як відомо, значною мірою формується єдиний бюджет ЄС); підвищенню ефективності митного контролю, посиленню боротьби з контрабандою і митними злочинами; прискоренню експортно-імпортного товарообігу і руху пасажирів за рахунок спрощення митних процедур для добросовісних учасників ЗЕД; підвищенню кваліфікації службовців; посиленню технічної оснащеності митних підрозділів.

До моменту вступу до Євросоюзу митні служби країн ЦСЄ стали в основному відповідати вимогам ринкової економіки, критеріям і правовим нормам ЄС. Реалізація міжнародних домовленостей і дотримання правил світової спільноти, контроль за виконанням міжнародних зобов'язань з боку Генеральної ради ВМО і Комісії ЄС зробили митно-тарифну систему країн ЦСЄ стабільною і підвищили її прозорість. Це полегшило доступ іноземних товарів на внутрішній ринок, збільшило привабливість країн регіону для імпортерів і інвесторів, прискорило розвиток торгівлі. За роки реформ митна служба перетворилася на один з найважливіших державних органів, активно впливаючих на господарське життя країн ЦСЄ. Митно-тарифна система стала не тільки захищати внутрішній ринок і національного виробника, але й стимулювати зростання зовнішньоторговельного обігу, сприяти структурній перебудові виробництва.

З моменту вступу до Євросоюзу країни ЦСЄ стали застосовувати Митний кодекс (Community Custom Code), митну політику, єдині тарифні квоти (встановлювані ЄС), а також єдині правила походження товарів і правила транзиту. Створення ринку з одним торговим режимом підвищило передбачуваність і впорядкованість відносин третіх країн з державами ЦСЄ.

Зміна правової бази супроводжувалася серйозною організаційною перебудовою митних служб, зміною дислокації митних постів, оскільки більшість зовнішніх кордонів країн ЦСЄ стала внутрішніми кордонами Євросоюзу. В той же час східні кордони Естонії, Латвії, Угорщини і Польщі, південні кордони Угорщини і Словенії, а також західний кордон Литви стали зовнішніми митними кордонами розширеного ЄС. Це вимагало значного посилювання на них контролю за рухом товарів і пасажирів.

У зв'язку з ліквідацією митних кордонів, скороченням митних постів і процедур в країнах ЦСЄ (окрім Польщі) відбулося зменшення структурних підрозділів і чисельності співробітників, особливе значення в Чехії. У ЧР, єдиної з країн ЦСЄ, у якій після приєднання до ЄС повністю зник сухопутний митний кордон, кількість митних службовців (згідно із законом «Про діяльність

митниці» від 13 квітня 2004 р.) була скорочена з 9440 до 2350 чоловік, а організаційних одиниць – з 91 до 54 [359]. В той же час в Польщі число співробітників залишилося незмінним, але митна адміністрація відповідно до наявного кадрового ресурсу була наділена додатковими повноваженнями, прямо не пов'язаними з митною сферою (нагляд за легальністю зайнятості іноземних громадян і ін.).

У всіх країнах ЦСЄ, що приєдналися, почала діяти єдина автоматизована система транзиту країн ЄС і ЄАВТ – NCTS (New Computerised Transit System), заснована на електронному обміні даними між національними адміністраціями (зокрема митними) країн розширеного ЄС і ЄАВТ. У роботі митних органів став також використовуватися єдиний тариф Євросоюзу і відповідна система – ТАРИК (Integrated tariff of the EC), яка дозволяє автоматично здійснювати митне оформлення. У ній містяться базові і преференційні ставки мита для країн, що не є членами ЄС, а також інші використовувані Євросоюзом інструменти регулювання зовнішньоторговельного обігу. Митні органи країн ЦСЄ під'єдналися до серверу ТАРИК (розташованого в Брюсселі), який забезпечує автоматичний розподіл відповідних даних, через Загальну комунікаційну систему Європейської комісії (the Common Communication Network of the European Commission).

Повний перехід на законодавчу базу ЄС і використання нових комп'ютерних систем зажадали відповідних змін в митній інформаційно-технічній системі країн ЦСЄ.

Однією з особливо важливих нових сфер діяльності, що з'явилися разом з приєднанням, став митний контроль за здійсненням єдиної сільськогосподарської політики (Common Agricultural Policy). Як відомо, експорт сільськогосподарських товарів з ЄС звичайно субсидується, тому митний нагляд за експортом і імпортом аграрної продукції є необхідним для нормального здійснення єдиної сільськогосподарської політики і контролю за витрачанням засобів з бюджету ЄС. Митні служби стали також відповідальні за збір і обробку статистичних даних про торгівлю з країнами ЄС за системою

Intrastat. Для виконання нових функцій були створені відповідні митні підрозділи, відповідальні за їх здійснення.

Основні напрями змін, що відбулися, багато в чому схожі. Це обумовлено тим, що країни ЦСЄ, вступивши на рубежі 80-90-х рр. на шлях системної трансформації, вирішували одне і те ж завдання – створення ринкової економіки за західноєвропейським зразком за вельми близьких початкових умов. Разом із загальними рисами еволюція митних служб в окремих країнах ЦСЄ мала відмінності, обумовлені як специфікою економічної ситуації і переходу до ринкової економіки, так і географічним положенням, історичними і культурними традиціями держав. У подальшому ми розкриємо ці відмінності на прикладі нових членів Євросоюзу – Польщі, Латвії, Словенії, Болгарії.

У 1989 р. Польща, перша з постсоціалістичних країн, початку реформи, стратегічною метою яких була зміна суспільно-економічного ладу і створення повноцінної ринкової системи господарства.

У початковий період реформ організація митної служби країни залишалася такою ж, як і в Польській Народній Республіці. Основним адміністративним органом, що відає митно-тарифними питаннями, було Головне митне управління, нагляд за яким здійснювало Міністерство зовнішньоекономічної співпраці. Головне митне управління керувало діяльністю регіональних митних управлінь, які, у свою чергу, контролювали роботу митних відділів і постів. Подальші зміни в організаційній структурі, функціях і повноваженнях митних органів були пов'язані з ухваленням нових законодавчих актів.

З 1 січня 1990 р. став діяти новий закон – Митне право (замість закону Митне право від 14 березня 1975 р.), регулюючий митну справу країни: основні принципи здійснення зовнішньоторговельного товарообігу і перетину польського кордону, правила і процедури митного контролю, питання митного захисту національної економіки, порядок збору і нарахування мит, а також організацію і сферу діяльності органів митної адміністрації.

З введенням в життя закону Митне право була остаточно ліквідована державна монополія зовнішньої торгівлі. Відповідно до ст. 3 будь-яка фізична або юридична особа, незалежно від форми власності, могла здійснювати експортно-імпортні операції.

Реалізація пакету радикальних заходів початку 90-х рр. привела до зміни системи регулювання зовнішньоторговельної діяльності і встановлення в Польщі зовнішньоторговельного режиму, який, за світовими мірками, був виключно ліберальним. У зв'язку з цим різко зросли масштаби роботи митних органів по перевірці вантажів і багажу пасажирів. Так, число учасників зовнішньоекономічної діяльності збільшилося до 100 тис. в 1994-1995 рр.; кількість вантажних і легкових автомобілів, що перетинають кордон, зросла до майже 50 млн. (24 млн. в 1991 р.), а фізичних осіб – до 149,3 млн. (11,9 млн. в 1991 р.) [372]. В подальші роки такий інтенсивний потік транспортних засобів і фізичних осіб залишився без істотних змін. У 2003 р. польський кордон перетнули 149 млн. фізичних осіб та 50,2 млн. транспортних засобів [373]. У результаті у митних пропускних пунктів утворилися довгі черги, що приводило до втрат часу і невиправданих витрат. Через широку лібералізацію імпорту внутрішній ринок наповнили, зокрема, низькоякісні і небезпечні для споживачів товари; національні виробники зіткнулися з непосильною для них іноземною конкуренцією. Все це з'явилося причиною збільшення чисельності співробітників і організаційних змін, розширення повноважень митної адміністрації, спрощення формальностей і процедур, активізації митної політики у напрямі захисту внутрішнього ринку.

З метою зменшення кількості документів, пов'язаних із зовнішньоторговельними операціями, а також уніфікації процедури митного оформлення і її гармонізації з правилами, діючими в країнах ЄС і ЄАВТ, з 1992 р. митний огляд став здійснюватися по єдиному адміністративному документу (SAD).

З метою кращого обслуговування проходження товарів через польський кордон, повнішого надходження митних платежів до бюджету була розширена

мережа митних органів, що полягають на той момент з управлінь, відділів і митних постів. У 1990-1994 рр. було створено 2 нові митні управління, 35 відділів і 70 митних постів; відкриті також 24 нові прикордонні переходи. Це привело до значного зростання зайнятих в митних органах з 4 тис. у 1983 р. до 10,6 тис. у 1993 р. і 12,6 тис. у 1994 р. [372]. Одночасно для усунення заторів на прикордонних переходах і забезпечення належного контролю митний огляд значною мірою був перенесений з кордону всередину країни. Загальне число митних підрозділів зросло до 2000 р. до 412 (до 2002 р. знизилося до 344).

У 1998 р. набув чинності новий Митний кодекс, регулюючий виключно митні питання: принципи і порядок ввезення товарів на польську митну територію, а також їх вивезення, права і обов'язки осіб, виконуючих дії, пов'язані із зовнішньоторговельним обігом, права і обов'язки митних органів і ін. Захист національних виробників від імпорту, що заподіює збиток, став здійснюватися на основі окремих законів, що набули чинності також у 1998 р.: Закон про адміністрування обігу товарами і послугами і спеціальному обігу, Закон про захист від ввезення на польську митну територію товарів за демпінговими цінами, Закон про захист від надмірного ввезення товарів на польську митну територію, Закон про захист від надмірного ввезення на польську митну територію деяких текстильних товарів і одягу.

Якщо положення закону Митне право від 1990 р. співпадали із законодавством Євросоюзу приблизно тільки на 40%, то новий закон був заснований на положеннях Митного кодексу ЄС 1992 р. з певними змінами, обумовленими специфікою національних умов.

Кодекс, зокрема, ввів в практику діяльності митних служб право застосовувати по відношенню до так званих «солідних» експортерів або імпортерів спрощені процедури, зокрема відносно декларування товарів (на основі будь-якого комерційного документа, що дозволяє ідентифікувати товар), порядку сплати митних платежів і їх гарантування. У обов'язку митної служби Польщі стала входити видача так званих роз'яснень (binding rulings) за запитами зацікавлених осіб. Отримання такого роз'яснення звільняє господарських

суб'єктів від відповідальності у разі зміни трактування митним органом тих або інших положень чинного митного законодавства. Новий Кодекс привів в повну відповідність з вимогами СОТ порядок нарахування митної вартості. Були збільшені також можливості здійснення митного очищення і рішення інших питань з митною адміністрацією за посередництва третіх осіб.

Ухвалення нового митного закону було обумовлене як зовнішніми, так і внутрішніми причинами. Зовнішні – це прагнення до уніфікації з митним законодавством ЄС і необхідність врахування угод і домовленостей з митних питань, розроблених в межах ГАТТ/СОТ. Внутрішні причини були пов'язані з потребою кращого пристосування митної служби до процесів інтенсивної ринкової трансформації. Обсяг роботи митних служб зріс у результаті збільшення зовнішньоторговельного обігу Польщі за період 1990-1998 рр. понад 2,5 рази. Значно ускладнилася реалізація митної політики у зв'язку з: диференціацією обкладення і способів стягнення мит; виникненням цілого ряду спеціальних торгових режимів; розширенням використання нетарифних заходів (квот і заборон на ввезення і вивіз ряду товарів, ліцензій і ін.) для захисту національної економіки і у зв'язку з приєднанням до міжнародних домовленостей.

У цьому періоді модернізація митної служби була спрямована на: ліквідацію технічних бар'єрів, спрощення процедур митного оформлення і декларування товарів для добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності, деталізацію і забезпечення більшої точності діючих правил і процедур, підвищення контрольних функцій і повноважень для кращого захисту національних інтересів, посилення боротьби з контрабандою.

З ухваленням у 1998 р. Митного кодексу повноваженнями по нагляду за діяльністю митної служби було наділено Міністерство фінансів. Це полегшило координацію всіх податкових служб і дозволило здійснювати одноманітний контроль за всім податковим апаратом.

Відповідно до нового Митним кодексом найважливішими функціями митної служби є:

1) фіскальна (нарахування і стягування мит і податків, нагляд за своєчасним надходженням платежів);

2) по захисту:

- вітчизняних виробників – від несумлінної конкуренції,
- природного середовища – від ввезення шкідливих речовин і організмів,
- світової фауни і флори – від грабіжницької торгівлі зникаючими видами,
- споживачів – від появи на ринку недоброякісної продукції,
- суспільства – від ввезення товарів або предметів, що представляють загрозу для життя, здоров'я і безпеки громадян або для обороноздатності країни,
- держави – від втрати культурної спадщини,
- авторів, артистів, виробників і підприємців – від порушення прав інтелектуальної і промислової власності;

3) по контролю:

- використання інструментів митної політики, регулюючих зовнішньоторговельний обіг (наприклад, митних контингентів),
- дотримання національних і міжнародних правил з обмежень і заборони експорту і імпорту товарів,
- дотримання автоперевізниками припустимих навантажень на вагу,
- дотримання міжнародних правил за митними процедурами,
- дотримання валютного законодавства, в т.ч. протидії відмиванню «брудних» грошей.

У зв'язку з підготовкою до вступу в ЄС йшов процес вдосконалення організації і діяльності польської митної служби. Не дивлячись на це, у 2000 р. країні не вдалося завершити переговори з Євросоюзом по розділу «Митний союз». Причиною з'явилося недотримання вимог Європейської комісії відносно забезпечення жорсткішого контролю товарів на східному кордоні. Ці переговори були закінчені тільки весною 2001 р., коли вимоги Комісії були враховані.

З травня 2002 р. митна служба перестала бути окремим відомством і безпосередньо ввійшла до складу Міністерства фінансів. Центральним

апаратом митної служби стали чотири департаменти в Міністерстві фінансів: організації митної служби, мит, митного контролю, акцизного податку. Головою митної служби є заступник міністра фінансів, що займається цими департаментами. Організація митної служби Польщі переважно за територіальною ознакою була збережена.

В цілому еволюція польської митної адміністрації йде у напрямі створення єдиної податково-митної служби, аналогічної існуючої в більшості західноєвропейських країн, а також в Угорщині, Естонії і Латвії. Іншим кроком у цьому напрямі (після включення митної служби безпосередньо до складу Міністерства фінансів) стало організаційне оформлення (з 1 вересня 2003 р.) координації діяльності митних і податкових служб на регіональному рівні у формі утворення так званих воєводських казенних колегій.

Перед польською митною службою як частиною митної адміністрації держав – членів Євросоюзу постали такі нові завдання, як: забезпечення повної організаційної, функціональної і технічної сумісності з митними службами інших держав ЄС; здійснення точнішого розрахунку стягування митних платежів; підвищення ефективності митного контролю, посилення боротьби з контрабандою і митними злочинами; спрощення митних процедур для добросовісних учасників ЗЕД, мінімізація митних платежів у витратах на здійснення легальної зовнішньоекономічної діяльності.

У 2002-2003 рр. митна служба Польщі була наділена новими повноваженнями. У її ведення було передане здійснення контролю за легальністю зайнятості іноземних громадян. Окрім контролю, що раніше здійснювався, за діяльністю безмитних складів і митних складів, у функції митної служби став входити і контроль 17 спеціальних економічних зон (загальною площею 5 тис. га).

З 1 вересня 2003 р. на польську митну службу була покладена також частина обов'язків податкових органів: здійснювати особливий податковий нагляд за виробництвом і обігом акцизних товарів (тютюнові вироби, алкогольні напої і ін.), а також гральним бізнесом (салони гральних автоматів,

казино). З цієї ж дати митна служба одержала повні права податкового органу по збору акцизного податку у внутрішньопольському господарському обігу.

Для кращого здійснення оперативно-розшукової діяльності і припинення митних, податкових і валютних злочинів польська митна служба з 2003 р. одержала право використання оперативної техніки (підслуховуючих пристроїв і ін.).

В ході реорганізацій, пов'язаних з розширенням повноважень митних органів, а також підготовкою до вступу в ЄС, загальне число організаційних одиниць митної служби Польщі збільшується до 380, в числі яких: 17 митних палат (14 – на листопад 2003 р.), 200 управлінь (59) і 167 відділень (266). За прийнятою в Україні класифікацією, польські «митні палати» ідентичні регіональним митницям (які існували і в Україні до реорганізації 2007 р.), «управління» – відділам, «відділення» – митним постам.

У складі митної служби Республіки Польща (РП) знаходиться також шість митних лабораторій (одна центральна і п'ять регіональних), у функції яких входить проведення досліджень і аналізів для дозволу класифікаційних суперечок, здійснення експертиз і інших досліджень, пов'язаних з митними порушеннями. На кінець 2003 р. польські митні органи були найчисленнішими в порівнянні з іншими країнами ЦСЄ: в них працювало майже 14 тис. співробітників (у Литві – 3 тис.; в Чехії – 9,4 тис.).

У 2003 р. митна служба РП забезпечила надходження до державного бюджету 16 млрд. дол., тоді як витрати митного апарату склали 204 млн. долл. [373]. Таким чином, кожен долар, витрачений на утримання митної служби, приніс країні понад 80 дол. доходу.

Значні зміни в діяльності митної служби пов'язані зі вступом Польщі до Євросоюзу. Законом від 19 березня 2004 р. був цілком прийнятий Митний кодекс ЄС як новий Митний кодекс РП. Разом із законодавством Євросоюзу зберігає свою дію Закон про митну службу від 24 липня 1999 р. з подальшими змінами (остання – від 27 червня 2003 р.). Цей закон застосовується тільки в тих сферах, які залишилися за межами правовідносин, регульованих Митним кодексом ЄС.

Вступ в ЄС привів до зміни в дислокації митних органів у зв'язку з ліквідацією сухопутного митного кордону з Німеччиною, Литвою, Словаччиною і Чехією загальним протягом 1901 км і, відповідно, зменшенню числа пунктів сухопутного прикордонного митного контролю. Одночасно східний сухопутний кордон (його протяжність – 1594 км), а також морський і повітряний кордони РП стали зовнішніми кордонами всього ЄС: сюди перенесений митний контроль за переміщенням товарів та руху людей між ЄС і іншими країнами в східному напрямі. Митний контроль нині здійснюється на 13 сухопутних прикордонних переходах між Польщею, з одного боку, Білоруссю, Україною і Росією – з іншою (до 2004 р. всього нараховувалось 31 сухопутних переходів), а також в трьох аеропортах і п'яти морських портах.

Після 1 травня 2004 р. реалізація контрольних функцій митної служби стала здійснюватися з використанням мобільних груп, завданнями яких є контроль за дотриманням Митного кодексу і інших правил, пов'язаних з торгівлею, особливо з країнами, що не входять до складу ЄС. Польська митна служба контролює частину території Євросоюзу у межах РП. Передбачається також створення змішаних груп з участю митних служб сусідніх країн ЄС (Німеччини, Чехії і ін.).

Після приєднання до ЄС у функції польської митної служби, як і інших країн, що приєдналися, став входити контроль за переміщенням сільськогосподарської продукції в рамках єдиної аграрної політики ЄС, а також збір статистичної інформації про товарообіг із країнами ЄС.

У новому Митному кодексі введений окремий розділ 8: «Облік і статистика товарообігу з державами – членами ЄС». У торгівлі між Польщею і іншими державами ЄС більше не застосовуватиметься єдиний митний документ SAD (він буде збережений тільки у відносинах з третіми країнами). Замість нього стала діяти нова система реєстрації торгівлі усередині ЄС на основі декларацій Intrastat. Відповідно до цієї системи реєстрація торгових операцій в рамках ЄС здійснюється не у момент перетину кордону або митного огляду в іншому пункті, а у момент подання і на основі податкової документації.

Фактичне створення митної служби Латвії почалося з моменту переходу з 1 вересня 1991 р. радянських митних органів на території країни у підпорядкування латвійській владі на основі спеціальної угоди, укладеної з урядом колишнього СРСР. Митний кодекс Латвії як самостійної держави набув чинності 1 жовтня 1991 р.; була затверджена тимчасова структура Митного департаменту. Першочерговим завданням нової митної служби з'явилося створення, по суті нового сухопутного митного кордону.

У 1994 р. шляхом злиття Митного департаменту і Державної фінансової інспекції була утворена Державна податкова служба, метою створення якої з'явилося здійснення єдиної податкової і митної політики, забезпечення захисту економічного кордону і збір податків до бюджету. Збільшення завдань митної адміністрації вимагало значного покращення інформаційної бази і технічного оснащення відповідних служб. З 1995 р. почалася комп'ютеризація митних підрозділів з використанням засобів Євросоюзу, наданих за програмою ФАРЕ. З 1 червня 1996 р. стала використовуватися комп'ютерна система ASYCUDA, що дозволяє проводити обробку даних за вантажними митними деклараціями, взаємодіяти з Балтійськими країнами в рамках єдиної митної інформаційної системи, а також здійснювати розрахунок всіх видів податків і зборів, їх аналіз і контроль.

З 1996 р. реалізується програма модернізації митної служби, спрямована на забезпечення її більшої відповідності правовим нормам і вимогам ЄС. Новий Митний кодекс, заснований на положеннях Митного кодексу ЄС 1992 р., прийнятий 11 червня 1996 р., набув чинності 1 вересня 1997 р.

Сферами особливої уваги латвійської митної служби, зберігаючими свою актуальність до теперішнього часу, є боротьба з контрабандою і корупцією. З урахуванням масштабів митних порушень і корумпованості латвійських митників з середини 1996 р. допомогу митним органам країни надають фахівці організації «Королівські агенти» (Crown Agents) на основі угоди з англійським урядом.

Основними завданнями Державної податкової служби Латвії, що належать до діяльності митної служби, є:

- контроль за дотриманням законодавчих актів в митній сфері;
- стягування митного збору, спостереження за системою дозволів на експорт і імпорт товарів і інших цінностей;
- співпраця з митними властями інших країн для припинення контрабанди і припинення експорту і імпорту товарів, заборонених міжнародними угодами;
- виконання міжнародних зобов'язань у митній сфері;
- облаштування зовнішніх і внутрішніх митних територій і кордонів.

Митна служба Латвії включає 9 митниць і 20 постів. Найважливішою з погляду збору податків і мит є Ризька митниця, що забезпечує 50-60% всіх митних надходжень.

Митна адміністрація Словенії утворена 25 червня 1991 р. у зв'язку з розпадом Югославії. На першому етапі одним з її основних завдань було створення митного (замість адміністративного) кордону з Хорватією.

До 2004 р. митна служба країни складалася з 90 підрозділів, в числі яких знаходилися Генеральний митний директорат, 9 дирекцій, 80 прикордонних і внутрішніх митниць і митних відділень. Основні функції Митної адміністрації Словенії аналогічні функціям відповідних органів інших країн.

У зв'язку з підготовкою до приєднання до ЄС в країні була розроблена Стратегія розвитку митної служби (The Business Strategy of the Customs service). Відповідно до неї основними завданнями Митної адміністрації стали:

- належне проведення митних процедур і ефективний збір мита і прикордонних податків;
- забезпечення вищого рівня захисту суспільства;
- прискорення експортно-імпортного товарообігу і руху пасажирів;
- підвищення кваліфікації службовців і поліпшення умов їх роботи;
- забезпечення інформаційно-технічної підтримки митної служби;
- здійснення організаційних заходів у зв'язку з підготовкою до вступу в ЄС.

У 2003 р., реалізуючи Стратегію розвитку, митні органи Словенії

здійснили нижченаведені заходи.

Для забезпечення збору мита і податків митні органи збільшили кількість контрольних перевірок (документів, товарів і ін.). У 2003 р. було зібрано 719 млрд. доларів, що склало 51% всіх доходів бюджету. Значна частина цієї суми припала на ПДВ (63%) і акцизи (28%), стягнуті з імпортованих товарів [374].

З метою ефективного захисту суспільних інтересів митні органи провели в 2003 р. 151 інспекцію, спрямовану на боротьбу з контрабандою і митними злочинами. В ході цих інспекцій були знайдені, зокрема, 65 кг героїну, 60 кг марихуани і інших незаконних наркотичних речовин, декілька одиниць зброї і велика кількість видів птахів, які захищені законодавством. Під особливим контролем митних органів знаходилося дотримання положень і норм нового законодавства в таких сферах, як товари подвійного призначення, боротьба з відмиванням «брудних» грошей, безпека продуктів і генетично модифіковані продукти, а також захист прав інтелектуальної власності, історичної і культурної спадщини країни.

Завдання прискорення перетину митного кордону товарами і пасажиром вирішувалось за рахунок спрощення і здешевлення митних процедур, а також розширення числа компаній (до 824 в 2003 р.), що користуються спрощеними процедурами.

Документ про реорганізацію Митної адміністрації у зв'язку зі вступом в ЄС був схвалений урядом 23 січня 2003 р. Відповідно до цього документа передбачалося переведення 150 митних службовців на роботу в словенську поліцію на кордоні з Італією і Австрією, де поліція прийняла прикордонний контроль з 1 квітня 2004 р., а також до національної поліції та інших державних установ, включаючи Генеральний митний директорат. Частина службовців повинна була залишити роботу у зв'язку з виходом на пенсію.

Передбачалося також проведення заходів щодо основної і спеціалізованої підготовки митних службовців і підвищення їх кваліфікації (проходження мовних і комп'ютерних курсів, а також курсів зі змін в законодавстві і ін.).

Митна адміністрація Болгарії (Агентство «Митниця») функціонує на основі Закону про митницю від 6 лютого 1998 р. з відповідними підзаконними актами. Після внесення ряду поправок (останні – в 2003 р.) болгарське митне законодавство повністю гармонізоване з Митним кодексом ЄС і виконавчими документами до нього. На переговорах про приєднання до ЄС, початих у 2000 р., розділ «Митний союз» остаточно узгоджений у липні 2003 р.

У січні 2003 р. уряд Болгарії ухвалив рішення про участь країни в здійсненні програми «Митниця 2007» Європейського союзу, націленої на модернізацію митних служб країн-кандидатів, досягнення їх повної відповідності вимогам митного союзу ЄС. Для Болгарії реалізація цієї програми є особливо важливою, оскільки після вступу в ЄС велика частина нинішніх сухопутних кордонів країни стала зовнішнім митним кордоном ЄС.

Реформування митної справи в Болгарії повністю не завершено. Одним з основних напрямів вдосконалення митної служби є її повна комп'ютеризація. Інтегрована митна інформаційна система БІМІС, що розроблялася і поетапно впроваджувалася з 1996 р. при фінансовій підтримці ЄС, спрямована на досягнення її повної сумісності з відповідними інформаційними системами ЄС до 2007 р. Організація митної служби Болгарії характеризується суворою централізацією. Центральне митне управління здійснює керівництво п'ятьма регіональними митними дирекціями. У підпорядкуванні останніх знаходяться 17 митниць, де проходить митне очищення 60-70% зовнішньоторговельних вантажів. Очищення решти частини вантажів здійснювалось нижчими ланками митної адміністрації – 102 відділеннями і постами. Ця структура зараз змінюється.

У 2002-2003 рр. функції і повноваження митної адміністрації були розширені. Зокрема, з 1 січня 2002 р. вона здійснює збір ПДВ і акцизів з товарів, що імпортуються, а також проводить дізнання по порушеннях, пов'язаних з недотриманням митного режиму.

Таким чином, за роки реформ митна служба країн ЦСЄ перетворилася на один з найважливіших державних органів, що активно впливають на господарське життя. Митно-тарифні системи стали не тільки захищати

внутрішній ринок і національного виробника, забезпечувати доходи державного бюджету, але і сприяти зростанню зовнішньоторговельного обігу і його структурній перебудові, стимулювати надходження інвестицій.

З моменту вступу в ЄС митні служби країн ЦСЄ стали частиною митної адміністрації ЄС. Країни прийняли Митний кодекс ЄС, митну політику, а також єдині правила походження товарів і правила транзиту. Зміна правової бази супроводжувалася серйозною організаційною перебудовою митних служб, зміною дислокації митних постів (більшість зовнішніх митних кордонів цих країн стала внутрішніми кордонами Євросоюзу), а також модернізацією митної інформаційно-технічної системи країн ЦСЄ.

Висновки до розділу 2

1. Значення Європейського Союзу і та роль, яку він відіграє у міжнародній системі, постійно зростають. Подолавши серйозні труднощі і суперечності, що виникають в процес його функціонування, ЄС досяг значних результатів як в економічній, так і в політичній області, створивши реальну можливість швидкого розвитку для держав-членів, особливо після вступу у силу договору про ЄЕС. У 1958 р. торгівля між шістьма державами-засновниками досягло 22 мільярдів Екю (Євро), в 1986 р. торговий обіг перевершив 460 мільярдів екю, тоді як експорт в треті країни за цей же час досяг 340 мільярдів екю. Понад 50% торгового обігу кожної держави-члена відбувається сьогодні усередині Співтовариства, тоді як в 1958 р. цей показник ледве досягав 33%. Митна політика ЄС на сучасному етапі розвитку спрямована не тільки на захист національної економіки держав-учасників, але і на стимулювання її розвитку, зокрема реалізації завдань економічного співробітництва і усунення жорстокої конкуренції шляхом спрощення митних формальностей.

2. В ході початого на рубежі 90-х років переходу до ринкової економіки країни ЦСЄ виконали велику роботу по модернізації митних систем у напрямі їх кращого пристосування до процесів інтенсивної ринкової трансформації, а

також гармонізації і уніфікації з аналогічними системами країн Євросоюзу.

Основні зміни митних систем включали: зниження рівня митного протекціонізму; спрощення митних процедур і формальностей для добросовісних учасників ЗЕД; посилення захисних функцій у зв'язку із зростанням зовнішніх загроз і необхідністю дотримання міжнародних домовленостей; підвищення стабільності і відкритості.

В умовах широкої лібералізації господарської і зовнішньоекономічної діяльності, інтенсивного включення в світове господарство відбулося значне ускладнення систем митно-тарифного регулювання країн ЦСЄ. Обсяг роботи, обов'язки, повноваження і функції митних органів значно зросли. Це вимагало збільшення кількості співробітників, створення нових організаційних підрозділів, зміни системи управління.

3. За роки реформ митна служба країн ЦСЄ перетворилася на один з найважливіших державних органів, що активно впливають на господарське життя. Митно-тарифні системи стали не тільки захищати внутрішній ринок і національного виробника, забезпечувати доходи державного бюджету, але і сприяти зростанню зовнішньоторговельного обігу і його структурній перебудові, стимулювати надходження інвестицій.

З моменту вступу в ЄС митні служби країн ЦСЄ стали частиною митної адміністрації ЄС. Країни прийняли Митний кодекс ЄС, митну політику, а також єдині правила походження товарів і правила транзиту. Зміна правової бази супроводжувалася серйозною організаційною перебудовою митних служб, зміною дислокації митних постів (більшість зовнішніх митних кордонів цих країн стала внутрішніми кордонами Євросоюзу), а також модернізацією митної інформаційно-технічної системи країн ЦСЄ.

4. Дослідження досвіду країн ЦСЄ по формуванню митних систем в умовах переходу до ринкової економіки дозволило зробити наступні висновки:

1. Орієнтація на стандарти законодавства, заходи тарифного і нетарифного захисту, митний інструментарій розвинених країн і СОТ сприяють формуванню ефективної, стабільної і прозорої системи митно-тарифного

регулювання країн з перехідною економікою.

2. Об'єднання митної служби з податковими органами і створення єдиної податково-митної служби у складі Міністерства фінансів дозволяють здійснювати одноманітний і ефективний контроль за всім податковим апаратом.

3. Необхідними умовами створення сучасної митної служби, що відповідає вимогам ринкової економіки, є використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, засобів зв'язку і контролю, належне облаштування митних кордонів і територій, висока кваліфікація співробітників і боротьба з корупцією в митних органах.

4. В умовах переходу до ринку система митно-тарифного регулювання має дієво впливати на розвиток, реформування і модернізацію економіки.

РОЗДІЛ 3.

МЕХАНІЗМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

У розділі запропоновано комплекс механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог, який містить інституціональні, технологічні та кадрові механізми (рис. 3.1).

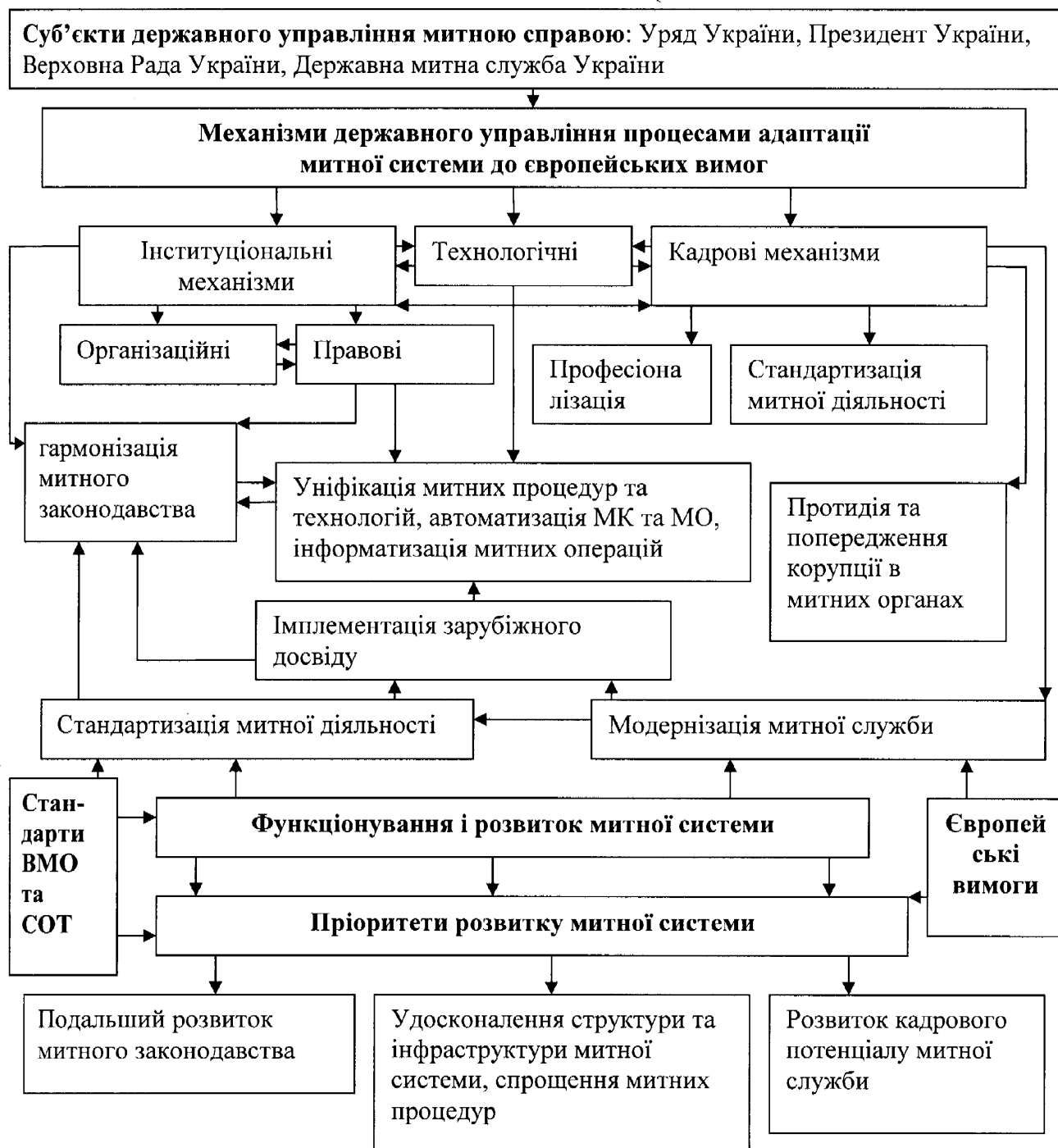

Рис. 3.1. Комплекс механізмів державного управління процесами адаптації митної системи до європейських вимог

3.1. Дослідження виконання вимог європейських та міжнародних норм у процесі реалізації митно-тарифної політики в Україні

Розширення масштабів зовнішньоекономічної діяльності України та горизонтів зовнішньоекономічних зв'язків зумовлюють поглиблення інтеграції міжнародних вимог у національну практику митного регулювання України. Водночас при реалізації цих вимог мають бути враховані загрози забезпеченню національних інтересів України, зокрема: збільшення економічних збитків для держави у вигляді недонадходжень до бюджету внаслідок викривлення митної вартості товарів, завдання шкоди здоров'ю і безпеці споживачів, зростання контрабандних потоків тощо.

Сучасний етап характеризується для України постійним зростанням обсягів та розширенням масштабів міжнародної торгівлі, ускладненням та посиленням динамізму торговельних процесів, посиленням вимог міжнародних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки та зниженням національних торговельних бар'єрів. Відбувається поглиблення інтеграції міжнародних вимог в національну практику митного регулювання України.

Реалізація цих вимог пов'язана з певними потенційними загрозами забезпеченню національних інтересів України. «Відкритість» національної митної території для міжнародної торгівлі може завдавати економічні збитки для держави у вигляді недонадходжень до бюджету внаслідок викривлення митної вартості товарів, шкоди здоров'ю і безпеці споживачів, спричиняти зростання контрабандних потоків тощо. У таких умовах актуалізується потреба підвищення ефективності національної митної політики в сфері забезпечення невідкладного реагування на зовнішні загрози та оперативної протидії можливим негативним наслідкам таких загроз, у напрямі посилення забезпечення економічних інтересів держави й максимального врахування у національній системі регулювання міжнародних правил та вимог.

Динамічне зростання обсягів імпортованих товаропотоків в Україну (у 2007 р. відносно 2006 р. – на 21,6 %, у 2008 р. – відносно 2007 р. на 34 %) вказує на актуалізацію для України питань підвищення ефективності митного контролю. Суттєве збільшення масштабів ввезення до України товарів у 2007 р. з Казахстану (у 4 рази), Грузії (на 72 %), Польщі (на 50 %), Італії (на 42 %), Білорусі (на 33 %), Китаю (на 28 %), Німеччини (на 26 %) гостро висвітило проблеми нестачі технологічних та фізичних потужностей національної митної служби для оперативного й ефективного здійснення відповідних митних процедур [94].

Протягом 2006 – 2008 рр. були здійснені значні прогресивні зрушення в напрямі удосконалення національної митної політики. Позитивними здобутками у сфері виконання митної політики за цей період слід вважати:

1. Активізацію взаємодії митних органів із суб'єктами господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Цей захід спрямовано на забезпечення лібералізації сфери зовнішньої торгівлі та водночас подолання тіньових механізмів ввезення в Україну товарів й створення надійних бар'єрів для надходження на споживчий ринок продукції без сплати визначених чинним законодавством податків і зборів. Завдяки такій взаємодії (протягом 2007 р. підписано 8 меморандумів та 5 протоколів про співпрацю між Державною митною службою України та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності) забезпечено зростання додаткових надходжень до Державного бюджету України від коригування митної вартості товарів (протягом 2007 р. спрямовано близько 1 160, 7 млн. грн., що у 1,2 рази більше, ніж у 2006 р.).

2. Активізацію роботи з приведення законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності до рівня світових стандартів з метою посилення протидії незаконному переміщенню товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності. Це сприяло зняттю у січні 2006 р. з України статусу «пріоритетної зарубіжної країни» у спеціальному «списку 301» (скасування торговельних санкцій та обмежень), а також отриманню Україною переваг від ведення безмитної торгівлі згідно з Генеральною системою преференцій. У 2007 р. до реєстру товарів, що містять об'єкти права

інтелектуальної власності, включено 116 нових товарів (ліки й вироби медичного призначення, гігієнічні та косметичні вироби, алкогольні напої та тютюнові вироби, сантехнічні вироби тощо), що втричі більше, ніж у 2006 р. Дотримання інтересів об'єктів права інтелектуальної власності відіграє суттєву роль у забезпеченні недискримінаційного ставлення до України як до суб'єкта міжнародних економічних відносин, який прагне здобувати конкурентоспроможність в умовах добросовісної конкурентної боротьби.

3. Налагодження ефективної взаємодії з митними службами суміжних держав та країн – найбільших торговельних партнерів України в цілях виявлення корупційних тіньових схем у зовнішньоекономічній діяльності та організованих угруповань, що ведуть злочинну діяльність у зовнішньоекономічній сфері та займаються легалізацією (відмиванням) кримінальних коштів. На підставі інформації, отриманої в результаті такого співробітництва, порушено 63 кримінальні справи (загальна сума коштів, яка проходить згідно з цими справами, 240,6 млн. грн.), заведено 440 справ про порушення митних правил (на загальну суму 283,8 млн. грн.).

4. Досягнення певного прогресу в напрямку створення, підготовки до впровадження і розвитку системи електронного декларування товарів, що в значній мірі наближує законодавство України з митних питань до законодавства Євросоюзу та сприяє прискоренню й спрощенню процедур здійснення митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів.

5. Вжиття низки заходів щодо нормативного забезпечення недопущення ввезення на митну територію України продуктів харчування незадовільної якості, зокрема м'ясопродуктів. У результаті вжитих заходів у 2006 – 2008 рр. відбулося зменшення загальних обсягів імпорту м'яса та харчових нутроців на 11 %. Тенденції до зниження обсягів імпорту м'яса до України спричиняють позитивний вплив на нарощування обсягів виробництва цієї продукції вітчизняним товаровиробником. Зокрема, за січень-лютий 2008 р. у м'ясній промисловості темпи приросту виробництва в порівнянні з аналогічним періодом 2007 р. склали 20,9 % [94].

Разом із тим, слід відзначити низку проблемних чинників сучасної митної політики України.

1. Відставання митного контролю від сучасних потреб пропускну здатності та світових стандартів контролю товарів. Суттєве зростання обсягів зовнішньоторговельного обороту у 2007 р. на 11 884 млн. дол. США (17 %) відносно 2006 р., зміцнення цих тенденцій у 2008 р. (за січень-березень обсяги товарообороту перевищують аналогічний період 2007 р. на 5 749,5 млн. дол. США) вимагає якісно нового підходу до здійснення контролю міжнародних вантажних потоків. Зростання товаропотоків висвітлює такі проблеми митного контролю як: суттєві часові витрати на проведення митних процедур, застарілі механізми технологічного пропуску товарів, неможливість збереження норми чинного законодавства про 100 % фізичний контроль товарів, які переміщуються через кордон України тощо. Про значну недосконалість митної політики України свідчать також:

- значний вміст в загальному обсязі товарообігу частки товарів, що переміщуються контрабандним шляхом. Серед загальної кількості порушених справ третина стосується промислових товарів, сировини та матеріалів (2007 р. – на суму 144,9 млн. грн.), 25,5% – справ, де предметом правопорушення є продовольчі товари та сільгосппродукція (на суму 34,2 млн. грн.);

У результаті проведення заходів, спрямованих на виявлення та припинення фактів контрабанди, протягом 2008 р. митними органами порушено 328 кримінальних справ на суму 5 млрд. 515,2 млн. гривень. У 2007 р. порушено 294 кримінальних справи, загальна вартість предметів контрабанди становила 421,0 млн. гривень. Предметами контрабанди у порушених протягом 2008 р. кримінальних справах були:

- промислові товари – у 88 справах на суму 5 млрд. 193 млн. грн.;
- продовольчі товари – у 26 справах на суму 217,8 млн. грн.;
- транспортні засоби – у 46 справах на суму 86,8 млн. грн.;
- валюта – у 10 справах на суму 16,3 млн. грн.;
- наркотичні засоби – у 115 справах;

- зброя, боєприпаси та радіоактивні речовини – у 33 справах;
- історичні та культурні цінності – у 18 справах [253].

Незважаючи на збільшення загальної кількості порушених у порівнянні з 2007 роком кримінальних справ, кількість справ, порушених за фактом зменшилась на 15 %.

- збереження загрозованої ситуації з контрабандою наркотичних засобів та зброї. У 2007 р. мала місце негативна тенденція почастищення спроб переміщення через митний кордон України вкрай небезпечних для життя і здоров'я окремих громадян та для держави в цілому товарів. Так, митними органами було виявлено 546 випадків незаконного переміщення зброї та 800 спроб переміщення наркотичних засобів (вилучено 533,6 кг наркотичних речовин);

- вчинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності, особливо через канали незаконного переміщення через митний кордон України дисків для лазерних систем зчитування та іншої аудіовізуальної продукції. У 2007 р. митними органами припинено 140 спроб незаконного переміщення компакт-дисків на суму 229 тис. грн. Причому основними осередками цих правопорушень виступають: при ввезенні такої продукції в Україну – російсько-українська ділянка кордону, при вивезенні з України – польсько-українська ділянка кордону.

2. Поширена практика викривлення митної вартості імпортованих товарів. Значна лібералізація ставок ввізного мита, в результаті чого передбачено нульову ставку ввізного мита на 30,9 % від усієї кількості товарних позицій, ставки на рівні від 0 до 5 % – на 30,3 %, та ставки на рівні від 5 до 10 % – на 20 %, не зняла проблем поширеної в Україні практики маніпуляцій з митною вартістю товарів. З посиленням інтенсивності імпортних потоків та високим завантаженням митних контролюючих органів можливо очікувати збільшення зловживань саме в цій сфері, коли висока фізична завантаженість відповідних органів не дозволить ретельно виявляти вказані порушення.

За даними Держмитслужби України, зберігаються тенденції до зниження митної вартості при імпорті досить широкого асортименту товарів (меблів – у

8-10 разів, будівельних матеріалів – у 4 рази, овочів та фруктів – у 2 рази, автотранспортних засобів – у 2-5 разів, продуктів з м'яса – у 2-3 рази, килимового покриття – у 3 рази, обладнання – у 3 рази). Такі тенденції актуалізують для України посилення ефективності механізмів моніторингу та визначення справжньої вартості товарів, достовірності їхнього декларування.

3. Нарощування обсягів та темпів приросту розрахунків за експортно-імпортними операціями через офшорні зони. У 2007 р. темпи приросту обсягів розрахунків за експортовані товари за посередницькими договорами через фірми, зареєстровані в офшорних зонах (17,2 % порівняно з 2006 р.) майже в 1,5 разу перевищували приріст розрахунків за прямими договорами (відповідно 12,2 %) та посередницькими договорами (відповідно 10 %) з країнами без офшорних зон (рис.3.2).

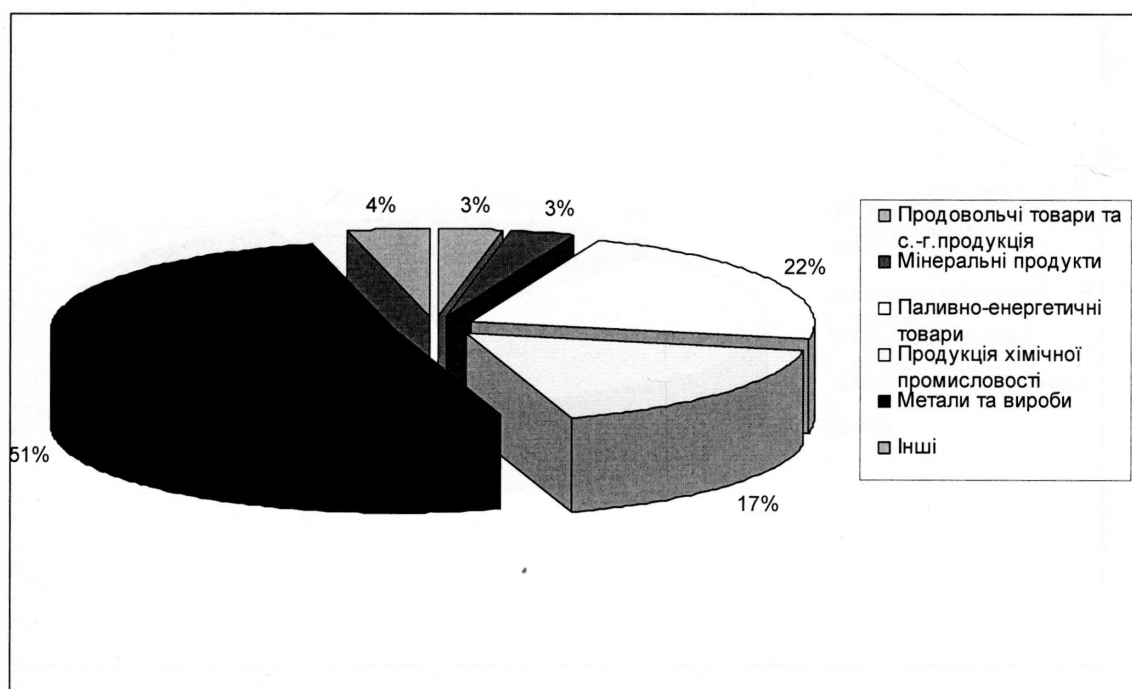

Рис. 3.2. Структура експорту товарів України через офшорні зони у 2007 р. [94]

За підсумками 2007 р. приріст експорту товарів через офшорні зони відбувся за рахунок: продукції металургії (приріст розрахунків на 31 % до 2006 р.), на яку припадає 51 % всіх розрахунків експорту через офшори; паливно-енергетичних товарів (приріст 19 %), які формують 22 % розрахунків

експорту через офшори; продукції хімічної промисловості (приріст 27 %), на яку припадає відповідно 17,0 %. На 56 % зросли розрахунки за експорт через офшорні зони продукції сільського господарства та харчової промисловості, проте їх частка в експорті через офшори не перевищує 3 %.

Імпорт товарів через офшорні зони у 2007 р. нарощувався ще більш динамічно, ніж експорт (рис.3.3). Приріст розрахунків за імпорт товарів через фірми, зареєстровані в офшорних зонах, у 2006 р. склав майже 34 %, тоді як за прямими договорами – всього 16,3 %, а за посередницькими договорами поза офшорними зонами – 26 %. 59,0 % розрахунків через офшорні зони припадає на імпорт паливно-енергетичних товарів, 17 % – на продукцію машинобудування, 6 % – хімічної промисловості, 6 % – на продовольчі товари та сільгоспсировину.

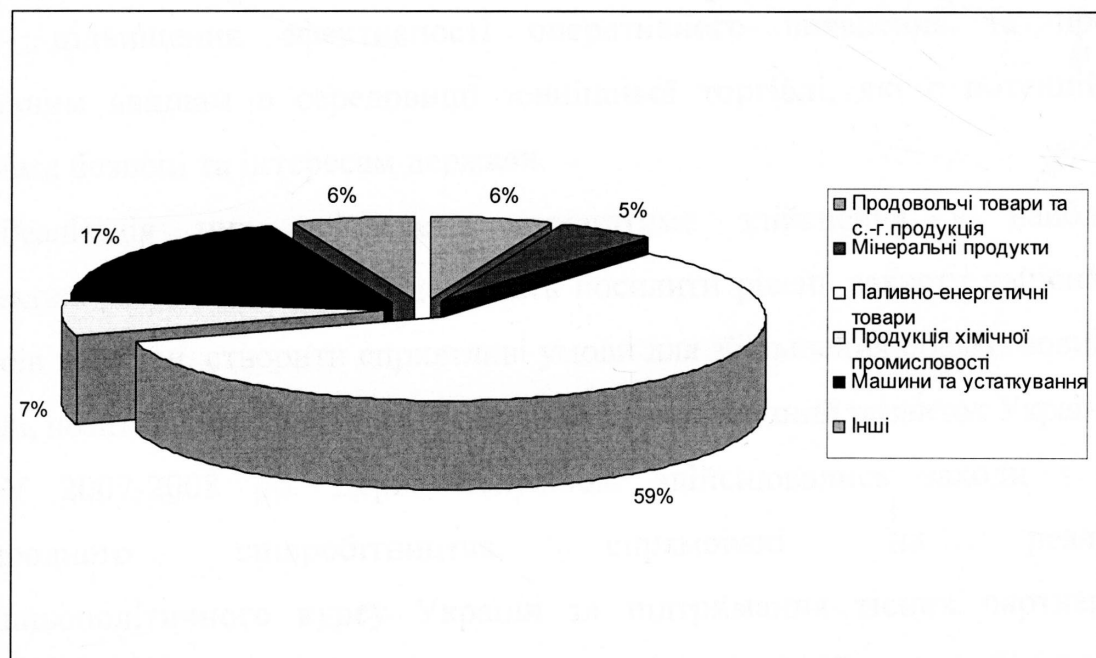

Рис. 3.3. Структура імпорту товарів України через офшорні зони у 2007 р. [94]

Зростання вагомості експортно-імпортних операцій з розрахунками через офшорні зони створює широкі можливості для маніпуляцій з цінами контрактів, спрямованих на виведення доходів та ухиляння від сплати податків, що становить суттєву загрозу для стабільного економічного зростання та задоволення національних інтересів держави.

Зважаючи на відзначені тенденції та умови функціонування митної політики в Україні, пріоритетами підвищення дієздатності політики держави у цій сфері мають стати:

- підвищення рівня захисту національних інтересів держави за допомогою інструментів митної політики з одночасним збалансованим впровадженням міжнародних вимог та стандартів;
- спрощення митних процедур за рахунок покращення системи управління ризиками, що дозволить зосередитися на ідентифікації та інспектуванні високоризикованих вантажів;
- створення максимально сприятливого середовища для учасників зовнішньоекономічної діяльності з метою активізації здійснення ними експортно-імпортних операцій;
- підвищення ефективності оперативного виявлення та протидії негативним явищам в середовищі зовнішньої торгівлі, які є потенційними загрозами безпеці та інтересам держави.

Реалізація цих пріоритетів вимагатиме здійснення у найближчій перспективі низки заходів, які дозволять посилити рівень захисту національних інтересів держави, створити сприятливі умови для збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, позитивно вплинути на соціальний та економічний розвиток України.

У 2007-2008 рр. Держмитслужбою здійснювались заходи у сфері міжнародного співробітництва, спрямовані на реалізацію зовнішньополітичного курсу України та підтримання тісних партнерських стосунків з міжнародними організаціями, митними службами зарубіжних країн та іншими партнерами. За участю керівництва Держмитслужби відбулась низка офіційних візитів вищих посадових осіб України до Республіки Польща, Угорської Республіки, Республіки Хорватія, Румунії засідань двосторонніх міжурядових комісій з питань торговельно-економічного співробітництва України із зарубіжними країнами та інших заходів. У двосторонньому форматі відбулися зустрічі на рівні керівництва Держмитслужби та високопосадовців митних відомств зарубіжних країн.

Відбулись зустрічі керівництва Держмитслужби з дипломатичними представниками Данії, США, Індії та Ісламської Республіки Іран, під час яких обговорювались питання щодо діяльності митних органів України та перспектив подальшого розвитку двостороннього співробітництва у митній сфері. Проведено робочі зустрічі на рівні експертів митних відомств для обговорення широкого кола питань діяльності митних органів, таких як розвиток міжнародного співробітництва, обмін статистичною інформацією, визначення митної вартості товарів тощо.

Пріоритетним напрямом міжнародного митного співробітництва Держмитслужби є взаємодія з Всесвітньою митною організацією, якою розробляються рекомендації щодо міжнародних правових норм у митній сфері, закріплюються в міжнародно-правових інструментах норми і стандарти діяльності митних органів, надаються пропозиції щодо гармонізації національних законодавств країн-членів ВМО з відповідними міжнародними правовими нормами. У зв'язку з прийняттям у 2005 р. Рамкових стандартів безпеки та спрощення міжнародної торгівлі Держмитслужба бере участь у реалізації програми ВМО COLUMBUS.

Одним з важливих напрямів, над якими працює Держмитслужба, є спрощення формальностей на кордоні та сприяння міжнародній торгівлі. З метою ознайомлення з досвідом провідних митних служб та міжнародних інституцій представники Держмитслужби залучались до участі у 4-ій нараді Робочої групи представників міністерств транспорту, залізничних організацій, прикордонних та митних органів щодо підготовки міжнародної конференції по спрощенню перетину кордонів залізничним транспортом (06-08.03.07, Варшава). Також за участю представників митних органів України проводились зустрічі у двосторонньому форматі з питань організації спільного контролю в пунктах пропуску, розташованих на українсько-польській, українсько-словацькій та інших ділянках державного кордону [94].

Оскільки українська сторона є договірною стороною Митної конвенції про міжнародні перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП

(Конвенція МДП 1975 р.), Держмитслужба в межах своєї компетенції залучається до діяльності робочих органів, створених відповідно до зазначеної Конвенції. Зокрема, представники Держмитслужби взяли участь у 115-117-их сесіях Робочої групи з митних питань на транспорті Європейської економічної комісії ООН та 44-ій та 45-ій сесіях Адміністративного комітету МДП, 32-34-ій сесіях Виконавчої ради МДП.

Відповідно до євроінтеграційного курсу України в межах компетенції Держмитслужби забезпечується участь у реалізації заходів, передбачених Планом дій Україна – ЄС.

Планом дій Україна – ЄС визначено основні завдання сторін на три роки. До нього включено низку положень, які стосуються співробітництва між Україною та ЄС у митній сфері. (Реалізація положень Плану дій Україна – ЄС, зокрема розділу «Митні справи», цілі 28 та 29 (Розроблення та імплементація митного законодавства, що відповідає міжнародним стандартам та стандартам ЄС. Удосконалити функціонування митниці (Customs Service), спростити та модернізувати митні процедури на кордоні та всередині).

Заходи Української сторони, спрямовані на його виконання, розробляються та затверджуються щорічно Кабінетом Міністрів України.

Результатами виконання вищезазначених заходів є наступне:

– запроваджено митний контроль, заснований на аналізі ризиків, шляхом видання наказів Держмитслужби від 27.05.05 № 435 «Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю» та від 02.08.07 № 655 «Про затвердження Положення про Департамент аналізу ризиків та аудиту». Для впровадження митного контролю, заснованого на аналізі ризиків, та визначення необхідного організаційного забезпечення наказом Держмитслужби від 30.03.07 № 275 затверджено Порядок застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками під час митного контролю та митного оформлення товарів із застосуванням вантажної митної декларації;

– запроваджено проведення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, за принципом «єдиного вікна» (наказ Держмитслужби від 20.04.06 № 314 «Про затвердження Порядку здійснення митного контролю та митного оформлення товарів із застосуванням вантажної митної декларації» (із змінами і доповненнями));

– запроваджено механізм здійснення митними органами попереднього документального контролю товарів, що підлягають різним видам контролю в пунктах пропуску через державний кордон (постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.05 № 269 «Про здійснення попереднього документального контролю товарів у пунктах пропуску через державний кордон України» та спільний наказ Держмитслужби, Адміністрації Держприкордонслужби, МОЗ, Мінагрополітики, Мінприроди та Мінкультури «Про затвердження Інструкції з організації здійснення попереднього документального контролю товарів, що ввозяться на митну територію України» від 31.08.05 № 819/641/435/441/310/592);

– приведено законодавство з митної оцінки у повну відповідність до Угоди про застосування статті VII ГАТТ – Верховна Рада України прийняла Закон України від 22.12.2005 № 3269-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», яким внесено зміни до глав 46, 47 Митного кодексу України [122].

З метою реалізації положень вищезазначеного Закону України Держмитслужбою України підготовлено, а Кабінетом Міністрів України видано постанову від 20.12.06 № 1766 «Про затвердження Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для їх підтвердження».

Положення Тлумачних приміток до Угоди про застосування статті VII ГАТТ враховані у Методичних рекомендаціях із застосування окремих положень Митного кодексу України, що стосуються питань визначення митної

вартості товарів, які імпортуються на митну територію України, які затверджені наказом Держмитслужби України від 31.01.07 № 74;

– впроваджено Політику митної етики на основі визнаних у світі стандартів (Арушська Декларація) – Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Дисциплінарний статут митної служби України» від 06.09.05 № 2805-IV;

– здійснено заходи щодо приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур – 05.10.06 Верховна Рада України прийняла Закон України «Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур»;

– здійснено заходи щодо гармонізації митного законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності із загальноприйнятими в європейській та світовій практиці нормами та стандартами, зокрема Угоди з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (TRIPS) ГАТТ/СОТ – Закон України від 16.11.06 № 359-V «Про внесення змін до Митного кодексу України (щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України)» та постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.07 № 622 «Питання реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності у митному реєстрі, отримання інформації та взаємодії митних органів з іншими правоохоронними і контролюючими органами та власниками прав на об'єкти права інтелектуальної власності у разі призупинення митного оформлення товару за ініціативою митного органу».

З метою забезпечення виконання вимог статей 257, 2571 Митного кодексу України та пункту 4 постанови Кабінету Міністрів України від 13.04.07 № 622, Держмитслужбою виданий наказ від 20.06.07 № 520 «Про затвердження Порядку надання застави або еквівалентної гарантії з відшкодування витрат, пов'язаних із діями митних органів України щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності»;

– здійснено заходи щодо приведення Митного тарифу України у відповідність з Гармонізованою системою опису та кодування товарів і Комбінованою номенклатурою ЄС – Верховною Радою України прийнято Закон України від 31.05.07 № 1109-V «Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України», в основу якого покладено Гармонізовану систему опису та кодування товарів 2002 р. У продовження роботи з приведення Митного тарифу України у відповідність до Гармонізованої системи опису та кодування товарів і Комбінованої номенклатури ЄС видано наказ Держмитслужби від 21.09.07 № 793 «Про затвердження нової редакції Перехідних таблиць від версії УКТЗЕД 1996 до УКТЗЕД 2002» [94].

Крім того, Держмитслужбою послідовно здійснюється робота по забезпеченню застосування методик, стандартів проведення лабораторних досліджень, що використовуються експертними підрозділами митних служб держав ЄС (видано наказ Держмитслужби від 04.04.05 № 238 «Про затвердження Порядку прийняття попередніх рішень щодо класифікації та кодування товарів в УКТЗЕД»).

З метою вступу до Європейської Асоціації експертних установ, та на виконання Програми запровадження системи управління якістю в органах виконавчої влади, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 11.05.06 № 614, в Центральному митному управлінні лабораторних досліджень та експертної роботи Держмитслужби (далі – Управління) розроблена, впроваджена та сертифікована система управління якістю відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001-2001.

З метою забезпечення підвищення кваліфікації працівників митної служби, модернізації митних лабораторій Управлінням вживаються заходи для акредитації експертних підрозділів Управління згідно з вимогами стандарту ISO 17025, зокрема, згідно з визначеною галуззю акредитації підготовлено та подано пакет документів до Національного агентства з акредитації України для проведення попереднього документального аудиту. За наявності фінансування

у 2008 році робота по акредитації експертних підрозділів Управління згідно з вимогами стандарту ISO 17025 буде продовжена.

Також, на постійній основі Держмитслужбою забезпечується:

– виконання Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України, Урядом Республіки Молдова та Європейською Комісією щодо Місії Європейської Комісії з надання допомоги в питаннях кордону в Україні та Республіці Молдова (мандат Місії ЄК продовжено до 30 листопада 2009 р.). Керівництвом Місії, експерти якої постійно працюють в польових офісах, розташованих в українських частинах пунктів пропуску на придністровській ділянці українсько-молдовського державного кордону, схвально оцінено послідовні дії митних органів щодо виконання положень Спільної заяви прем'єр-міністрів України і Республіки Молдова від 30.12.05 і розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.03.06 № 112-р та забезпечення порядку переміщення товарів і транспортних засобів через українсько-молдовський державний кордон відповідно до взятих на себе зобов'язань згідно міжнародних договорів, укладених в установленому законодавством України порядку;

– налагодження обміну інформацією між Держмитслужбою та Митною службою Республіки Молдова, в т.ч. в рамках Протоколу між Державною митною службою України та Митною службою Республіки Молдова про організацію обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, переміщувані через державний кордон України від 21.11.06;

– проведення митними органами постійних консультацій із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності щодо законодавства України та процедур здійснення експортно-імпортних операцій. Започатковано проведення постійних зустрічей керівників органів виконавчої влади з представниками Європейської бізнес асоціації.

Таким чином можна констатувати, що положення розділу «Митні справи» (цілі 28 та 29) Плану дій Україна-ЄС виконані майже у повному обсязі.

У той же час деякі положення ПД мають довготривалий та постійний характер (зокрема, перегляд Митного Кодексу, враховуючи положення

законодавства ЄС; підвищення кваліфікації працівників митної служби, посилення комп'ютеризації митної адміністрації, модернізація митних лабораторій; надання консультацій суб'єктам ЗЕД щодо законодавства та процедур здійснення експортних та імпорتنих операцій).

Сьогодні стає все більш зрозуміло, що неможливо ефективно діяти в системі міжнародної торгівлі, не будучи при цьому членом СОТ. Членство в СОТ відкриває широкі можливості щодо:

- зменшення тарифних і нетарифних обмежень для українських товарів практично на всіх світових ринках;

- не лише кількісного збільшення обсягів експорту, а й зміни його структури. Україна, як відомо, високотехнологічна країна, багато підприємств якої виробляють наукомістку продукцію, але ця продукція через аутсайдерський статус України щодо системи СОТ та низку інших причин не знаходила ринків збуту. Різні політико-правові, тарифні й нетарифні обмеження не випускають її за кордон України;

- а) кількісного та якісного поліпшення української торгівлі, яке відбудеться одночасно стосовно 134 країн-членів СОТ, на частку яких припадає понад 90 % світової торгівлі;

- б) забезпечення справедливого вирішення торговельних суперечок. Навіть невелика країна з незначним потенціалом у міжнародній торгівлі може розраховувати на справедливе слухання та вирішення торговельних спорів з великими торговельними партнерами;

- в) застосування антидемпінгових і компенсаційних заходів з метою захисту внутрішнього ринку від субсидованого експорту та як ефективного інструменту боротьби із заниженням цін на імпортовані товари;

- г) введення тимчасових обмежень імпорту у разі появи проблем з платіжним балансом;

- д) підвищення імпортного мита та застосування кількісних обмежень з метою уникнення серйозної шкоди вітчизняним виробникам, яка може бути спричинена надмірним імпортом;

е) системної трансформації українського економічного законодавства відповідно до принципів, норм і стандартів системи СОТ, апробованих протягом десятиліть у багатьох країнах світу;

є) забезпечення передбачуваного розвитку торговельно-економічних відносин з основними торговельно-економічними партнерами, а саме:

- Європейським Союзом, що відкріє двері для здійснення стратегічної мети – поступової інтеграції України в ЄС шляхом реалізації положень Угоди про партнерство і співробітництво, створення зони вільної торгівлі і набуття на цій основі асоційованого членства в ЄС;

- країнами СЕФТА (центральноєвропейської зони вільної торгівлі, до складу якої входять Болгарія, Польща, Румунія, Словенія, Словаччина, Угорщина, Чехія), які є традиційними торговельними партнерами України. Враховуючи, що всі вони є асоційованими членами ЄС і в найближчому майбутньому можуть стати повними членами, важливо послідовно розширювати присутність на ринках цих країн, створюючи необхідні передумови для збільшення в подальшому присутності і на єдиному ринку ЄС;

- Росією, іншими країнами СНД і Балтії, які перебувають на різних етапах процесу приєднання до системи СОТ;

- країнами-членами ASEAN (Асоціації держав Південно-Східної Азії, до складу якої входять Бруней, В'єтнам, Індонезія, Лаос, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни) з метою збереження і розширення українського експорту на ринки цих країн [331, с.351-352].

Процес приєднання нашої країни до СОТ розпочався ще у 1993 р., і ось, врешті-решт, поставлена мета досягнута – 16 травня 2008 р. Україна стала повноправним членом Світової організації торгівлі. Задля гармонізації українського законодавства із нормами СОТ протягом 15 років було прийнято низку нормативно-правових актів, певна кількість яких набула чинності саме зі згаданої дати.

Слід підкреслити, що законодавчі зміни, котрі набули чинності з моменту вступу України до СОТ (або через певний час після цього), здебільшого

стосуються митного регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Відтак, Державна митна служба України для працівників митниць підготувала лист «Про зміни у законодавстві у зв'язку зі вступом України до СОТ» від 8 травня 2008 р. № 11/2-21/5067-ЕП.

Наведемо основні зміни у законодавстві з питань митної справи, які відбулися у зв'язку зі вступом України до СОТ.

Пункт 12 розділу II Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» ст. 2 Закону України «Про ставки акцизного збору на спирт етиловий та алкогольні напої» доповнює абзацом, згідно з яким з 1 січня 2008 р. до 1 січня року, наступного за роком, в якому Верховна Рада України ратифікує протокол про приєднання України до СОТ, на спиртові дистиляти та спиртні напої, одержані шляхом перегонки виноградного вина або вичавок винограду, встановлено ставку акцизного збору – 10 грн. за 1 л 100% спирту. Тобто вже можна із упевненістю сказати, що зазначений розмір акцизного збору стягуватиметься до 1 січня 2009 р. А починаючи із 1 січня 2009 р., на спиртові дистиляти та спиртні напої, одержані шляхом перегонки виноградного вина або вичавок винограду, ставка акцизного збору підвищиться з 10 грн. за 1 л 100% спирту до 21,5 грн. за 1 літр 100% спирту [94].

Зі вступом України до СОТ скасовуються митні збори, а сплачуватиметься лише митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, встановленим для митних органів. Відповідні ставки визначені постановою Кабінету Міністрів України «Про справляння плати за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів» від 18 січня 2003 р. № 93.

Зокрема, за одну годину роботи (незалежно від кількості посадових осіб митного органу, залучених до такого оформлення) під час митного оформлення однієї партії товару або одного транспортного засобу, встановлені наступні розцінки в дол. США:

1) при митному оформленні товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів: у робочий час – \$20; у надурочний, нічний час і вихідні дні – \$40; у святкові та неробочі дні – \$50;

2) при митному оформленні товарів і транспортних засобів у місцях розташування митних органів поза робочим часом, установленим для митних органів: у надурочний, нічний час і вихідні дні – \$40; у святкові та неробочі дні – \$50 [94].

З метою вдосконалення процедур контролю за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, їх реєстрації, було прийнято нормативно-правові акти, якими внесено зміни до законодавства України з питань митної справи щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності. Положення цих нормативно-правових актів базуються на положеннях Угоди з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (далі – Угода ТРІПС), що є однією з 28 Угод системи ГАТТ/СОТ, та спрямовані на гармонізацію митного законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності із загальноприйнятими в європейській та світовій практиці нормами та стандартами.

Відтак, зміни та доповнення, внесені до митного законодавства Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України» (щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України) від 16 листопада 2006 р. № 359-V, стосуються:

– установлення відповідальності правовласника перед власником товару, митне оформлення якого призупинено, але факт порушення прав інтелектуальної власності не доведено (ст. 56 Угоди ТРІПС);

– надання права митним органам призупиняти митне оформлення товару за власною ініціативою в разі переміщення через митний кордон України товару, щодо якого не подано заяву про сприяння захисту майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності, але є достатні підстави вважати, що під час його переміщення може бути порушено право на об'єкт права

інтелектуальної власності (застосування дії Ex Offici, що передбачено ст. 58 Угоди ТРІПС);

– застосування вимог, які містяться у ст. 59 Угоди ТРІПС, та стосуються заборони вивезення з митної території у незмінному вигляді товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності (розпорядження такими товарами буде здійснюватися на підставі рішення суду за результатами встановлення факту порушення прав інтелектуальної власності);

– незастосування заходів, пов'язаних із призупиненням митного контролю й митного оформлення щодо товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, та переміщуються через територію України транзитом чи ввозяться на митну територію України або вивозяться з неї фізичними особами для власного використання і не призначені для виробничої або іншої підприємницької діяльності, пересилаються в міжнародних поштових та експрес-відправленнях (ст. 60 Угоди ТРІПС) [94].

Крім того, у зв'язку зі зміною порядку реєстрації у митному реєстрі та з метою виконання вимог вступу України до СОТ скасовано вимогу щодо сплати митних зборів, які справлялися за внесення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, до митного реєстру, за продовження терміну реєстрації та внесення змін до такого реєстру.

Отже, здійснюючи міжнародне митне співробітництво в рамках Всесвітньої Митної Організації, а також в рамках Європейської Економічної Комісії ООН – міжнародних організацій, під егідою яких і відбувається розроблення та прийняття більшості міжнародних договорів з митних питань, Україна стала учасницею таких міжнародних митних конвенцій: Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки міжнародного дорожнього перевезення від 14 листопада 1975 р. (Конвенція МДП); Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р. (Конвенція Найробі); Міжнародна конвенція про узгодження умов проведення контролю

вантажів на кордонах від 21 жовтня 1982 р. (Женевська конвенція 1982 р.); Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису і кодування товарів від 14 червня 1983 р. із змінами і доповненнями, внесеними Протоколом від 24 червня 1986 р. (Конвенція про ГС); Конвенція про тимчасове ввезення від 26 червня 1990 р. (Стамбульська конвенція).

Держмитслужбою постійно здійснюються заходи у сфері міжнародного співробітництва, спрямовані на реалізацію зовнішньополітичного курсу України та підтримання тісних партнерських стосунків з міжнародними організаціями, митними службами зарубіжних країн та іншими партнерами.

Відповідно до євроінтеграційного курсу України в межах компетенції Держмитслужби забезпечується участь у реалізації заходів, передбачених Планом дій Україна – ЄС. У той же час деякі положення Плану дій Україна-ЄС мають довготривалий та постійний характер (зокрема, перегляд Митного Кодексу, враховуючи положення законодавства ЄС; підвищення кваліфікації працівників митної служби, посилення комп'ютеризації митної адміністрації, модернізація митних лабораторій; надання консультацій суб'єктам ЗЕД щодо законодавства та процедур здійснення експортних та імпортних операцій).

Вступ 16 травня 2008 р. України до Світової організації торгівлі дозволив набути чинності низці нормативно-правових актів, прийнятих задля гармонізації українського законодавства із нормами СОТ. Законодавчі зміни, котрі набули чинності з моменту вступу України до СОТ (або через певний час після цього), здебільшого стосуються митного регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Зі вступом України до СОТ скасовуються митні збори, а сплачуватиметься лише митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, встановленим для митних органів. Відповідні ставки визначені постановою Кабінету Міністрів України «Про справляння плати за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів» від 18 січня 2003 р. № 93. З метою вдосконалення процедур контролю за переміщенням через митний кордон

України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, їх реєстрації, було прийнято нормативно-правові акти, якими внесено зміни до законодавства України з питань митної справи щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності. Положення цих нормативно-правових актів базуються на положеннях Угоди з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (далі – Угода ТРІПС), що є однією з 28 Угод системи ГАТТ/СОТ, та спрямовані на гармонізацію митного законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності із загальноприйнятими в європейській та світовій практиці нормами та стандартами.

3.2. Правові механізми імплементації європейських та міжнародних митних стандартів в Україні

З розвитком процесів глобалізації, інтеграції та галузевого міждержавного співробітництва взаємозв'язок міжнародного і внутрішньодержавного права в регулюванні суспільних відносин стає все більш ширшим. Особливого значення в цих процесах набуває питання щодо додержання та реалізації державами в окремих галузях внутрішньодержавного права положень загальновизнаних норм і стандартів міжнародного права.

Діяльність щодо створення міжнародних стандартів у митній галузі розпочалася ще у другій половині ХІХ ст., коли було створено Міжнародний союз для опублікування митних тарифів (Брюссель, 1890 р.), але найбільшого розвитку процес створення міжнародних організацій з митних питань набув уже після Другої світової війни на фоні загальних інтеграційних процесів у світовій економіці. До таких міжнародних універсальних організацій слід було б віднести Раду митного співробітництва (Всесвітню митну організацію) (РМС/ВМО) та Світову організацію торгівлі (СОТ) [229, с.604].

Дослідження цього питання є дуже важливим і для митного права України. Проте в національному митному законодавстві й по сьогодні не має положень, які розкривали б поняття міжнародного стандарту і давали чітку

відповідь на питання – яких саме міжнародних норм і стандартів додержується або має додержуватися в митній справі Україна?

Наукове вивчення зазначеної проблеми стає дедалі більш актуальним з огляду на підписання Державною митною службою України Декларації про наміри щодо імплементації на національному рівні Рамкових Стандартів ВМО з безпеки та полегшення світової торгівлі [245, с.6].

Міжнародний союз для опублікування митних тарифів (Брюссель, 1890 р.) був заснований з метою здійснення контролю за державами стосовно митного обкладення і неприпустимості випадків підвищення митних тарифів без попереднього опублікування шляхом прийняття Конвенції про створення Міжнародного союзу для опублікування на міжнародній конференції в Брюсселі. У 1949 р. було підписано Протокол про внесення змін до Конвенції.

З метою оперативного опублікування митних тарифів ст. 3 Конвенції передбачається організація Міжнародного бюро з перекладу та видання митних правил і тарифів різноманітних держав, до функцій якого входить переклад та опублікування цих тарифів, а також законодавчих чи адміністративних постанов, що вносять зміни до них.

Всесвітня митна організація у 1994 р. стала правонаступницею Ради митного співробітництва (РМС), заснованої Конвенцією від 15 грудня 1950 р. Нова назва Організації свідчить, що протягом своєї діяльності РМС перетворилася на справді глобальний міжурядовий інструмент. ВМО – єдина всесвітня незалежна міжурядова організація з митних питань, і на сьогодні її членами є 162 країни. ВМО виконує важливе завдання: обґрунтування та узгодження розвитку митних систем держав-членів. Важливою складовою цієї роботи є рекомендаційна уніфікація митного законодавства [229, с.605].

Історія Всесвітньої митної організації розпочалася у 1947 р., коли 13 західноєвропейських країн у межах Комітету європейського економічного співробітництва домовилися заснувати Робочу групу, яка б вивчала можливість створення митного союзу, що базувався б на принципах Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1947 р. У 1948 р. Робочою групою було засновано

Економічний комітет та Митний комітет, який у 1952 р. перетворився на Раду митного співробітництва, коли набрала чинності Конвенція про створення Ради митного співробітництва. Перша сесія Ради відбулася в Брюсселі 26 січня 1953 р. На ній були присутні представники 17 європейських країн-засновниць. З 1983 р. 26 січня святкується у всьому світі як Міжнародний день митника.

Всесвітня митна організація наділена такими функціями:

1) вивчення всіх питань стосовно митного співробітництва, якому Договірні Сторони погодилися сприяти згідно з основними цілями Конвенції про РМС;

2) вивчення як технічних аспектів митних систем, так і пов'язаних з ними економічних факторів, з метою підготовки Членам Ради практичних засобів досягнення якомога вищого рівня узгодженості й одноманітності;

3) підготовка проектів конвенцій та поправок до конвенцій, а також винесення рекомендацій відносно їх прийняття зацікавленими членами;

4) підготовка рекомендацій, що забезпечують одноманітне тлумачення та застосування як конвенцій, укладених у результаті роботи Ради, так і конвенцій, що стосуються номенклатури для класифікації товарів у митних тарифах і оцінки товарів у митних цілях, підготовлених Групою з вивчення можливостей створення Європейського митного союзу, а також здійснення з цією метою функцій, які йому можуть бути прямо приписані цими конвенціями відповідно до їх положень;

5) опрацювання рекомендацій з примирення для вирішення спорів щодо тлумачення та застосування конвенцій, зазначених вище;

6) забезпечення розповсюдження інформації, що стосується митного регулювання та процедур;

7) співробітництво з іншими міжурядовими організаціями з питань, які входять до їх компетенції [212, с.193].

Члени ВМО повинні надавати Раді за запитом будь-яку інформацію і документи, необхідні для здійснення нею своїх функцій за умови, що така інформація не є секретною, а її викриття не буде зашкоджувати державним

інтересам або зачіпати законні торговельні інтереси будь-якого підприємства, як державного, так і приватного.

Діяльність ВМО має широке географічне представництво, що зумовило перехід її до роботи за регіональним принципом. ВМО налічує шість регіонів: Північна Африка, Близький та Середній Схід; Західна і Центральна Африка; Східна і Південна Африка; Далекий Схід, Австралія і Океанія; Північна, Південна, Центральна Америка та Кариби; Європа [212, с.194]. Україна разом з пострадянськими країнами-членами входить до регіону Європи.

19 червня 1992 р. було прийнято постанову Верховної Ради України «Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва», згідно з якою Україна стала повноправним членом Організації.

Світова організація торгівлі (ГАТТ/СОТ) заснована 1 січня 1995 р., коли набрала чинності Марракеська угода про її заснування. Організація з'явилась як результат трансформації Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (далі – ГАТТ), і тому історія її створення розпочалася ще у 1947 р., коли з ініціативи Економічної і Соціальної Ради ООН було створено спеціальний комітет, завдання якого полягало в підготовці Статуту Міжнародної організації торгівлі (МОТ). Незважаючи на те, що в березні 1948 р. у Гавані на Конференції ООН з проблем торгівлі і зайнятості Статут МОТ був затверджений, у подальшому його ратифікація деякими національними законодавчими органами виявилася неможливою, тому МОТ фактично припинила існування, так і не розпочавши діяльність. За результатами проведених спеціальним комітетом переговорів 30 жовтня 1947 р. у Женеві представники 23 країн уклали тимчасову проміжну угоду – Генеральну угоду про тарифи і торгівлю, яка закріпила принципи, правові норми, правила ведення та державного регулювання взаємної торгівлі країн-учасниць. Генеральна угода про тарифи і торгівлю спочатку укладалась як міжнародна багатостороння угода з питань митних тарифів і митної політики, що закріплювало правові норми та принципи, якими держави-учасниці повинні були керуватися у взаємних торговельних відносинах.

На основі цієї угоди країни-учасниці повинні були здійснювати поетапне «митне роззброєння» і з метою шляхом переговорів укладати двосторонні угоди про зниження ставок митних тарифів на товари у взаємній торгівлі з послідовним розповсюдженням митних поступок на всі держави, які беруть участь у цьому договорі. Взаємні поступки з митного оподаткування здійснювались у таких формах: надання знижок зі ставок митного тарифу; зменшення розриву між митними ставками нормального і преференційного тарифів; закріплення тарифних ставок на рівні, що склався на момент переговорів, так звана консолідація ставок; непоширення нових митних преференцій.

ГАТТ вела свою діяльність за допомогою багатосторонніх переговорів, які об'єднувались у раунди. Від початку роботи ГАТТ було проведено вісім раундів переговорів, наприкінці останнього Уругвайського раунду, на конференції у Марокко, було підписано Заключний акт, невід'ємною частиною якого була Угода про заснування Світової організації торгівлі (далі – Угода СОТ). Члени ГАТТ домовилися подати Угоду СОТ у належному порядку на розгляд своїх компетентних органів влади з метою її схвалення відповідно до встановлених процедур (Структура Угоди представлена у додатку Б) [331, с.335].

До тексту Угоди про заснування Світової організації торгівлі додаються Додатки, які є її невід'ємними частинами та становлять угоди і правові документи, обов'язкові для всіх членів, наприклад: Угода про застосування статті VII ГАТТ 1994 р. (Кодекс про митну вартість), Угода про застосування статті VII ГАТТ (Антидемпінговий кодекс); Угода про правила визначення походження та ін.(Додаток В). Тобто Угода СОТ складається з основних документів та 28 спеціальних правових документів з окремих питань, сформульованих під час проведення раундів торговельних переговорів у межах ГАТТ.

Слід принципово відрізнити ГАТТ від СОТ. По-перше, ГАТТ використовувалась як тимчасовий інструмент (до моменту створення відповідної організації), хоча фактично, особливо протягом останнього десятиліття, була не просто багатостороннім договором, а так званою квазіорганізацією (квазі – начебто), з єдиним постійним органом – виконавчим

секретаріатом. СОТ – це повноцінна постійно діюча організація, рішення якої мають зобов'язальний характер абсолютно для всіх її членів і яка має інституціональну структуру. По-друге, ГАТТ була зведенням правил (багатостороння угода), яке об'єднувало угоди виробничого характеру, її правила поширювалися на торгівлю товарами. СОТ поширюється також на торгівлю послугами і захист пов'язаних з торговельними аспектами прав інтелектуальної власності.

Основними функціями Світової організації торгівлі є:

1) сприяння реалізації, застосуванню, функціонуванню та досягненню цілей Угоди СОТ та багатосторонніх торговельних угод, а також забезпечення реалізації, застосування та функціонування багатосторонніх торговельних угод з обмеженою кількістю учасників;

2) організація і проведення багатосторонніх торговельних переговорів;

3) вирішення спорів і суперечок, які виникають при застосуванні багатосторонніх договорів, укладених у рамках ГАТТ/СОТ.

4) керівництво застосуванням Механізму перегляду торговельної політики.

5) координація діяльності з іншими міжнародними організаціями, залученими до процесів регулювання світової торгівлі [331, с.336].

В основу ГАТТ/СОТ, покладено принцип найбільшого сприяння (ст. I ГАТТ), а також принцип національного режиму (ст. III ГАТТ). Принцип найбільшого сприяння означає: якщо країна-член надає іншій країні будь-який тариф або інші переваги стосовно будь-якого товару, то вона повинна одразу ж і безумовно надати такий режим аналогічним товарам інших країн. Тобто якщо одна країна погоджується в ході торговельних переговорів з іншою країною зменшити мито на імпорт певного товару, наприклад на 5 %, то зменшення ставки мита повинно стосуватися всіх країн – членів СОТ. Таке зобов'язання стосується, в тому числі, й експорту. Зобов'язання щодо режиму найбільшого сприяння не обмежується тільки тарифами, воно стосується також:

– будь-яких зборів, пов'язаних з імпортом чи експортом;

– методу стягнення таких мит і зборів;

- правил та формальностей у зв'язку з імпортом та експортом;
- внутрішніх податків і зборів на імпортні товари та законів, постанов і вимог, що впливають на їх продаж;
- застосування кількісних обмежень, де такі обмеження дозволяються.

Однак є винятки з правила режиму найбільшого сприяння.

Отже, можна стверджувати, що принцип найбільшого сприяння закріплює правило проведення недискримінаційної політики.

Принцип національного режиму, доповнюючи принцип режиму найбільшого сприяння, вимагає, щоб імпортний товар, який перетинає кордон після сплати мита та інших зборів, отримував режим не менш сприятливий відносно режиму, який отримують аналогічні товари, вироблені вітчизняними виробниками, тобто, щоб країни – члени СОТ надавали імпортним товарам такий же режим, що й вітчизняним товарам.

Слід зазначити, що в правилах ГАТТ/СОТ є положення, які прямо стосуються митної справи, зокрема: про митно-тарифне регулювання; митну оцінку; антидемпінгові та компенсаційні мита; митні союзи та зони вільної торгівлі; збори та формальності, пов'язані з імпортом та експортом; заборону імпорту та експорту; контингентування імпорту та експорту та ін.

Світова організація торгівлі, її співробітники і представники держав – членів СОТ користуються привілеями та імунітетами, передбаченими Конвенцією ООН про привілеї та імунітети спеціалізованих установ 1947 р.

З укладенням Марракеської угоди про заснування СОТ були змінені умови приєднання до системи ГАТТ/СОТ та набуття членства. Так, усі сторони ГАТТ 1947 р., які на день набрання чинності Угодою СОТ, а також Європейські Співтовариства, які прийняли цю Угоду та багатосторонні торговельні угоди, розклади поступок та зобов'язань, що додані в ГАТТ 1994 р., і розклади спеціальних зобов'язань, що додані до ГАТС, є членами – засновниками СОТ (тобто набули членства автоматично – таких країн було 129). Будь-яка держава чи окрема митна територія, яка має повну митну автономію у зовнішніх торговельних відносинах та вирішенні інших питань, передбачених Угодою про

COT та багатосторонніми торговельними угодами, може приєднатися до цієї Угоди на умовах, що підлягають погодженню між ними та COT. Таке приєднання поширюється на цю Угоду та на багатосторонні торговельні угоди, додані до неї (ст. XII). Іншими словами, набуття членства у COT для таких країн потребує виконання вимог про приєднання, вони повинні привести свої законодавчі акти та адміністративні процедури у відповідність до своїх зобов'язань, закріплених у доданих угодах. Рішення про приєднання приймається Конференцією міністрів і схвалюється більшістю у 2/3 голосів [245, с.7].

Україна з 1993 р. мала статус спостерігача у ГАТТ, вступ її до Світової організації торгівлі у 2008 р. став одним із значних досягнень зовнішньоекономічної політики Президента та Уряду України і розглядається як системний фактор розвитку національної економіки, лібералізації зовнішньої торгівлі, створення передбачуваного транспарентного середовища для залучення іноземних інвестицій, що відповідає національним інтересам України. На сьогодні національне законодавство України гармонізується відповідно до вимог системи ГАТТ/COT, зокрема новий Митний кодекс України відповідає всім вимогам системи.

Поряд з названими універсальними організаціями діє ще один орган спеціального характеру – Робоча група з митних питань Європейської Економічної Комісії (ЄЕК) (Женева) – допоміжний орган Економічної і Соціальної Ради ООН. Європейська Економічна Комісія – це одна з п'яти регіональних економічних комісій, до її складу входять всі європейські держави, а також США і Канада. ЄЕК має 15 головних органів, одним із яких є Комітет з внутрішнього транспорту, що займається питаннями автомобільного, залізничного та річкового транспорту. Комітетом було підготовлено глосарій міжнародних митних термінів, який уніфікує митну термінологію і визначення митних операцій європейських держав.

До складу Комітету з внутрішнього транспорту ЄЕК ООН входять робочі групи з різних видів транспорту та Робоча група з митних питань (Група митних експертів). Ця група фактично є специфічним органом для

опрацювання митних питань в рамках ЄЕК. Вона була організована з метою створення активного міжнародного апарату, який займався б розробкою і втіленням у життя уніфікованих митних систем, розвитком та удосконаленням митної техніки, митного законодавства держав, а також спрощенням митних формальностей на кордонах. Протягом діяльності Робоча група з митних питань зробила великий внесок у розробку більш як 13 міжнародних митних конвенцій та інших міжнародних договорів [229, с.616].

Серед них слід назвати: Митну конвенцію про перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1959 і 1975 рр.; Міжнародна конвенція про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах 1982 р.; Конвенція про митні пільги для туристів (1954 р.); Міжнародна конвенція з безпечних контейнерів (02.12.72).

Ст. 2 (п. 1 «а») Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. містить таке визначення терміна «міжнародний договір»: це міжнародна угода, укладена між державами в письмовій формі і врегульована міжнародним правом незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування. Таке визначення вказує, що міжнародним договором є наслідки процесу узгодження воль суб'єктів міжнародного права (держав), закріплені в письмовому міжнародному документі, незалежно від його найменування (статут, хартія, конвенція, угода, акт, декларація, меморандум, протокол та ін.) і кількості Договірних Сторін [229, с.617].

До міжнародних договорів України з митних питань належать як універсальні багатосторонні договори, так і багатосторонні договори, що обмежені колом учасників або предметом регулювання, і тому не є універсальними, та угоди, укладені у двосторонньому порядку, в яких Україна є учасницею і які спрямовані на регулювання митних відносин держав.

Здійснюючи міжнародне митне співробітництво в рамках ВМО, а також в рамках Європейської Економічної Комісії ООН – міжнародних організацій, під згодою яких і відбувається розроблення та прийняття більшості міжнародних

договорів з митних питань, Україна стала учасницею таких міжнародних митних конвенцій: Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки міжнародного дорожнього перевезення від 14 листопада 1975 р. (Конвенція МДП); Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р. (Конвенція Найробі); Міжнародна конвенція про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах від 21 жовтня 1982 р. (Женевська конвенція 1982 р.); Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису і кодування товарів від 14 червня 1983 р. із змінами і доповненнями, внесеними Протоколом від 24 червня 1986 р. (Конвенція про ГС); Конвенція про тимчасове ввезення від 26 червня 1990 р. (Стамбульська конвенція).

Розглянемо основні положення деяких з цих конвенцій.

Однією з перших міжнародних конвенцій з митних питань, до якої приєдналася наша держава, стала Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки міжнародного дорожнього перевезення від 14 листопада 1975 р. (далі – Конвенція МДП).

Конвенція МДП (термін є аббревіатурою словосполучення «міжнародні дорожні перевезення», що відповідає міжнародно-правовому визначенню TIR) нараховує 66 країн-учасниць і з моменту набрання чинності скасувала і замінила у відносинах між Договірними сторонами аналогічну за задумом, але регіональну (європейську) Конвенцію МДП 1959 р.

Наша держава є учасницею цієї Конвенції з 15 липня 1994 р.

Конвенція МДП 1975 р. є відкритим для приєднання міжнародним договором, який складається з 7 глав, що містять 64 статті та 9 додатків. Дана Конвенція залишається однією з найбільш діючих міжнародних транспортних конвенцій і фактично єдиною глобальною системою митного транзиту [209, с.282]. Метою прийняття Конвенції, як зазначається у її преамбулі, було сприяння полегшенню міжнародних перевезень вантажів дорожніми

транспортними засобами, а також спрощення та гармонізація адміністративних, зокрема прикордонних, формальностей в галузі міжнародних перевезень.

Конвенція опікується питаннями перевезень вантажів, що здійснюються без їхнього проміжного перевантаження, в дорожніх транспортних засобах, складах транспортних засобів або контейнерах, з перетинанням одного або декількох кордонів від митниці місця відправлення однієї з Договірних Сторін Конвенції до митниці місця призначення іншої Договірної Сторони Конвенції або тієї ж Договірної Сторони Конвенції за умови, що певна частина операції МДП, між її початком і закінченням, проводиться автомобільним транспортом. Вантажі, що перевозяться з додержанням процедури МДП, звільняються від сплати або депозиту ввізних чи вивізних мита та зборів на проміжних митницях. Вантажі, що перевозяться з додержанням процедури МДП у запломбованих дорожніх транспортних засобах, запломбованих складах транспортних засобів або запломбованих контейнерах, як правило, звільняються від митного догляду на проміжних митницях. Проте з метою запобігання зловживанням митні органи можуть у виняткових випадках і, зокрема у разі наявності підозри у порушеннях, проводити на цих митницях догляд вантажів.

Кожна з Договірних Сторін Конвенції визначає гарантійні об'єднання, які мають право видавати безпосередньо або за посередництва об'єднань, що є їхніми кореспондентами, книжки МДП і надавати гарантії. Таке гарантійне об'єднання зобов'язується сплачувати належні ввізні чи вивізні мито і збори, а також будь-які відсотки за прострочення, які можуть належати відповідно до митних законів і правил країни, в якій виявлено порушення у зв'язку з операцією МДП.

Для забезпечення безперешкодного переміщення вантажів при мінімальних затримках в дорозі і в той же час для забезпечення максимальної митної безпеки режим МДП містить п'ять основних елементів – п'ять «стовпів», на яких тримається вся система:

- 1) безпечність транспортних засобів і контейнерів – вантажі повинні перевозитися (з точки зору митниці) у безпечних транспортних засобах або контейнерах;

2) міжнародна гарантія – сплата мита і податків, щодо яких існує ризик несплати, повинна бути забезпечена міжнародною гарантією;

3) книжка МДП – вантажі повинні супроводжуватися визнаним усіма державами–учасницями Конвенції митним документом (книжкою МДП), прийнятим до оформлення в державі відправлення і використовуваним як документ для контролю в державах відправлення, транзиту і призначення;

4) взаємне визнання заходів митного контролю – заходи митного контролю, застосовувані в державі відправлення, повинні визнаватися усіма країнами транзиту і призначення;

5) контрольований доступ – доступ до процедури МДП для національних об'єднань (дозвіл на видачу книжок МДП) та фізичних і юридичних осіб (дозвіл на використання книжок МДП) повинен контролюватися уповноваженими національними органами [209, с.283-284].

На сьогоднішній день єдиною міжнародною організацією, яка отримала право на централізоване виготовлення і розповсюдження книжок МДП поміж національних гарантійних об'єднань відповідно до договірних зобов'язань є Міжнародний союз автомобільного транспорту (МСАТ). МСАТ розташований у Женеві і є неурядовою організацією, яка захищає інтереси автомобільних перевізників у всьому світі. В Україні інтереси МСАТ представляє Асоціація міжнародних автомобільних перевізників України (АсМАП). АсМАП визнана гарантом перед МСАТ щодо відповідальності українських та іноземних перевізників у зв'язку із застосуванням ними на території України книжок МДП, а також є єдиною організацією, уповноваженою МСАТ видавати книжки МДП національним перевізникам.

Кожна країна самостійно визначає межу гарантії, але рекомендовано обмежувати максимальну суму, що може вимагатися для сплати у національного об'єднання, розміром у 50 тис. доларів США на одну книжку МДП.

Вищим органом Конвенції МДП є, її Адміністративний комітет, до складу якого входять всі Договірні Сторони. Щороку він проводить, як правило, два засідання (навесні та восени) під егідою Європейської економічної

комісії ООН (далі – СЕК ООН) в Женеві для того, щоб прийняти зміни до Конвенції і створити можливість компетентним державним органам і міжнародним організаціям обмінятися думками з приводу використання системи МДП. На сьогоднішній день Адміністративний комітет підготував і затвердив 22 поправки до Конвенції МДП 1975 р., а також велику кількість резолюцій, рекомендацій та коментарів. Робота Адміністративного комітету організується Робочою групою з митних питань, пов'язаних з транспортом СЕК ООН (WP.30) [229, с.620].

З метою сприяння розвитку міжнародного співробітництва між митними органами в сфері застосування Конвенції МДП, здійснення контролю за функціонуванням процедури МДП і міжнародної системи гарантій та надання допомоги у цій сфері Договірні Сторони Конвенції у 1999 р. утворили Виконавчу Раду МДП (далі – ВРМДП). ВРМДП складається з 9 членів, що в особистій якості обираються урядами Договірних Сторін Конвенції МДП на дворічний термін. До обов'язків ВРМДП входить: контроль за централізованим виготовленням і розповсюдженням книжок МДП, функціонуванням міжнародної системи гарантій і страхування та надання допомоги в обміні конфіденційною інформацією між митними та іншими державними органами.

Рішення ВРМДП реалізуються Секретарем МДП, якому допомагає невеличкий секретаріат. Секретар МДП повинен бути співробітником СЕК ООН. Діяльність ВРМДП на сучасному етапі фінансується шляхом стягнення збору з кожної виданої книжки МДП.

З метою проведення консультацій між урядами і зацікавленими неурядовими організаціями для швидкого реагування на проблеми, що виникають у процесі застосування транзитного режиму МДП, і створення єдиного підходу в цій сфері на національному рівні Робочою групою з митних питань, пов'язаних з транспортом СЕК ООН (WP.30), була заснована Контактна група МДП. Група обслуговується секретаріатом СЕК ООН і звітує про свою діяльність безпосередньо Робочій групі з митних питань, пов'язаних з транспортом СЕК ООН (WP.30).

З метою розвитку міжнародного співробітництва України в сфері митної справи та підвищення рівня ефективності боротьби з порушеннями митного законодавства 23 травня 2000 р. наша держава приєдналася до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р. (далі – Конвенція Найробі). Конвенція Найробі набрала чинності з 21 травня 1980 р. і станом на 1 липня 2006 р. нараховувала 50 країн-учасниць. Кожна держава, яка є членом РМС, і кожна держава, що є членом ООН або її спеціалізованих органів, може стати Договірною Стороною цієї Конвенції. Конвенція Найробі складається з основного тексту – преамбула та 2,3 статті, а також 11 додатків та спрямована на розвиток співробітництва між митними адміністраціями у напрямі протидії порушенням митного законодавства. Щодо цього у преамбулі Конвенції зазначається, що порушення митного законодавства становлять загрозу економічним, соціальним та фіскальним інтересам держав та законним інтересам торгівлі. Відповідно до ст. 1 Конвенції, положення якої присвячуються визначенню основних її термінів, під «порушенням митного законодавства» слід розуміти будь-яке порушення або спробу порушення митного законодавства [209, с.286]. У свою чергу, під «митним законодавством» слід розуміти всі установчі та регулюючі положення, що застосовуються або контролюються митними адміністраціями у зв'язку з імпортом, експортом або транзитом товарів.

Крім зазначених термінів, у цій статті також даються визначення таких термінів: «митне шахрайство», «контрабанда», «імпортні та експортні мита і податки» тощо. Будь-який Додаток або Додатки Конвенції Найробі, прийняті Договірною Стороною Конвенції, вважаються невід'ємною її частиною. До того ж, як і в інших багатосторонніх договорах у галузі міжнародних митних відносин, кожен Додаток Конвенції вважається окремою Конвенцією. Тому, приєднуючись до положень Конвенції Найробі, обов'язковим є прийняття хоча б одного з її Додатків.

Договірні Сторони, які прийняли один або більше Додатків до цієї Конвенції, погоджуються, що їх митні адміністрації надаватимуть одна одній взаємну допомогу з метою відвернення, розслідування та припинення порушень митного законодавства. Така допомога надаватиметься на підставі направлених офіційних запитів про надання взаємної допомоги. Запити про допомогу повинні здійснюватися в письмовій формі і містити у собі інформацію щодо реквізитів та супроводжуватися документами, які запитуюча Договірна Сторона вважає потрібними. У випадках, пов'язаних, зокрема, з терміновістю, коли запит про допомогу не було здійснено у письмовій формі, запитувана митна адміністрація може вимагати письмового підтвердження запиту. Письмові запити складаються мовою, прийнятною для запитуваних Договірних Сторін. У разі необхідності всі документи, що супроводжують запити, перекладаються на взаємоприйнятну мову.

Обмін інформацією між Договірними Сторонами згідно з цією Конвенцією здійснюється безпосередньо через їх митні адміністрації, які зобов'язуються надавати відповіді на запити про допомогу якомога швидше.

Митна адміністрація Договірної Сторони може звернутися з запитом про надання взаємної допомоги для проведення будь-якого розслідування або у зв'язку з судовим чи адміністративним розглядом, що здійснюються цією Договірною Стороною. Якщо такий розгляд не здійснюється митною адміністрацією безпосередньо, вона може звертатися з запитом про надання взаємної допомоги лише в межах своєї компетенції в цьому розгляді. Відповідно, якщо розгляд здійснюється у державі запитуваної адміністрації, остання надає допомогу за запитом у межах своєї компетенції в цьому розгляді.

Взаємна допомога не поширюється на запити щодо арешту осіб або повернення мит, податків, зборів, нарахувань чи будь-яких коштів іншій Договірній Стороні. Якщо Договірна Сторона вважає, що надання допомоги за запитом може становити загрозу її суверенітету, безпеці та іншим важливим національним інтересам або може завдати шкоди законним комерційним інтересам будь-якого підприємства, громадського чи приватного, вона може

відмовити у наданні допомоги або поставити її надання у залежність від виконання певних умов чи вимог. Якщо митна адміністрація Договірної Сторони здійснює запит про надання допомоги, який вона сама б не могла виконати у випадку надходження такого запиту від іншої Договірної Сторони, вона привертає увагу до цього факту в своєму запиті. Виконання такого запиту здійснюється за рішенням запитуваної Договірної Сторони. Всі витрати, пов'язані з залученням експертів та свідків, згідно з Конвенцією Найробі покриваються запитуючою Договірною Стороною [209, с.287].

Положення цієї Конвенції не перешкоджають Договірним Сторонам надавати взаємну допомогу в більшому обсязі або брати зобов'язання про надання такої допомоги у майбутньому. Відповідальність щодо контролю за виконанням та розвитком Конвенції Найробі несе РМС. Безпосереднім виконавцем завдань, поставлених РМС у зв'язку з виконанням положень цієї Конвенції, є її Постійний технічний комітет.

До однієї з останніх міжнародних митних конвенцій, до якої приєдналася наша держава, можна віднести Конвенцію про тимчасове ввезення від 26 червня 1990 р. (далі – Стамбульська конвенція). Приєднання до тексту Конвенції та всіх її Додатків відбулося 24 березня 2004 р. Дана Конвенція набула чинності з 27 листопада 1993 р. і станом на 1 липня 2006 р. нараховувала 50 країн-учасниць. Крім преамбули та 34 статей основного тексту, Стамбульська конвенція містить також 13 Додатків, що становлять її невід'ємну частину. За умови приєднання до тексту Конвенції та всіх її Додатків вона скасовує та замінює повністю або частково положення п'ятнадцяти міжнародних угод, пов'язаних з режимом тимчасового ввезення.

Варто звернути увагу на те, що Стамбульська конвенція, поміж зазначених угод, в першу чергу покликана у майбутньому замінити нині діючу Митну конвенцію стосовно книжок А.Т.А на тимчасове ввезення товарів від 6 грудня 1961 р., учасницями якої є 63 країни, тому обов'язковим є прийняття Додатка А та принаймні ще одного іншого Додатка.

Абревіатура «А.Т.А» є комбінацією перших літер французького та англійського словосполучень, що визначають єдине поняття – «тимчасовий допуск (або тимчасове прийняття) (французьке «admission temporaire» і англійське «temporary admission») [229, с.622]. Відповідно до положень Конвенції під «тимчасовим ввезенням» слід розуміти: митний режим, який дозволяє приймати на митну територію певні товари (у тому числі транспортні засоби), умовно звільнені від ввізного мита і податків, без застосування заборони чи обмежень економічного характеру на ввезення; такі товари (у тому числі транспортні засоби) мають ввозитися з визначеною метою і призначатися для подальшого вивезення у встановлений термін та не піддаватися змінам, за винятком нормального зниження їхньої вартості (амортизації) внаслідок їхнього використання. Тимчасове ввезення має здійснюватися на підставі документа на тимчасове ввезення – міжнародного митного документа, який приймається як митна декларація і дозволяє ідентифікувати товари (у тому числі транспортні засоби) та містить міжнародну дійсну гарантію для покриття ввізного мита та податків. Такими документами відповідно до положень Додатка А Стамбульської конвенції виступають «Книжка А.Т.А» і «Книжка CPD», які представляють собою комплект митних пропускних документів для тимчасового ввезення, вивезення і транзиту визначених товарів (у тому числі транспортних засобів). «Книжка А.Т.А» є документом на тимчасове ввезення, що використовується для тимчасового ввезення товарів, за винятком транспортних засобів. «Книжка CPD» (carnet de passage en douane – абревіатура французького словосполучення «документ для митного оформлення») є документом на тимчасове ввезення, що використовується для тимчасового ввезення транспортних засобів.

Контроль за міжнародною системою гарантій здійснюється Міжнародною торговою палатою, яка, в свою чергу, може надавати повноваження щодо підтвердження необхідних гарантій і видачі зазначених вище карнетів національним торговим палатам. Завдяки цьому тимчасовий експорт основних категорій товарів, не призначених для продажу в країні

тимчасового ввезення, у міжнародній торгівлі може здійснюватися без стягнення мита. Відповідно до положень Стамбульської конвенції з метою її застосування та для розгляду заходів, призначених для забезпечення її однакового тлумачення і застосування, а також будь-яких запропонованих змін до неї створюється Адміністративний комітет [229, с.623]. Комітет на кожному засіданні обирає свого Голову та його Заступника. Оскільки РМС надає Комітету послуги секретаріату, то саме вона і скликає Комітет. Кожна Договірна Сторона, представлена на засіданні, має один голос. У роботі засідань Комітету можуть також брати участь спостерігачі від заінтересованих держав чи митних територій та міжнародних організацій. Комітет перед закриттям свого засідання ухвалює звіт. Будь-який член РМС і будь-який член ООН або її спеціалізованих установ може стати Договірною Стороною цієї Конвенції.

У цілому міжнародні договори України, що укладені в установленому законом порядку, відіграють дуже важливу роль у правовому регулюванні її міжнародного митного співробітництва. Так, відповідно до положень Закону «Про міжнародні договори України», чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (ст. 19).

Держмитслужба постійно проводить роботу з розширення договірно-правової бази міжнародного співробітництва з митних питань. Так, 5 жовтня 2006 р. Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Конвенція Кіото), Загального додатка та Спеціальних додатків А, В, С, D, Е, F, G, H, J та K до неї, у редакції від 26 червня 1999 р., що була затверджена Протоколом про зміну Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур [209, с.289].

Держмитслужба також проводить моніторинг процесу набуття чинності Йоганнесбурзькою конвенцією про взаємодопомогу в митних справах від 27 червня 2003 р. з метою подальшого проведення внутрішньодержавних процедур, необхідних для приєднання України до неї.

Таким чином, митне регулювання в Україні знаходиться в стадії істотного реформування. При розробці нового Митного кодексу України враховувались положення основних міжнародних конвенцій та угод, в тому числі членами яких є або до яких має намір приєднатися (вступити) Україна, зокрема: ГАТТ/СОТ, Конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, Конвенція про тимчасове ввезення, Конвенція про процедуру спільного транзиту. Однак процес оптимізації законодавства України у цій сфері не можна вважати завершеним. Тому важливим є додатковий перегляд нового Митного кодексу України та внести відповідні зміни та доповнення до нього.

Відповідно, для належної імплементації нового кодексу необхідним є перегляд усієї нормативно-правової бази митного регулювання у відповідності із новим Кодексом та здійснити внутрішню гармонізацію цієї бази.

3.3. Інституціональні механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських та міжнародних стандартів

На наш погляд, слід виокремити інституціональні механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог. Можна запропонувати наступне визначення: інституціональні механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських та міжнародних стандартів – це система дій, спрямована на пристосування національних норм, організаційної структури, кадрової політики у митній системі України до європейських вимог та стандартів ЄС та ВМО.

При цьому інституціональні механізми об'єднують правовий (інституційний), організаційний, технологічний, кадровий механізми державного управління процесами адаптації митної системи. Вони базуються на заходах стратегічного і тактичного характеру.

Розглянемо правовий механізм державного управління процесами адаптації митної системи України до стандартів ЄС.

Митне регулювання в Україні знаходиться в стадії істотного реформування. Верховною Радою України 11 липня 2002 р. був прийнятий Митний кодекс України, який набрав чинності з 1 січня 2004 р. [2]. При розробці Митного кодексу України 2002 р. враховувались положення основних міжнародних конвенцій та угод, в тому числі членами яких є або до яких має намір приєднатися (вступити) Україна, зокрема: ГАТТ/СОТ, Конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, Конвенція про тимчасове ввезення, Конвенція про процедуру спільного транзиту. При розробці кодексу велика увага надавалась використанню досвіду ЄС у цій сфері. На виконання нового Митного кодексу України було прийнято ряд постанов Кабінету Міністрів України. Однак процес оптимізації законодавства України у цій сфері не можна вважати завершеним. Тому важливим є додатковий перегляд нового Митного кодексу України та внести відповідні зміни та доповнення до нього.

Варто зазначити, що деякі норми чинного Митного кодексу були підготовлені без урахування фактичного стану процесу митного оформлення (відірвані від реальності, розроблені суто на теоретичному рівні). Так, згідно ст. 90 Митного кодексу України не передбачені внесення змін і відкликання вантажних митних декларацій після прийняття її митним органом. Таким чином, будь-яке внесення змін у вантажну митну декларацію під час митного оформлення і після його закінчення не допускається. Однак, на практиці, процедура внесення змін у вантажну митну декларацію є необхідною як для суб'єктів господарської діяльності, так і для держави. Так, наприклад, у разі визначення митної вартості та суперечок щодо її розміру між митним органом

та декларантом виникає необхідність внесення змін до ВМД, також від розміру митної вартості залежить визначення сум податків та зборів, які підлягають перерахуванню до бюджету, тож і до відповідних граф ВМД також необхідно вносити зміни щодо платежів до бюджету.

Крім того, ряд наказів ДМСУ передбачають внесення змін до оригіналу ВМД та до її електронної копії (п. 11 порядку повернення платникам податків коштів, що обліковуються на відповідних рахунках митного органу як передплата, і митних та інших платежів, помилково та/або надмірно сплачених до бюджету, контроль за справлянням яких здійснюються митними органами; п. 16 Порядку випуску товарів у вільний обіг під гарантійні зобов'язання при ввезенні їх на митну територію України), але законодавчо закріпленого права на це так і не надано декларанту [54, с.53].

З огляду на вищевикладене до ст. 90 Митного кодексу України необхідно вносити відповідні зміни.

Відповідно до частини першої статті 377 Митного кодексу товари, що є безпосередніми предметами порушення митних правил, товари із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортні засоби, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України, а також документи, необхідні для розгляду справи про порушення митних правил, вилучаються [2]. З наведеного випливає, що митний орган має право вилучати транспортні засоби на період проведення дізнання по справі про порушення митних правил незважаючи на те, що цей транспортний засіб взагалі може не належати особі, яка вчинила правопорушення, а також не бути обладнаним спеціально виготовленими сховищами (тайниками). Крім того, мають місце випадки коли вартість вилученого транспортного засобу, що належить резиденту України значно вища за розмір штрафу передбаченого за порушенням митних правил. Таким чином, враховуючи, що ст. 377 Кодексу не визначає, які саме транспортні засоби підлягають вилученню, митні органи, з

метою забезпечення адміністративного стягнення, приймають рішення про вилучення транспортного засобу незалежно від того чи обладнаний він спеціально виготовленими сховищами (тайниками), а також чи є власник цього транспортного засобу суб'єктом правопорушення.

Це призводить до того, що транспортні засоби без спеціально виготовлених сховищ (тайників), які належать особам-резидентам України невинним у вчиненні правопорушення вимушено простоюють на території митних органів на період проведення дізнання до прийняття судом рішення по адміністративній справі. У зв'язку із цим транспортні підприємства несуть значні збитки, а до Державного бюджету не надходять кошти у вигляді податків та зборів за товари, що могли б бути ввезені в Україну вказаними транспортними засобами.

По-друге, необхідно внести зміни до пункту третього статті 322 чинного Митного кодексу України з метою конкретизації такого виду стягнення як конфіскація, а також до частини другої статті 352 Кодексу, яка передбачає конфіскацію транспортного засобу незалежно від того чи обладнано транспортний засіб спеціально виготовленими сховищами (тайниками) або чи належить транспортний засіб особі, яка вчинила порушення митних правил передбачене ст. 352 МКУ. Так, на сьогодні, пунктом 3 ст. 322 Митного кодексу передбачено конфіскацію товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил, товарів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортних засобів, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України. Аналогічно частиною 2 ст. 352 МКУ передбачено стягнення у вигляді конфіскації транспортного засобу, що використовувався для переміщення товарів через митний кордон України [2].

Таке трактування поняття «конфіскація транспортного засобу» дає право судовим органам призначати стягнення у вигляді конфіскації будь-якого транспортного засобу незалежно від того чи є він власністю особи, яка вчинила

правопорушення передбачене ст. 352 МКУ, а також чи обладнаний він спеціально виготовленими сховищами (тайниками). За таких обставин цілком правомірно виникає питання щодо обґрунтованості конфіскації власності третіх осіб, які не вчиняли порушення митних правил та транспортних засобів, що належать резидентам і не мають спеціально виготовлених сховищ (тайників). Згідно ст. 61 Конституції України юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Тому в чинній редакції норми п. 3 ст. 322 та ст. 352 щодо конфіскації транспортних засобів, що не є власністю особи, яка притягується до відповідальності і не мають спеціально виготовлених сховищ (тайників), не відповідають ст. 61 Конституції [1]. Варто також зауважити, що ДМСУ затвердила Порядок випуску товарів у вільний обіг під гарантійні зобов'язання при ввезенні їх на митну територію України (наказ ДМСУ № 230 від 17.03.08), але реєстр банків, уповноважених ДМСУ надавати гарантії на випуск товарів у вільний обіг, не затверджений. Тож, декларанти, у разі протиріч між декларантом та митним органом щодо митної вартості, не мають можливості здійснити митне оформлення під відповідні гарантії [94].

Законодавча основа митної справи в Україні повинна відповідати всесвітнім принципам, підтримувати розвиток прозорої митної адміністрації та організації, демонструвати звітність та відповідальність, передбачати незалежний аудит митної служби, підтримувати співробітництво з іншими адміністраціями та розбудовувати взаємозв'язки з іншими правоохоронними органами. Необхідно відмовитись від системних перевірок, якщо немає достатньо обґрунтованих підозр у порушенні чинного законодавства. Уніфікувати митні процедури та технології контролю на кордоні та всередині держави для створення простих та ефективних операцій митного контролю, які базуються на аналізі ризиків та технологіях вибіркового контролю, в портах, аеропортах, на державному кордоні та всередині країни, які б спрощували митне оформлення потоку легальних пасажирів та товарів, забезпечуючи в той же час збирання податків та соціальний захист своїх та іноземних громадян.

Вивчення основних законів європейських та східних держав показало, що у контексті державно-правового регулювання митної справи цих країн важливу роль відіграють установча, правотворча, системотворча, методологічна та інші функції їх конституцій. На відміну від українських митників митники європейських та східних держав наділені статусом правоохоронних, а їх працівники наділені такими ж правами, як і поліція. Для належної реалізації повноважень митних органів необхідно удосконалити митне законодавство з урахуванням передового досвіду та міжнародних стандартів боротьби з контрабандою й іншими порушеннями митних правил та надати митним органам України статус правоохоронних, що дозволить митним органам використовувати повноваження, надані законодавством органам МВС, СБУ, прикордонних військ, особливо ті, що пов'язані зі здійсненням оперативно-розшукових заходів. Вищевказані переваги дадуть можливість митній службі здійснювати митний контроль більш ефективно.

Необхідно встановити технічні засоби, які дозволять поставити надійну перепону контрабанді. Це, приміром, сканери, що зчитуватимуть номери на ходу і фіксуватимуть інші показники. Інформація що зчитується буде передаватись на єдину електронну систему контролю і вноситись в базу даних, до якої будуть внесені всі власники машин, яких будь-коли впіймали на контрабанді [158, с.9].

Також необхідно внести зміни до механізму відшкодування податку на додану вартість (ПДВ) за експорт товарів. Практика свідчить: у межах чинного законодавства заходи адміністративного та силового впливу неефективні, оскільки операції зі штучного збільшення вартості товару та подальшого його експорту за кордон на кожному окремо взятому етапі цілком легальні. Це не стосується випадків, коли під виглядом обладнання з високою вартістю реально вивозяться інші предмети. Вивезення товарів за завищеною вартістю з метою незаконного відшкодування ПДВ завдає великих збитків держбюджету. Тому, щоб змінити ситуацію на краще, необхідно внести поправки до чинного законодавства. Існуюча система перерахування внутрішнього ПДВ у державний бюджет у ціні товару робить зазначені схеми простими і привабливими. В

результаті всі податкові зобов'язання зосереджуються на фіктивній структурі, яка за необхідності швидко ліквідується. Тому одним із головних завдань сьогодні є підготування дієвого механізму усунення такої прогалини в чинному законодавстві України.

Серед положень законодавства України, які слід доопрацювати для приведення їх у відповідність до *acquis communautaire*, можна визначити також наступні положення:

- щодо змісту та формату декларації на товари;
 - перелік документів та відомостей, необхідних для декларування товарів;
- щодо визначення митних органів, в яких може здійснюватися митне оформлення;
- щодо надання декларанту права змінювати інформацію в декларації, після прийняття її митницею;
 - щодо особи, яка повинна скласти декларацію митної вартості;
 - щодо змісту сертифікату про походження товару; щодо операцій, які не відповідають критерію достатньої переробки;
 - щодо випадків обов'язкового надання документів, які підтверджують походження товарів;
 - щодо здійснення митними органами перевірки документів, які підтверджують походження товарів та інші.

Додатково слід врахувати в українському законодавстві низку положень *acquis communautaire*, зокрема, щодо:

- складання митної декларації за допомогою методики обробки даних (EDI);
- права митних органів вносити поправки до декларації після випуску товарів;
- використання декларантом системи обробки даних для складання митних декларацій;
- положень щодо усного декларування;
- випадків визнання митної декларації недійсною після випуску товарів;

- визначення поняття «митного оформлення»;
- підтверджуючих документів до декларації; подачі та внесення змін до митних декларацій;
- щодо випуску товарів до одержання результатів відбору зразків;
- платежів, які не повинні додаватися до ціни під час визначення митної вартості;
- положень про роялті (авторський гонорар) та ліцензійні виплати; валютних курсів;
- спрощених процедур визначення митної вартості для деяких товарів, які швидко псуються;
- сертифікатів походження товарів форми А, EUR.1;
- «інвойсної декларації»;
- особливих випадків визначення походження деяких товарів;
- категорії товарів, відносно яких надається декларація про походження товарів та інші.

Крім того, відповідно до п.2. прикінцевих положень Митного Кодексу України, «до приведення нормативно-правових актів у відповідність із цим Кодексом чинні нормативно-правові акти застосовуються в частині, що не суперечить цьому Кодексу». Відповідно, для належної імплементації нового кодексу необхідним є перегляд усієї нормативно-правової бази митного регулювання у відповідності із новим Кодексом та здійснити внутрішню гармонізацію цієї бази.

Визначивши і проголосивши пріоритетним напрямом зовнішньої політики інтеграцію до Європейського Союзу, Україна, як і інші кандидати в члени ЄС, бере на себе зобов'язання щодо поступового приведення національного законодавства у відповідність до існуючого в Європейському Союзі. При цьому адаптація національного законодавства України до законодавства ЄС, СОТ та міжнародних норм має здійснюватися з огляду на національні інтереси України, особливості української національної правової системи, економічні та соціальні умови українського суспільства.

Сьогодні митне законодавство набуває принципово нової ролі, основні акценти характеристики якого зміщуються від суто контрольних і фіскальних до регулятивних і правозахисних. Традиційно митна галузь сприймається як сукупність правових норм, що регламентують структуру й діяльність митних органів, їх посадових осіб і відбивають особливості функціонування всього апарату митної служби, а найчастіше головним напрямком мають охорону економічних інтересів держави загалом. Функції, пов'язані із забезпеченням прав, свобод та інтересів особи сприймаються як другорядні. Здійснювана адміністративна реформа має одним із основних напрямків зміну усталених принципів, постанову на перше місце функцій забезпечення реалізації прав особи, а роль державних інституцій має полягати насамперед у всебічному сприянні належній реалізації відповідних прав. Це складний процес, бо передбачає необхідність рішучого подолання певних глибоко укорінених вад митної системи, за якої інтереси держави домінують над інтересами особи. Йдеться про зміну базових ідеологічних засад митних відносин держави й суспільства. Саме це є основною передумовою впровадження передових досягнень цивілізації у вітчизняний митний простір і рух України до Європи.

Адаптація митного законодавства до законів ЄС має створити правову базу для майбутнього членства України в Митному союзі Європи. Адже повна відповідність правової національної митної системи законодавству ЄС, як уже зазначалося, є обов'язковою умовою для вступу до Європейського Союзу будь-якої країни-кандидата. Для вітчизняного митного законодавства це є найважливішим загальнонаціональним завданням у процесі здійснення правової реформи в Україні, успішне виконання якого можливе лише на засадах співпраці та взаємодії законодавчої й виконавчої гілок влади підготовці і прийнятті нормативно-правових актів різного рівня.

Адаптування митного законодавства України, як і будь-якої іншої галузі, – це планомірний і тривалий процес, що включає декілька основних етапів, на кожному з яких повинен досягатися певний ступінь відповідності національних правових митних норм *acquis* ЄС [155, с.46].

Відповідно до розділу п'ятого «Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» перший етап розраховано на 2004-2007 рр.

Отже, адаптування митного законодавства України відповідно до критеріїв ЄС може бути успішним за умови активної і злагодженої взаємодії всіх органів законодавчої, виконавчої й судової гілок влади, як того вимагають ці критерії. Це потребує наукових пошуків і впровадження в життя нових організаційних форм, які забезпечували б ґрунтовне вивчення і глибокий аналіз інтеграційних процесів, системне й дослідження пріоритетних тенденцій розвитку національного митного законодавства на шляху до європейської інтеграції.

Прийняття Митного кодексу України, ринкові перетворення, вибір європейського шляху розвитку зумовили реформування всіх інститутів митного права з метою приведення митно-правової вітчизняної системи у відповідність до міжнародних норм і стандартів та максимального наближення їх положень до реалій митного простору сьогодення. Це досить тривалий процес, розрахований на значний термін. Передусім його метою є забезпечення відповідності митного законодавства України зобов'язанням, що випливають із договорів про співробітництво нашої держави з питань митної справи.

У світлі європейських вимог щодо стратегії митної політики визначаються система й організація діяльності органів митної служби (ст. 12-18). Чітко регулюються принципи взаємовідносин митних органів та їх посадових осіб з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також підприємствами та громадянами (ст. 26-29). У Митному кодексі отримали закріплення принципово нові положення щодо міжнародного співробітництва з питань митної справи (ст. 34-37). Спираючись на світовий досвід, законодавець визначив у ньому систему оперативного зв'язку між митними органами України й митними органами суміжних іноземних держав (ст. 38) та ін. [2].

Позитивним у Митному кодексі України є й те, що він заклав ідею правової регламентації митної справи з урахуванням не тільки реально існуючого

економічного стану України, а й його подальших можливих перспектив з подоланням кризових явищ. У цілому націленість Кодексу є методологічним підґрунтям програми адаптування митного законодавства України до законодавства ЄС й модернізації її митної системи, розрахованої до 2011 р.

Основними напрямками розвитку митного законодавства, реалізація яких дозволить йому стати категорією правової держави відповідно до вимог Євроінтеграції, є: забезпечення

- соціальної справедливості у сфері управління митною справою;
- забезпечення стабільності митного законодавства; вироблення загальновизнаних стандартів митної діяльності держави;
- надання вибору варіантів поведінки учасникам митних процесів;
- забезпечення належного митного контролю.

Для гармонізації й уніфікації законодавства України з митних питань із загальноприйнятими у світовій практиці нормами, Міністерством економіки спільно з Державною митною службою України було розроблено Закон України від 22.12.05 № 3269-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». Цим законом митне законодавство України з питань митної оцінки та визначення країни походження товарів приведене у відповідність до положень угод ГАТТ/СОТ.

Зокрема, у згаданому Законі України враховано зауваження країн-членів робочої групи з питань вступу України до СОТ щодо визначення країни походження товару, а саме:

- застосування останніх операцій по переробці товару (кумулятивний принцип) та критерію зміни коду товару за товарною номенклатурою та критерію адвалерної частки (стаття 2 (а) Угоди про правила визначення походження СОТ);
- визначення сертифікату походження товару в частині письмової заяви експортера (розділ II, Додаток II до Спеціального додатку К);
- розмежування преференційних та непреференційних правил визначення походження товарів (Угода про правила визначення походження СОТ);

- визначення країни походження упаковки, яка підлягає декларуванню окремо від товару (стаття 9 розділу 1 Спеціального додатку К);
- визначення країни походження приналежностей, запасних частин та інструментів, призначених для використання в машинах, пристроях, агрегатах або транспортних засобах (стаття 7 розділу 1 Спеціального додатку К) [240, с.139].

Окрім цього, на виконання згаданого Закону України Державною митною службою було розроблено постанову Кабінету Міністрів України від 20.12.06 № 1765 «Про затвердження Порядку встановлення та застосування правила адвалерної частки та виробничих і технологічних операцій». Цією постановою затверджується Перелік виробничих і технологічних операцій, за якими визначається країна походження товару. Варто зазначити, що в основу цього Переліку покладено положення Додатків 9, 10 та 11 до розділу IV Регламенту Комісії (ЄЕС) від 02.07.93 № 2454/93, якими встановлено правила непреперенційного походження товарів, що переміщуються через митний кордон країн Європейського Союзу. Окрім цього, згаданою урядовою постановою скасовується постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.02 № 2030 «Про Перелік виробничих і технологічних операцій для визначення критерію достатньої переробки товару та порядок його встановлення і застосування при визначенні країни походження товару» [94].

Разом з тим, першочерговим заходом в процесі адаптації законодавства України до законодавства країн-членів СОТ залишається питання приведення діючої товарної номенклатури Митного тарифу України, яка була розроблена на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів (ГС) версії 1996 р., у відповідність до нині діючої у світі версії ГС. Це пов'язано з тим, що застосування в Україні номенклатури відмінної від загальноприйнятої в інших країнах світу значно ускладнює процес контролю за здійсненням зовнішньоекономічних операцій, співставлення даних статистики зовнішньої торгівлі, практики застосування антидемпінгового законодавства України та ЄС, надання тарифних преференцій.

Саме з цією метою і було розроблено проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України», яким передбачається привести вітчизняну товарну номенклатуру у відповідність до вимог ГС 2002 року. Кабінетом Міністрів України цей законопроект було подано до Верховної Ради України і 31 травня 2007 року він був в цілому прийнятий Парламентом [6].

Однак, варто зазначити, що українська правова база загалом і митне законодавство, зокрема, дуже відрізняються від загальних правил ЄС (вітчизняне законодавство відповідає лише 300-400 із 10000 митних стандартів ЄС. Адаптація митного законодавства України до визнаних міжнародних стандартів і норм просувається досить повільно. На практиці ці норми й вимоги в Україні запроваджуються без офіційного приєднання до відповідних міжнародних конвенцій, прийнятих під егідою Ради митної співпраці (зараз – ВМО). Прикладом може слугувати Закон України від 5 квітня 2001 р. «Про митний тариф України», у якому враховані не тільки всі вітчизняні акти, а й міжнародні домовленості за участю України, чинні ставки ввізного мита, митні тарифи зарубіжних держав (насамперед країн ЄС і СНД). Тому вкрай важливо нашій країні приєднатися до конвенції А.Т.А. (Брюссель, 1961 р.), Конвенції про спільну транзитну процедуру (Женева, 1987 р.), Європейської угоди про найважливіші лінії міжнародних комбінованих перевезень та ін. [155, с.48]

Приєднання до зазначених міжнародних конвенцій – один з обов'язкових критеріїв членства в ЄС. Підкреслимо, що практично всі заходи, передбачені цими конвенціями, так чи інакше спрямовані на спрощення митних процедур. Саме повне законодавче забезпечення, а також прозорість і простота процедур митного оформлення та контролю є ознаками сучасного митного законодавства розвинених європейських держав.

Особливого значення в сучасних умовах набуває питання про відносини громадян (людини, підприємця) з органами митної служби. Більшість проблем, виникаючих сьогодні між ними, зумовлено неоднозначністю, а інколи й суперечливістю чинних нормативно-правових актів, що регламентують окремі

інститути митної справи. Цих проблем, звичайно, можна уникнути, створивши в митній сфері прозорі й вигідні для всіх учасників митних відносин «правила гри» на засадах соціального партнерства із посиленням водночас боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил. Це і є головним завданням адміністрування митного законодавства, до якого варто включати елементи європейської митно-правової системи:

- моніторинг і систематизований облік національної і міжнародної нормативно-правової бази з питань митної справи;
- фаховий підхід до розробки й реалізації нормативно-правових актів, спрямованих на адаптацію (уніфікацію) митного законодавства;
- системний підхід до митно-правового захисту економічних інтересів суспільства й держави;
- становлення й розвиток адміністративно-правового оскарження поряд зі створенням адміністративної юстиції, яке має реалізовуватися на базі встановлених законом матеріальних норм та у відповідних процесуальних формах. Держава та її органи повинні бути гарантом забезпечення повноцінної реалізації прав, свобод і законних інтересів особи і громадянина в митній системі України.

Серед проблем митного регулювання, його адміністративно-процедурне забезпечення є пріоритетним, оскільки без систематизації та стандартизації відповідного законодавства держава не може ефективно здійснювати митну функцію, а громадяни суттєво обмежені в реалізації конституційних прав і свобод.

Удосконалення адміністративно-процедурних чинників митного законодавства, їх систематизація, стандартизація й модернізація має здійснюватися шляхом:

- а) чіткого окреслення предмета адміністративно-процедурного провадження з питань митної справи (митного провадження);
- б) законодавчого відмежування митного провадження від інших близьких за формами й цілями видів діяльності (провадження дізнання у справах про

контрабанду; адміністративного провадження у справах по порушення митних правил, митної експертизи, митного обстеження тощо);

в) перегляду системи митних органів, визначення й законодавчого закріплення їх вичерпного переліку, правового статусу, усунення паралелізму й дублювання в роботі, уточнення повноважень, згідно з якими митне провадження може здійснюватися виключно компетентними органами (посадовими особами); у межах їх службових повноважень з дотриманням процедур митного оформлення й контролю (строків, форм, методів та ін.);

г) розробки механізму взаємодії уповноважених митних органів між собою та з контрольними і правоохоронними органами;

д) удосконалення й законодавчого закріплення правил митного провадження, оформлення його результатів (зібраних доказів, інформаційних даних, підтвердження їх легітимності тощо);

е) законодавчого розв'язання питань використання у процесі розгляду митних справ технічних та інших спеціальних засобів;

є) посилення відповідності митного органу (посадовця) перед громадянином чи організацією за достовірність даних справи і прийнятий акт митного правозастосування;

ж) законодавчого закріплення механізму захисту прав та інтересів громадян у відносинах з митними органами та їх посадовцями.

Таким чином, з метою правильного і однакового застосування законодавства України з питань митної справи, вважаю за необхідне впорядкувати нормотворчість митних органів щодо вдосконалення нормативно-правової бази, необхідної для забезпечення діяльності митної служби відповідно до європейських вимог, вимог СОТ та міжнародних норм.

Організаційний механізм державного управління процесами адаптації митної системи до вимог і стандартів Європейського Союзу містить заходи реорганізації структури митної системи України. На наш погляд, остання реорганізація митної системи (2009 р.), в ході якої фактично були ліквідовані регіональні митниці територіального формату і створені 2 регіональні митниці

(Київська регіональна та Енергетична регіональна) не відповідає європейських стандартам структурування митної системи за трирівневим принципом і підпорядкування її Міністерству фінансів.

Структура Державної митної служби України
станом на 01.09.09

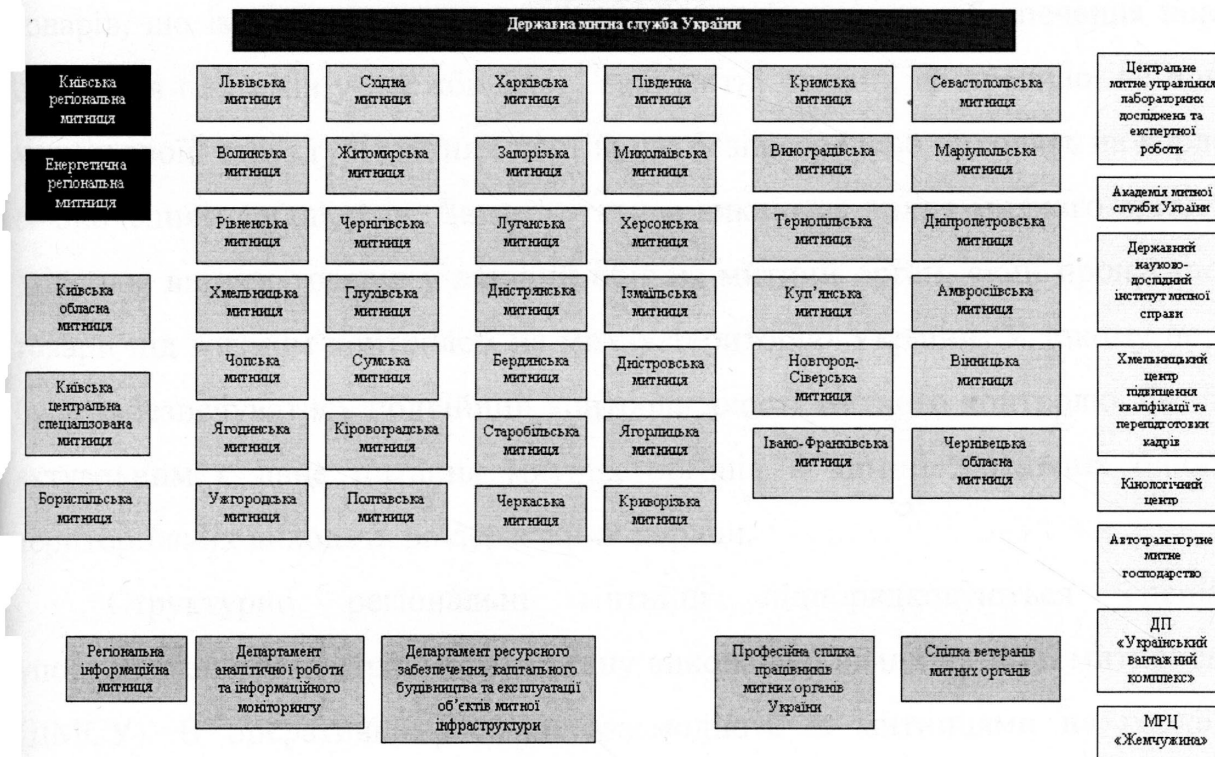

Рис. 3.4. Структура Державної митної служби України [94]

Відповідно до розподілу завдань митних органів на економічні (фіскальні), технологічні та правоохоронні з метою забезпечення високої ефективності захисту економічних інтересів України ми пропонуємо організацію структури митних органів за таким принципом:

- Фіскальні митні органи.
- Митні органи пунктів пропуску – технологічні.
- Оперативні (правоохоронні) митні органи.
- Спеціалізовані митні установи (ресурсного забезпечення, навчально-наукові заклади).

1. Регіональні митниці та митниці адміністративних одиниць України (Автономна республіка Крим, області та місто Київ і Севастополь) – «фіскальні

митні органи». Зоною діяльності цих митниць є території зазначених адміністративних одиниць. Основним завданням таких митних органів є захист економічних інтересів України шляхом здійснення фіскальної функції на основі єдиного підходу щодо визначення і встановлення реальної митної вартості товарів, що імпортуються в даний регіон та відповідно забезпечення повноти стягнення платежів у держбюджет. Такі митні органи, як правило, не повинні мати у своїй структурі митних постів, що безпосередньо виходять на кордон за виключенням аеропортів. Дана структура виключає вплив митного органу, що здійснює випуск товарів у вільний обіг на митний орган, який пропускає такі товари під митним контролем на митну територію України. У такому порядку буде забезпечуватись подвійний контроль якості митного контролю. Особливо актуальним є дане питання митних органів в адміністративних одиницях, території яких виходять на державний кордон.

Структурно регіональні митниці підпорядковуються спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади в галузі митної справи (ДМСУ). В оперативному плані взаємодіють із митницями на кордоні та оперативними митницями у визначених регіонах.

2. Митниці пунктів пропуску, стратегічно важливих морських і повітряних портів – «технологічні митні органи».

Основним завданням цих митниць є завдання технологічного напрямку:

- забезпечення митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України в пунктах пропуску, морських і повітряних портах;
- боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил при переміщенні товарів через митний кордон України;
- контроль за доставкою імпортованих вантажів;
- митний контроль та оформлення предметів і транспортних засобів громадян при переміщенні через митний кордон;
- ведення митної статистики переміщення імпортованих, експортованих та транзитних товарів через митний кордон України.

Повноваження цих митниць установлюється в пунктах пропуску на державному кордоні та територіях морських і повітряних портів. Зоною діяльності цих митниць є зазначені території. Основним питанням під час організації діяльності цих митних органів є першочергове оснащення їх сучасними технічними засобами митного контролю.

Структура їх в основному повинна складатись із підрозділів, які забезпечують технологічний напрям завдань та оперативне реагування. Оскільки ці митниці в основному повинні здійснювати митні процедури на кордоні (без реєстрації в них суб'єктів ЗЕД), то недоцільно створювати в їх структурі відділи митних платежів, підрозділи митної варті, відділи номенклатури та митної вартості. Забезпечення функцій цих підрозділів можуть здійснювати у порядку взаємодії відповідні підрозділи регіональних чи оперативних митниць. Митниці структурно підпорядковуються ДМСУ.

У питаннях оперативного та правового забезпечення: боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил; провадження у справах про порушення митних правил; розслідування стосовно правопорушень вчинених особовим складом митниць; фізичного захисту та супроводу вантажів – взаємодіють з митницями, а в питаннях методологічного забезпечення: класифікація товарів, митна вартість товарів; накладення санкцій – взаємодіють із регіональними митницями.

3. Оперативні митниці у визначених регіонах зі статусом правоохоронних органів. Єдиним, на думку ЄС, способом забезпечення спрощення митних процедур при дотриманні належного рівня боротьби із порушеннями митного законодавства є надання митним службам необхідних правоохоронних повноважень. Усім митним службам держав-членів ЄС їх національними законодавствами надані повноваження на здійснення розслідувань, розвідувальної діяльності та нагляду. Ця вимога стосується наявності відповідних законодавчо закріплених та адміністративних положень, що забезпечують належне правове управління митною політикою.

Основне завдання створення таких митниць – забезпечення ефективних механізмів боротьби з контрабандою як в окремо визначеному регіоні, так і взагалі на всій митній території України, а також виконання завдань контролю за додержанням законодавства України з питань митної справи у взаємодії з іншими митними та правоохоронними органами.

Діяльність таких митниць розподіляється на визначені регіони та напрями оперативного реагування (для прикладу – північно-східний, східний, південно-східний, південний, південно-західний, західний і північно-західний). Принцип (можливість швидкого та ефективного реагування) дислокації таких митниць – по периметру митного кордону та з можливістю оперативного реагування на всій митній території України. Основні функції оперативних митниць: запобігання контрабанді; боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил; проведення оперативних та превентивних заходів щодо виявлення та попередження митних правопорушень (функції митної поліції); оперативно-розшукова діяльність; митно-фінансова розвідка та аналітична робота; провадження у справах про порушення митних правил; досудове слідство у справах про контрабанду; розслідування стосовно правопорушень вчинених особовим складом митниці (функції підрозділів внутрішньої безпеки та боротьби з корупцією); фізичний захист та митна варта.

Оперативні митниці підпорядковуються Центральному апарату ДМСУ. Необхідність відокремлення правоохоронних функцій та делегування їх оперативним митницям обумовлена потребою виключення адміністративного впливу інших митних органів на діяльність підрозділів боротьби з контрабандою. На сьогоднішній день «служби боротьби з контрабандою» входять у структуру митниць та безпосередньо їм підпорядковуються. Пропонується створити такі митниці за рахунок часткового чи повного скорочення підрозділів митної варті, підрозділів боротьби з контрабандою та митних правопорушень, дізнання, внутрішньої безпеки і т. п., реформування митних органів по принципу їх спеціалізації та концентрації цих повноважень в оперативних митницях. Для забезпечення високої ефективності та мобільності

таких митниць (зона їх оперативного впливу – уся митна територія України) потрібне укомплектування їх відповідними технічними засобами та оснащенням. (Додаток Е).

Технологічний механізм адаптації митної системи України до вимог ЄС об'єднує процеси удосконалення технологічних механізмів діяльності та розвиток автоматизації процесів митного контролю та митного оформлення; удосконалення інформаційного забезпечення митної служби.

Кадровий механізм адаптації митної системи України до вимог ЄС містить заходи удосконалення кадрової роботи та соціального захисту працівників митних органів, а також заходи запобігання та протидії корупції в митних органах. З метою забезпечення митної служби фахівцями високого професійного рівня і здорової конкуренції при прийомі й просуванні по службі встановлюється ранговість та умови посадового росту службовців митних органів (аналогічна ранговість уведена в Німеччині). Досить велике значення в роботі з персоналом митних органів приділяється вдосконаленню виховання сучасного персоналу митної служби й забезпеченню його соціального захисту. Головними принципами роботи працівників митних органів повинні стати вірність державі й сумлінне виконання службових обов'язків. Для цього необхідно створити відповідний етичний клімат у митному середовищі, стосунки у якому повинні базуватися на дотриманні особовим складом відповідних правил поведінки, законслухняності й дисциплінованості. Митнику XXI ст. повинні бути притаманні такі риси, як чесність, порядність, добра репутація, шанобливе ставлення до атрибутів державної та митної символіки. Кожен працівник митної служби має стати зразком вихованості. Недопустимими є зрада інтересам держави, чванство і надмірність. Основою соціального захисту працівників митних органів повинно стати зростання стимулюючої ролі заробітної плати, запровадження нових ефективних форм заохочення.

Висновки до розділу 3

1. З метою адаптації митної служби України до європейських вимог мають реалізовуватись наступні інституціональні механізми державного управління: правовий, організаційний, технологічний, кадровий.

2. Основою правового механізму є адаптація національних норм, уніфікація і гармонізація митного законодавства. Прийняття нового Митного кодексу України стало важливим кроком уперед до реформування митної системи Української держави, сприяло лібералізації зовнішньоекономічних стосунків та привело норми митного законодавства України відповідно до вимог Світової організації торгівлі.

Визначивши і проголосивши пріоритетним напрямом зовнішньої політики інтеграцію до Європейського Союзу, Україна, як і інші кандидати в члени ЄС, бере на себе зобов'язання щодо поступового приведення національного законодавства у відповідність до існуючого в Європейському Союзі. При цьому адаптація національного законодавства України до законодавства ЄС, СОТ та міжнародних норм має здійснюватися з огляду на національні інтереси України, особливості української національної правової системи, економічні та соціальні умови українського суспільства.

3. Для гармонізації й уніфікації законодавства України з митних питань із загальноприйнятими у світовій практиці нормами, Міністерством економіки спільно з Державною митною службою України було розроблено Закон України від 22.12.05 № 3269-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». Цим законом митне законодавство України з питань митної оцінки та визначення країни походження товарів приведене у відповідність до положень угод ГАТТ/СОТ.

4. Більшість проблем, виникаючих сьогодні зумовлено неоднозначністю, а інколи й суперечливістю чинних нормативно-правових актів, що регламентують окремі інститути митної справи. Цих проблем, звичайно, можна уникнути, створивши в митній сфері прозорі й вигідні для всіх учасників

митних відносин «правила гри» на засадах соціального партнерства із посиленням водночас боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил. Це і є головним завданням адміністрування митного законодавства, до якого варто включати елементи європейської митно-правової системи:

- моніторинг і систематизований облік національної і міжнародної нормативно-правової бази з питань митної справи;
- фаховий підхід до розробки й реалізації нормативно-правових актів, спрямованих на адаптацію (уніфікацію) митного законодавства;
- системний підхід до митно-правового захисту економічних інтересів суспільства й держави;
- становлення й розвиток адміністративно-правового оскарження поряд зі створенням адміністративної юстиції, яке має реалізовуватися на базі встановлених законом матеріальних норм та у відповідних процесуальних формах. Держава та її органи повинні бути гарантом забезпечення повноцінної реалізації прав, свобод і законних інтересів особи і громадянина в митній системі України.

Тому з метою правильного і однакового застосування законодавства України з питань митної справи, вважаємо за необхідне впорядкувати нормотворчість митних органів щодо вдосконалення нормативно-правової бази, необхідної для забезпечення діяльності митної служби відповідно до європейських вимог, вимог СОТ та міжнародних норм.

5. Важливим аспектом адаптації митної системи України до європейських вимог є удосконалення організаційної структури, митних технологій і процедур, митної інфраструктури, кадрової роботи з особовим складом Державної митної служби України.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено нове вирішення актуального науково-практичного завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та практичних рекомендацій з удосконалення механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог.

Дослідження механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог, аналіз та узагальнення його результатів підтверджують, що вихідну методологію обрано правильно, поставлені завдання повністю виконано, мету дисертації досягнуто, гіпотезу, покладену в основу дослідження, підтверджено.

Результати дослідження дали змогу сформулювати висновки і розробити пропозиції та рекомендації, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Узагальнено теоретичні підходи щодо організації митної системи та реалізації митної політики в Україні.

Узагальнення теоретико-методологічних підходів у вітчизняному науковому дискурсі щодо організації митної системи та реалізації митної політики дає підстави вважати, що митна політика – це певний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування митних кордонів та забезпечення захисту національних інтересів та національної безпеки держави у зовнішньоекономічній сфері.

На думку автора, митна система – це підсистема державного управління, створена для організації та управління митною справою з метою найефективнішої реалізації митної політики держави, яка має чітко визначену функціональну та організаційну структуру.

У роботі встановлено, що процеси реформування українського суспільства актуалізували роль митної системи як складової державного управління та її значення для стабільного економічного розвитку, обумовили формування митної політики як складової державної політики. Обґрунтовано, що фіскальне спрямування діяльності митної системи України, яке сьогодні

домінує, має бути змінено на реалізацію економічних, регулятивних та охоронних функцій.

2. Проаналізовано сутність та методи державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності та організаційно-правові засади функціонування митної системи України.

Встановлено, що правові засади функціонування митної системи мають дві групи цілей: економічні, які поєднують фіскальні й регулятивні та захисні. Свій регулюючий вплив на економіку митний механізм виявляє митними тарифами (методами непрямого керівництва), а також заборонами, обмеженнями, ліцензуванням, квотуванням експорту та імпорту (методами прямого адміністративного керівництва). Захисні цілі забезпечують належний рівень всіх складових національної безпеки країни, захист суспільного порядку, здоров'я населення, культурних цінностей. Це притаманне законодавству в митній сфері багатьох зарубіжних країн. Зокрема, закріплення у законодавчому акті основ правового регулювання припускає активну підзаконну нормотворчість, що здійснюється органами державного управління. В основному парламент наділяє будь-який державний орган правом видавати підзаконні акти, надаючи йому повноваження загального характеру чи встановлюючи спеціальні умови (обсяг повноважень, термін їх делегування і т.ін.). Лише для рішень із кардинальних, найбільш важливих питань митної політики потрібна згода парламенту. У всіх інших випадках повноваження щодо зміни митного режиму передаються уряду. Делеговане законодавство забезпечує еластичність правової бази митної політики.

Показано, що митно-тарифне регулювання – це складова національної податкової системи, яка об'єднує сукупність організаційних, економічних та правових заходів, що здійснюються державними органами у встановленому чинним законодавством порядку і спрямовані на регулювання зовнішньоекономічної та зовнішньоторговельної діяльності країни. У процесі застосування митно-тарифного механізму регулювання певною мірою вирішуються завдання регулятивного, торгівельно-політичного та фіскального

характеру. Ефективність його використання переважно залежить від нормативного порядку і правил митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності конкретної держави. Доведено, що принципи та засади формування сучасної системи митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі незалежної України відображають історичний досвід становлення та розвитку митного тарифу одночасно з урахуванням принципів та норм міжнародного права. З часу проголошення незалежності України і до цього моменту спостерігається тенденція розвитку й удосконалення нормативно-правової бази регулювання зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі й митно-тарифного регулювання, але цей процес потребує удосконалення законодавства та механізмів його застосування.

3. Досліджено особливості формування та розвитку митного простору Європейського Союзу.

Обґрунтовано, що Європейська митна служба – державний інститут, заснований на уніфікованих процедурах і документах, сучасних інформаційних технологіях, взаємній довірі митників і економічних операторів, а також відповідальності сторін за дотримання встановлених правил. Глибока інтеграція у ряді сфер економіки Євросоюзу спричинила створення найдосконалішої митної системи з числа діючих у розвинених країнах. Закономірне і прагнення органів ЄС продовжити реформування цієї системи з метою її пристосування до швидко змінних умов діяльності у сучасному світі, який глобалізується.

За роки реформ митна служба країн Центральної і Східної Європи перетворилася на один з найважливіших державних органів, що активно впливають на господарське життя. Митно-тарифні системи стали не тільки захищати внутрішній ринок і національного виробника, забезпечувати надходження доходів до державного бюджету, але і сприяти зростанню зовнішньоторговельного обігу, його структурній перебудові і стимулювати приток іноземних інвестицій. Основні заходи для досягнення такого стану наступні: зниження митного протекціонізму, спрощення митних процедур,

скорочення формальностей, пов'язаних з транскордонним рухом товарів і пасажирів, розвиток електронного декларування, протидія корупції в митних органах, удосконалення технічного забезпечення та структури митниць, запровадження єдиної автоматизованої системи транзиту країн ЄС і ЄАВТ (Європейської асоціації вільної торгівлі), митного контролю за здійсненням єдиної сільськогосподарської політики (Common Agricultural Policy), збору і обробки статистичних даних про торгівлю з країнами ЄС за системою Intrastat.

4. Визначено тенденції еволюції митної служби країн з перехідною економікою (на прикладі держав Центральної і Східної Європи).

Вивчення досвіду країн Центральної та Східної Європи по реформуванню митно-тарифних систем в умовах переходу до ринкової економіки і зближення з ЄС дозволяє стверджувати, що орієнтація на стандарти законодавства, заходи тарифного і нетарифного захисту, митний інструментарій розвинених країн сприяють формуванню ефективної системи митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі. Об'єднання митної служби з податковими органами і створення загальної податково-митної служби у складі Міністерства фінансів дозволяє здійснювати одноманітний дієвий контроль за всім фіскальним апаратом. Засобами вдосконалення діяльності митної служби є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, засобів зв'язку і контролю, належне облаштування митних кордонів і територій, висока кваліфікація співробітників і безкомпромісна боротьба з корупцією.

5. Проаналізовано стан виконання вимог європейських та міжнародних норм у процесі реалізації митно-тарифної політики в Україні.

Встановлено критерії виконання вимог європейських та міжнародних норм митною системою України: активізація взаємодії митних органів із суб'єктами господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, активізація роботи з приведення законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності до рівня світових стандартів з метою посилення протидії незаконному переміщенню товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності; налагодження ефективної взаємодії з митними

службами суміжних держав та країн – найбільших торговельних партнерів України; створення, підготовка до впровадження і розвиток системи електронного декларування товарів; нормативне забезпечення недопущення ввезення на митну територію України продуктів харчування незадовільної якості. Показниками оцінювання виконання європейських вимог визначено: відповідність пропускнуї здатності митних органів; відповідність стандартів контролю товарів; часові витрати на проведення митних процедур; співвідношення форм контролю товарів; частка контрабандних товарів в загальному обсязі товарообігу; кількість фактів припинення контрабанди наркотичних засобів та зброї; кількість правопорушень у сфері інтелектуальної власності; кількість випадків викривлення митної вартості імпортованих товарів; динаміка розрахунків за експортно-імпортними операціями через офшорні зони.

6. Розкрито сутність поняття «інституціональні механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог», надати пропозиції щодо їх удосконалення та визначити пріоритети розвитку митної системи України відповідно до міжнародних стандартів.

Визначено, що інституціональні механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських та міжнародних стандартів – це система дій, спрямована на пристосування національних норм, організаційної структури, кадрової політики у митній системі України до європейських вимог та стандартів ЄС та ВМО.

Інституціональні механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог мають включати: правові механізми адаптації, уніфікації та гармонізації національної та європейської правових систем у митній сфері; організаційні механізми модернізації структури митної системи України відповідно до міжнародних та європейських стандартів; кадрові механізми удосконалення роботи з особовим складом, запобігання та протидії корупції, підвищення освітньо-професійного рівня посадових осіб митних органів.

Основними напрямками розвитку митного законодавства, реалізація яких дозволить йому стати категорією правової держави відповідно до вимог євроінтеграції, є: забезпечення соціальної справедливості у сфері управління митною справою; забезпечення стабільності митного законодавства; вироблення загальновизнаних стандартів митної діяльності держави; надання можливості вибору варіантів поведінки учасникам митних процесів; забезпечення належного митного контролю.

Визначено напрями та пріоритети розвитку митної системи України відповідно до європейських та міжнародних стандартів: вдосконалення митної політики «Україна – ЄС», поліпшення національної митної інфраструктури, модернізація пунктів перетину митного кордону, спільне розв'язання проблеми адаптації митного законодавства України до європейських норм і стандартів, створення для цього відповідних політичних, економічних та організаційно-правових засад; удосконалення організаційної структури митної системи, спрощення митних процедур; розвиток кадрового потенціалу митної служби.

ДОДАТКИ

Рис. 1. Структурно-логічна схема етапності дисертаційного дослідження

СКЛАД І ЗМІСТ МАРРАКЕСЬКОЇ УГОДИ ПРО ЗАСНУВАННЯ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Номер та назва статті	Основний зміст
I. Заснування організації	Констатується факт заснування СОТ
II. Сфера діяльності СОТ	Визначається сфера діяльності СОТ: торговельні відносини між членами з питань, які регулюються угодами та пов'язаними з ними правовими документами, включеними у Додатки до цієї угоди
III. Функції СОТ	див. п. 2.1
IV. Структура СОТ	Вищим органом СОТ є Конференція міністрів, яка скликається щонайменше раз на два роки. В інші періоди керування здійснюється Генеральною Радою. Обидва органи складаються з представників усіх країн-членів. Крім цього, у структурі є: Ради, Комітети (створюються Конференцією міністрів), органи з урегулювання суперечок та огляду торговельної політики, Секретаріат.
V. Відносини з іншими організаціями	Можливість укладання угод з іншими міжурядовими організаціями та домовленості про консультації і співробітництво з неурядовими організаціями, сфера діяльності яких пов'язана зі сферою діяльності СОТ
VI. Секретаріат	Регламентується статус і порядок роботи Секретаріату, його Генерального директора та співробітників
VII. Бюджет і внески	Регламентується порядок формування, затвердження та використання бюджету
VIII. Статус СОТ	СОТ є юридичною особою; регламентуються статус, привілеї та імунітети СОТ та її посадових осіб
IX. Прийняття рішень	Визначається порядок прийняття рішень; констатується, що пріоритетною формою є консенсус
X. Поправки	Констатується можливість і визначається порядок внесення пропозиції про поправки та порядок їх затвердження і набуття чинності
XI. Члени-засновники	Визначається коло членів-засновників СОТ
XII. Приєднання	Регламентується порядок приєднання до СОТ
XIII. Незастосування багатосторонніх торговельних угод між окремими членами СОТ	Встановлюється, що Угода та багатосторонні торговельні угоди (Додатки 1 і 2) не застосовуються між будь-яким іншим Членом СОТ, якщо будь-який з них на момент вступу до СОТ не згоден на таке застосування
XIV. Прийняття, набуття чинності та депонування	Регламентується порядок прийняття і набуття чинності Угоди
XV. Вихід з Угоди	Констатується можливість виходу з Угоди та визначається його порядок
XVI. Різне	Уточнюються деякі організаційні та юридичні процедури

СТРУКТУРА ДОДАТКІВ ДО МАРРАКЕСЬКОЇ УГОДИ ПРО ЗАСНУВАННЯ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

ДОДАТОК 1

ДОДАТОК 1 А. БАГАТОСТОРОННІ УГОДИ З ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ

Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року
 Угода про сільське господарство
 Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів
 Угода про текстиль та одяг
 Угода про технічні бар'єри у торгівлі
 Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи
 Угода про застосування Статті VI Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року
 Угода про застосування Статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року
 Угода про перевідвантажувальну інспекцію
 Угода про правила визначення походження
 Угода про процедури ліцензування імпорту
 Угода про субсидії і компенсаційні заходи
 Угода про захисні заходи

ДОДАТОК 1 В. ГЕНЕРАЛЬНА УГОДА ПРО ТОРГІВЛЮ ПОСЛУГАМИ І ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1 С. УГОДА ПРО ТОРГОВЕЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ДОДАТОК 2

ДОМОВЛЕНІСТЬ ПРО ПРАВИЛА І ПРОЦЕДУРИ ВРЕГУЛЮВАННЯ СУПЕРЕЧОК

ДОДАТОК 3

МЕХАНІЗМ ОГЛЯДУ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

ДОДАТОК 4

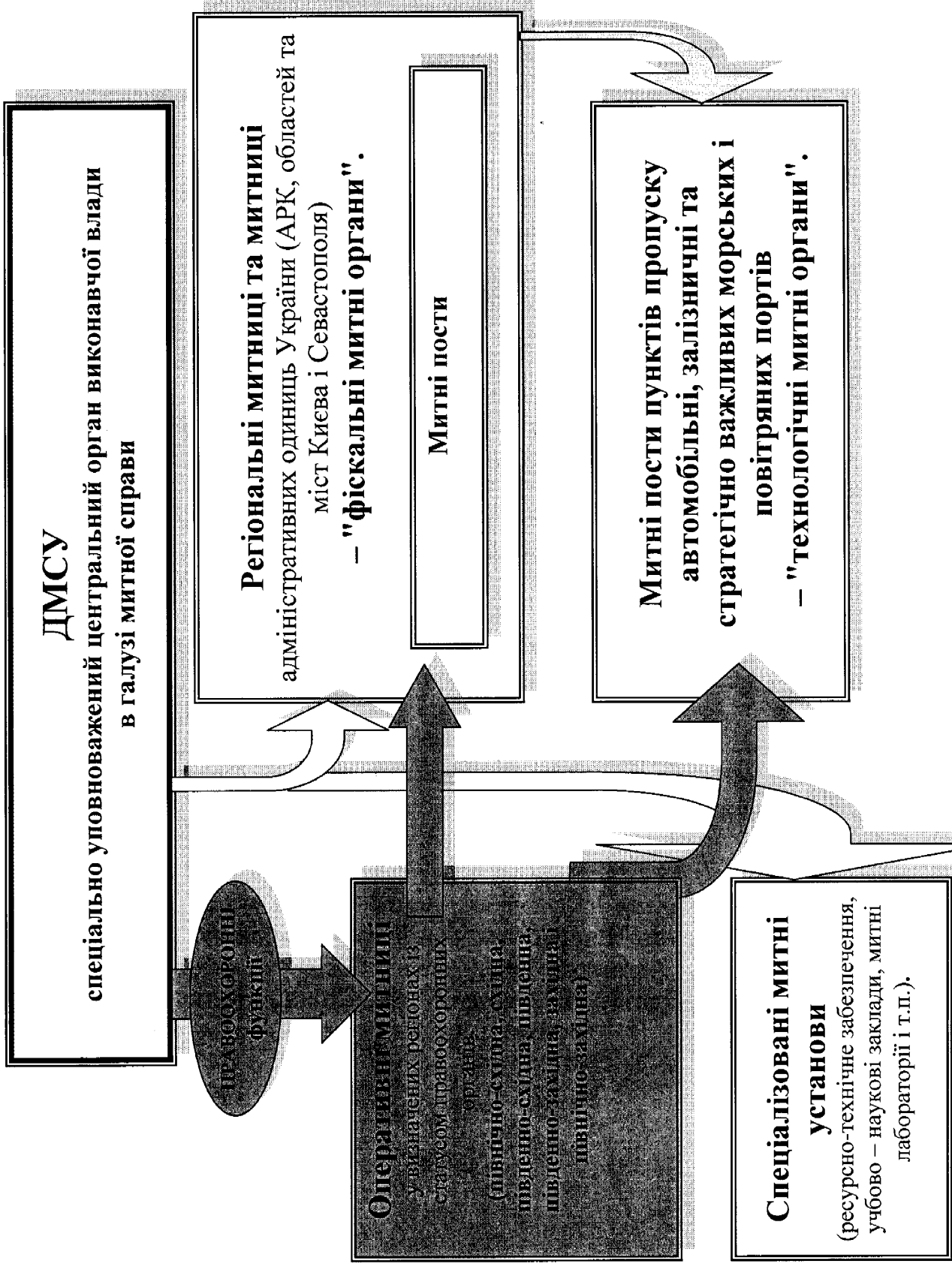
БАГАТОСТОРОННІ ТОРГОВЕЛЬНІ УГОДИ З ОБМЕЖЕНОЮ КІЛЬКІСТЮ УЧАСНИКІВ

Угода про торгівлю цивільною авіатехнікою
 Угода про державні закупки
 Міжнародна угода про торгівлю молочними продуктами
 Міжнародна угода про торгівлю яловичиною

	Україна	Польща	Росія	Білорусь	Словаччина	Угорщина	Румунія	Молдова
6	гарантування							
3	Розмежування функцій та делегування повноважень при здійсненні контролю	функції розмежовані	функції розмежовані	функції розмежовані	функції розмежовані	функції розмежовані	функції розмежовані	функції розмежовані
9	Спільний контроль	так	так	так	так	так	так	так
0	Сума валюти (дол. США) дозволена громадянам до ввезення/вивезення через кордон	вивезення до 10000 євро, ввезення без обмежень	вивезення – без обмежень, Вивезення – до 10000 дол. США –	вивезення – не обмежене. Вивезення до 10000 доларів США.	3750 дол США	обмеження відсутні	до 10 000 євро, вище 10 000 євро лише шляхом перерахунку	ввезення до 50 000 дол. США, вивезення – до 5000 дол. США,
11	Сума, на яку дозволено ввезення товарів громадянами без оподаткування	70 євро	До 1000 дол.США і до 50 кг.	до 1000 дол. США/ до 50 кг	175 євро (90 євро на дитину)	137 долар США	до 100 євро	резидентам – до 200 євро, нерезидентам – ні
12	Контроль (вид) за транспортними засобами індивідуального користування	вибірковий	судільний контроль	суцільний контроль	вибірковий	вибірковий	вибірковий	вибірковий
13	Система контролю доставки (електронна інші)	електронна	інші окремі елементи електронної	електронна	електронна та інші	електронна	електронна	Інша Окремі елементи електронної
14	Місце проведення митного оформлення (кордон чи на території країни) Фізичні Юридичні	кордоні По місцю реєстрації	кордоні змішана форма	змішана форма змішана форма	кордон змішана форма	кордон змішана форма	кордон змішана форма	кордон змішана форма
15	Обмеження до ввезення по групах товарів (1-24) та місцях території тощо	Так	Визначені пункти пропуску: акційних та підконтрольних ДСЕК	1-24 гр – під грошову заставу, супроводженні, МДП	так	так	так	так

№	Україна	Польща	Росія	Білорусь	Словаччина	Угорщина	Румунія	Молдова
16	Наявність МЛС. Терміналів. Складів тимчасового зберігання. Склади для окремих видів товарів (підакцизні). МБТ на кордоні.	Так ні так ні ні	товарів Так, всі типи складів. так	Так, всі типи складів. так	так так так ні ні	так так ні ні ні	так так так так ні	так так ні ні ні
17	Власність складів	Недержавне підприємство „Беларустамо жсервис” приватна, державна	Недержавне підприємство РосТек. Митниця володіє тільки складом митниці.	засновниками можуть виступати митні органи або суб’єкти господарювання	приватна, державна	приватна	приватна, державна (в тому числі митні органи)	приватна, державна
18	Обмін інформацією з суміжною державою про товари та транспортні засоби Оперативний Статистичний	так ні	так ні	так так	оперативний частковий	так ні	так ні	так ні
9	Критерії встановлення митної вартості	6 методів визначення митної вартості, які обумовлені в законі “Про Єдиний митний тариф”	6 методів визначення митної вартості, які обумовлені в законі “О Едином таможенном тарифе” РФ.	Шість методів, згідно Постанови Ради Міністрів РБ від 24.06.98 № 955.	ГАТТ СОТ	ГАТТ СОТ	ГАТТ СОТ	аналогічно як в Україні (по шести критеріях згідно НМК)
0	Преференції, пільги	Так	ідентичні до існуючих в митній системі України	ідентичні до існуючих в митній системі України	так	так	так	так

СТРУКТУРА МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНА
МИТНА СЛУЖБА
УКРАЇНИ**

**THE STATE
CUSTOMS SERVICE
OF UKRAINE**

вул. Дегтярівська, 11-г, Київ, 04119
Телефони: (044) 247-26-06, 247-27-06
Факс: (044) 247-28-51, 489-02-12
E-mail: dmsu@customs.gov.ua

11-g, Dehtiarivska Str., Kyiv, Ukraine, 04119
Tel: (044) 247-26-06, 247-27-06
Fax: (044) 247-28-51, 489-02-12
E-mail: dmsu@customs.gov.ua

10.09.2010 № 11/5-10.5/9649

На № _____

Голові спеціалізованої вченої ради

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ДОРОТИЧА Сергія Івановича
на тему “**Механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог**”

Результати дисертаційного дослідження Доротича С.І. на тему «Механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог» на здобуття наукового ступеню кандидата наук з державного управління використані Державною митною службою України у процесі модернізації її роботи згідно з європейськими вимогами. Зокрема, були використані результати проведеного аналізу процесів формування та розвитку митної системи Європейського Союзу (ЄС); результати розгляду механізмів реалізації митної політики ЄС на сучасному етапі розвитку, яка спрямована не тільки на захист національної економіки держав-учасників, але і на стимулювання її розвитку, зокрема реалізації завдань економічного співробітництва і усунення жорстокої конкуренції шляхом спрощення митних формальностей (Розділ II «*Особливості формування та розвитку митної системи Європейського Союзу*»); пропозиції щодо комплексу механізмів державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог.

Матеріали дисертаційного дослідження використовувались для фахової підготовки посадових осіб митної служби України.

Заступник Голови Держмитслужби України
Голова Наукової ради Держмитслужби
доктор економічних наук, доцент

П. В. Пашко

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
РАДА З ПИТАНЬ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

133/9
09 2006р.

01021, м.Київ, вул. Інститутська, 7
тел.: (044) 256-7905 факс:(044) 256-7969

Довідка

Видана Доротичу Сергію Івановичу, члену Ради з питань зовнішньоекономічної діяльності при Кабінеті Міністрів України, про те, що матеріали його наукового дослідження за темою «Адаптація митної системи до європейських вимог» використовувалися при розгляді законопроектів з питань удосконалення митної системи України.

Голова Ради

Л.А. Татарінцева

ДЕРЖАВНА МИТНА
СЛУЖБА УКРАЇНИ

АКАДЕМІЯ МИТНОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНИ

вул. Рогальова, 8, м. Дніпропетровськ, 49000,
тел./факс (056) 745-55-96, (0562) 47-17-91
e-mail: academy@amsu.dp.ua

THE STATE CUSTOMS
SERVICE OF UKRAINE

UKRAINIAN ACADEMY OF
CUSTOM

8, Rogalyova Street, Dnepropetrovsk, Ukraine, 49000
tel./fax: (056) 745-55-96, (0562) 47-17-91
e-mail: academy@amsu.dp.ua

02.05.2002 р. 52

На № _____

Довідка про впровадження

результатів дисертаційного дослідження Доротича Сергія Івановича за темою
«Механізми державного управління процесами адаптації митної системи
України до європейських вимог» на здобуття наукового ступеня кандидата наук
з державного управління за спеціальністю
25.00.02 – механізми державного управління

Надана аспіранту Національної академії державного управління при
Президентіві України Доротичу Сергію Івановичу про те, що основні
положення та результати її дисертаційного дослідження були використані в
ході розробки навчальних дисциплін, які викладаються в Академії митної
служби України.

Зокрема, в межах програми підготовки магістрів за спеціальністю
«Державна служба» за пропозицією С.І.Доротича були внесені зміни до змісту
навчальних дисциплін «Основи європейської інтеграції» та «Митна служба в
системі державного управління»

001503

Ректор

В.В.Ченцов

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. : зі змінами згідно закону України від 8 груд. 2004 р. № 2222. – К. : Парламентське вид-во, 2005. – 98 с. – ISBN 966-7630-14-5.
2. Митний кодекс України від 11 липня 2002 р. – К.: Атіка, 2002. – 160 с. – ISBN
3. Митний кодекс України від 12 грудня 1991 р. // Основні нормативні акти митної служби України. – Д.: АМСУ, 1998 – 140 с. – ISBN
4. Про боротьбу з корупцією: закон України від... № // Відом. Верховної Ради України. – 1995. – № 46. – С. 320.
5. Про внесення змін до закону України «Про запровадження єдиного збору, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України»: закон України від 12 лип. 2001 р. № 2659 // Відом. Верховної Ради України. – 2001. – № 50. – С. 1034 – 1036.
6. Про Єдиний митний тариф: закон України від 05.02.1992 № 2097-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1992. – № 19. – С. 259; 1993. – № 12. – С. 107.
7. «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»: Закон України від 18.03.2004 // Відомості Верховної Ради. - 2004. - № 29. - Ст.367.
8. Про зовнішньоекономічну діяльність: закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959 // Укр. митниця: Довідник. – К.: Лібра, 1993. – С. 16 – 27. – ISBN
9. Про інноваційну діяльність: закон України від 04 лип. 2002 р. № 40 // Відом. Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266.
10. Про Комплексну програму утвердження України як транзитної держави у 2002-2010 роках: закон України від 7 лют. 2002 р. № 3022 // Відом. Верховної Ради України. – 2002. – № 24. – С. 625 – 634.
11. Про Митний тариф України. Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2371-III // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1906-15>

12. Про митну справу в Україні: закон України від 25.06.1991 № 1262-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1991. – № 44. – С. 575; 1994. – № 20. – С. 116.

13. «Про міжнародні договори»: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1906-15>

14. Концепція адаптації державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу: указ Президента України від 5 березня 2004 р. № 278/2004 // Урядовий кур'єр: Орієнтир. – 2004. – 10 березня. – № 45. – С. 5.

15. Питання Державної митної служби України: указ Президента України від 24 серп. 2000 р. № 1022 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 35. – С. 1477.

16. Про внесення змін до пункту 10 Положення про Державну митну службу України: указ Президента України від 19 груд. 2001 р. № 1232 // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 51. – С. 74.

17. Про Державну митну службу України: указ Президента України від 29.11.1996 р. № 1145 // Голос України. – 1996. – № 48.

18. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади: указ Президента України від 01 серп. 2002 р. № 683 // Уряд. кур'єр. – 2002. – 2 серп. – С. 4.

19. Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності митної служби України: указ Президента України від 24 жовт. 2003 р. № 1209 // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 202. – С. 4.

20. Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади: указ Президента України від 15 груд. 1999 р. № 1573 // Урядовий кур'єр. – 1999. – № 237. – С. 4.

21. Про положення про Державну митну службу України: указ Президента України від 08.02.1997 р. № 126 // Голос України. – 1997. – № 7.

22. Про серйозні недоліки в роботі Державної митної служби: указ Президента України від 24 жовт. 2003 р. № 1208 // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 202. – С. 4.

23. Про систему центральних органів виконавчої влади: указ Президента України від 15 груд. 1999 р. № 1572 // Офіц. вісн. України. – 1999. – № 50. – С. 2434.

24. Про чергові заходи щодо дальшого здійснення адміністративної реформи в Україні: указ Президента України від 29 трав. 2001 р. № 345 // Урядовий кур'єр. – 2001. – 31 трав. – С. 4.

25. «Про затвердження Порядку здійснення компенсації шкоди, заподіяної працівникам митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій під час виконання або пов'язаної з виконанням ними службових обов'язків»: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2004 року № 678 // Збірник урядових нормативних актів України. – 2004. - № 23. – С. 31-32.

26. Про затвердження переліку платних послуг, що можуть надаватися митними органами: постанова Кабінету Міністрів України від 25 груд. 2002 р. № 1952 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 52. – С. 82.

27. Про урядові комітети: постанова Кабінету Міністрів України від 17 лют. 2000 р. № 339 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 7. – С. 81 – 85.

28. Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань боротьби з контрабандою: постанова Кабінету Міністрів України від 02 берез. 2005 р. № 173 // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 9. – С. 474.

29. Авдокушин, Е. Ф. Международные экономические отношения // Учебник для вузов. М: Знание, 1999. – 426 с.

30. Авер'янов, В. Забезпечення верховенства права у функціонуванні державної служби України / В. Авер'янов // Вісн. держ. служби України. – 2000. – № 4. – С. 71 – 75.

31. Авер'янов, В. Концепція адміністративної реформи як науково-практичне обґрунтування комплексного удосконалення державного управління в Україні / В. Авер'янов // Вісн. держ. служби України. – 1996. – № 3. – С. 64 – 69.

32. Авер'янов, В. Б. Система органів виконавчої влади: проблеми реформування у світлі конституційних вимог / В. Авер'янов // Право України. – 2003. – № 9. – С. 24 – 30.

33. Адамець, І. Адміністративна реформа як комплексна соціально-управлінська проблема / І.Адамець // Вісн. УАДУ. – 2001. – № 2. – Ч. 1. – С. 65 – 68.
34. Адміністративна реформа в Україні: Збірник документів і матеріалів. – К.: УАДУ, 2001. – Т. 1: Загальні засади адміністративної реформи. Частина 2: Організаційно-правові засади здійснення адміністративної реформи в Україні. – Книга 2. – С. 192 – 196.
35. Адміністративна реформа в цифрах, фактах і пропозиціях Рахункової палати України // Економічні реформи сьогодні. – 2000. – № 29. – С. 50 – 54. – ISBN
36. Андрійчук В. М., Аргунов В. А. Основи митної справи в Україні. — К.: Знання, 2004. — 732 с.
37. Артёмов Н.М. Финансово-правовое регулирование внешнеторговой деятельности: Учебник для студентов и аспирантов юридических вузов, бизнесменов, работников таможенных и правоохранительных органов. – М.: ООО МЦУПЛ, 1999. – 480 с.
38. Астапов, К. Формирование единого экономического пространства стран СНГ / К. Астапов // МЭ и МО. – 2005. – № 1. – С. 95 – 99.
39. Атаманчук, Г. Методологічні проблеми сучасного державного управління / Г. Атаманчук // Вісн. УАДУ. – 2001. – № 3. – С. 9 – 12.
40. Бабин Э.П. Основы внешнеэкономической политики. – М.: Экономика, 1997. – 126 с.
41. Бакуменко, В. Аналітичне забезпечення формування державно-управлінських рішень / В. Бакуменко // Вісн. УАДУ. – 2000. – № 4. – С.35 – 40.
42. Бакуменко, В. Д., Надолішній, П. І. Теоретичні та організаційні засади державного управління: навч. посіб. / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній, – К.: Міленіум, 2003. – 256 с. – ISBN
43. Бакуменко, В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: моногр. / В. Д. Бакуменко /Редкол.:

В. М. Князев, П. І. Надолішній, М. І. Мельник та ін. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с. – ISBN

44. Бакуменко, В., Князев, В., Сурмін, Ю. Методологія державного управління: проблеми становлення та подальшого розвитку / В. Бакуменко, В. Князев, Ю. Сурмін // Вісн. УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 68 – 81.

45. Барамзин С.В. Управление качеством таможенной деятельности. – М.: Книга и бизнес, 2001. – 304 с.

46. Баштанник, В. В. Напрями удосконалення державно-управлінської діяльності у сфері зовнішньоекономічних відносин на регіональному рівні / В. В. Баштанник // Вісн. УАДУ. – 2002. – № 3. – С. 201 – 210.

47. Баштанник, В. В. Удосконалення управлінської діяльності в системі зовнішньої політики України (методологія проблеми) / В. В. Баштанник // Вісн. НАДУ. – 2003. – № 3. – С. 52 – 59.

48. Бахрах, Д. Н. Таможенное право как институт административного права / Д.Н. Бахрах // Государство и право. – 1995. – № 3. – С. 13 – 21.

49. Бейку, А. Позитивна тенденція розвитку категорії «система» як елемента структурно-функціональної побудови органів державного управління / А. Бейку // Право України. – 2001. – № 12. – С. 51 – 54.

50. Бенсман О.О. «Електронна митниця» – головний механізм забезпечення митної безпеки держави // Митна справа. – 2007. - № 2. – С. 19-20.

51. Бережнюк, І. Г. Модернізація митних органів України в рамках економічної безпеки держави та рекомендацій всесвітньої митної організації / І. Г. Бережнюк // Вісн. Акад. митної служби України. – 2001. – № 2. – С. 43 – 50.

52. Бережнюк, І. Г. Структура інституціональних механізмів у системі управління митною справою / І. Г. Бережнюк // Вісн. Акад. митної служби України. – 2002. – № 3. – С. 65 – 69.

53. Бережнюк І.Г. Теоретичні основи та сутність митної справи // Вісник Академії митної служби України. – 2002. – № 3. – С. 3 – 13.

54. Білий В., Москаленко А. Усе про вантажну митну декларацію // Юридичний журнал. – 2004. - № 2. – С. 50 – 56.

55. Блинов, Н. М., Съедин, С. И. Таможенный менеджмент: учеб. пособ. / Н. М. Блинов, С. И. Съедин – М.: РИО РТА, 1996. – 317 с. – ISBN

56. Богуславский М.М. Международное частное право. – М.: Юристъ, 1998. – 408 с.

57. Бойко, В. М. Історія митної справи / В. М. Бойко, Л. В. Багрій, Г. В. Попов. – К.: Видавець Вадим Карпенко, 2002. – 50 с. – ISBN

58. Бондаренко С. Митна політика та її зв'язок з економічним становищем в Україні // Вісник Академії митної служби України. — 1999. – № 2. – С. 39-45.

59. Борисов К.Г. Международное таможенное право. – М.: Издательство Российского университета дружбы народов, 1997. – 226 с.

60. Борко, Ю. А. Договор об учреждении Европейских Сообществ // Европейский Союз: прошлое, настоящее и будущее, М.: высшая школа, 1994. – 235 с.

61. Борко, Ю. А. Европейский союз, М.: Прогресс, 1998. – 346 с.

62. Братасюк В. Правове регулювання застосування окремих форм митного контролю. // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 3. – с. 61–64.

63. Брацун, Г. П. Об основных понятиях таможенной политики и актуальных проблемах ее реализации / Г. П. Брацун, П. В. Дзюбенко, Ю. Г. Кисловский // Теория, методология и практика таможенного дела: Сб. науч. тр. / Под ред. Н. М. Блинова. – М.: РИО РТА, 1996. – Вып. 4.(1). – С. 17 – 26.

64. Бурденюк О.В. Посадові особи підприємств як суб'єкти відповідальності за порушення митних правил // Митна справа. – 2007. – № 3. – С. 45 – 48.

65. Буц, М. К. На митній карті зникають «вагончики» / М. К. Буц // Митний брокер. – 2002. – № 1. – С. 80 – 81.

66. Бычков А.Т. О влиянии таможенно-тарифной политики на развитие экономики и состояние внутреннего рынка России // Внешнеэкономический бюллетень. – 2001. – № 6. – С. 74 – 84.

67. Ващенко, В. В. Митно-тарифне регулювання зовнішньо-економічної діяльності / В. В. Ващенко // Фінанси України. – 2000. – № 3. – С. 41 – 43.

68. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Видавн. дім «Ін-Юре», 2002. – 668 с. – ISBN

69. Виноградова О. Новий Митний кодекс України у ракурсі митних зборів // Автопрофи. – 2002. – декабрь. – С. 5.

70. Виноградова О. Про розбудову митного кордону України // Економіка, фінанси, право. – 2002. - № 7. – С. 37 – 39.

71. Военные известия от PCWeek . – RE ,1999. – ISBN

72. Войцещук, А., Бережнюк, І. Митна вартість: теоретичні основи та концептуальні положення/ А. Войцещук, І. Бережнюк // Митниця. – 2003. – № 2. – С. 18 – 21.

73. Волков А. Зміни до Митного кодексу України: крок назустріч підприємцям чи навпаки? // Юридична газета. – 2005. – 28 лютого. – С. 12.

74. Всемирная торговая организация и национальные экономические интересы / Под ред. И. Королева. М.: Наука, 2003. – 289 с.

75. Габричидзе, Б. Н. Таможенная служба в Российской Федерации / Б. Н. Габричидзе, В. Е. Зобов. – М. : Юрид. лит., 1993. – 276 с. – ISBN

76. Габричидзе, Б. Н. Становление и развитие таможенной службы в Советском государстве / Б. Н. Габричидзе, Д. М. Полежаев // Государство и право. – 1992. – № 10. – С. 27 – 34.

77. Гаверський, В. В. Державна служба в митних органах / В. В. Гаверський // Вісн. Одес. ін-ту внутр. справ. – 1997. – № 2. – С.57 – 105.

78. Гармаев, Ю.П. Должностные преступления в таможенных органах / Ю.П. Гармаев – М.: ООО Издательство «Юрлитинформ», 2002. – 176 с. – ISBN

79. Головка, О. Уряд каже контрабанді «стоп !» / О. Головка // Уряд. кур'єр. – 2005. – 15 лют. – С. 2.

80. Гончаров П.К. Таможенная политика как категория политологии // Теория, методология и практика таможенного дела: Сб. научн. трудов: В 2 ч. / Под научной ред. проф. Н.М. Блинова. – М.: РИО РТА, 1996. – Ч. 1. – С. 87 – 91.

81. Горский В. А. Таможенное обложение товаров при ввозе в Европейский Союз /Всерос Н. -И конъюнктур. ин-т (ВНИКИ), М., 1997. – 38 с.

82. Гравина, А. А. Таможенное законодательство: Практический комментарий / А. А.Гравина, Л. К.Терещенко, М. П.Шестакова. – М.: РИО РТА, 1997. – 356 с. – ISBN

83. Гребельник О. П. Митно-тарифна політика за умов трансформації економічної системи. - К.: Центр навч. л-ри, 2001.– 488 с.

84. Гребельник О.П. Митне регулювання ЗЕД: Підручник - К.: Центр наукової літератури, 2005. – 346 с.

85. Гребельник, О. П. Основи митної справи: навч. посіб. / О. П. Гребельник – К.: Центр навч. л-ри, 2003. – 600 с. – ISBN

86. Гридчина М.В., Вдовиченко Н.И., Калина А.В. Налоговая система Украины: Учеб. пособие – К.: МАУП, 2000. – 126 с.

87. Гринюк Г. Яким буде новий Митний кодекс // Бухгалтерія. – 2002. – 13 травня. – С. 9-10.

88. Грицяк, І. А. Становлення і розвиток інституційної системи Європейського Союзу / І. А. Грицяк // Упр. сучасним містом. – 2004. – № 10-12 (16). – С. 98 – 106.

89. Грицяк, І. А. Управління в Європейському Союзі: теоретичні засади: монографія / І. А. Грицяк. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 238 с.

90. Гуд А.М. Облік підприємства як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності: митно-правовий аспект // Митна справа. – 2007. - № 1. – С. 26 – 28.

91. Данількевич, М. І. Проблеми інтеграції України в світове господарство: полярність української інтеграції – ЄЕС чи ЄЕП? / М. І. Данількевич // Митна політика України в контексті європейського вибору: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю. – Д.: Акад. митної служби України, 2003. – С. 33 – 35.

92. Данильченко М. Правові аспекти процесу прийняття управлінських рішень у митній системі України // Вісник ТАНГ. – 2003. - № 2. – С. 42 – 46.
93. Демиденко, Л. Мито і митна політика в умовах глобалізації / Л. Демиденко // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 63 – 69.
94. Державна митна служба України // [http:// www. customs. gov.ua/dmsu/control/uk/index](http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index)
95. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади: навч. посіб. / За заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка. – Л.: Львівська політехніка, 2002. – 352 с. – ISBN
96. Державне управління: теорія і практика / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 432 с. – ISBN
97. Деркач, А. А. Профессионализм деятельности в особых и экстремальных условиях: Психолого-акмеологические основы / А. А. Деркач – М.: Изд-во РАГС, 2003. – 152 с. – ISBN
98. Деркач, Л. Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра / Л. Деркач. – 2-ге вид., доп. – К.: Вентурі, 2000. – 542 с. – ISBN
99. Десять років Державної митної служби України / за ред. П. В. Пашка. – К.: Велта, 2001. – 224 с. – ISBN
100. Дехтяр І. Порівняльний аналіз правового регулювання митних режимів переробки в Україні та ЄС // Підприємництво, господарство і право. – 2005. - № 12. – С. 119-123.
101. Диніс, О.Й. Роль демократичної держави у формуванні й реалізації митної політики // Актуал. пробл. держ. упр.: Зб. наук. пр. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 3 (24). – С. 169 – 176.
102. Дмитриев, С. С. Возникновение и развитие советской таможенной системы / С. С. Дмитриев // Социалистический таможенный контроль. – 1967. – № 3 – 4. – С. 11.
103. Дмитрієва Н. Адміністративні заходи нетарифного регулювання, що стосуються до товарів у режимі імпорту на митному кордоні України // Юридична Україна. – 2007. - № 3. – С. 75 – 78.

104. Додин, Е. В. Основы таможенного права ЕС / Е. В. Додин // Митна справа. – 2002. – № 2. – С. 3 – 19.

105. Додин, Е. В. Предупреждение коррупции в деятельности таможенной службы/ Е. В. Додин // Митна справа. – 2003. – № 4. – С. 8 – 13.

106. Додин, Е. В. Функции и формы деятельности таможенных органов Украины / Е. В. Додин // Митна справа. – 2003. – № 5. – С. 7 – 22.

107. Доротич С. Митна політика держави: теоретико-методологічний аналіз сучасних дослідницьких підходів / Сергій Доротич // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України. – Вип. 3 (31). – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2007. – С. 46–52.

108. Доротич С.І. Особливості модернізації та оптимізації митної політики України / С.І.Доротич // Ефективність державного управління : Зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України. – Вип. 16/17 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В.С.Загорського, доц. А.В.Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2008. – С. 48–54.

109. Доротич С.І. Механізми вдосконалення митного законодавства України в контексті інтеграції в європейський та міжнародний простір / С.І.Доротич // Фінансовий механізм державного управління економікою України : Зб. наук. праць / ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – Т. X. – 288 с. (серія «Державне управління» ; вип. 128). – С. 182–190.

110. Доротич С. Правові механізми адаптації митної системи України до вимог СОТ / Сергій Доротич // Вісник Академії митної служби України. Серія «Державне управління». – Д. : АМСУ, 2009. – Вип. 1. – С. 29–36.

111. Доротич С. Адаптація митного законодавства України до європейських та міжнародних норм / Сергій Доротич // Публічне адміністрування: теорія та практика : Ел. зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 1 (3). [Режим доступу] : <http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2010-01/index.html>

112. Доротич С. Дослідження виконання вимог європейських та міжнародних норм у процесі реалізації митно-тарифної політики в Україні / Сергій Доротич // Публічне управління: теорія та практика : Зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : ХРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 2. – С. 256–261.

113. Дубиніна, А. А. Основи митної справи в Україні / А. А. Дубиніна, С. В. Сорокіна– К.: ВД Професіонал, 2004. – 359 с. – ISBN

114. Дубчак, В. І., Мартинюк, О. В. Митна справа: навч. посіб. / В. І. Дубчак, О. В. Мартинюк. – К.: КНЕУ, 2002. – 310 с. – ISBN

115. Дьомін Ю. Митний процес у діяльності митних органів // Вісник прокуратури. – 2003. – № 4. – С.45 – 49.

116. Дьомін Ю. Прокурорський нагляд за діяльністю митних органів // Вісник прокуратури. – 2003. – № 5. – С.52 – 56.

117. Електронна митниця // Юриспруденція: теорія і практика. – 2007. – № 1. – С. 46 – 50.

118. Ершов А.Д. Международные таможенные отношения: Учебн. пособие. – СПб.: ИВЭСЭП, С.-Петербургский филиал РГА им. В.Б. Бобкова, Знание, 2000. – 207 с.

119. Ершов, А. Д. Основы управления и организации в таможенном деле: учеб. пособие. / А. Д. Ершов. – С.Пб.: СПБИВЭСЭП; О-во «Знание», 1999. – 362 с.

120. Єгоров О. Б. Митна економіка. – О.: ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 224 с.

121. Єдинак, Т.С. Державне регулювання та контроль операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічній діяльності // автореф. дис. к. держ. упр. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.

122. Жорін, Ф. Л. Правові основи митної справи в Україні: навч. посіб. / Ф. Л. Жорін. – К.: КНЕУ, 2001. – 248 с. – ISBN

123. Жорін Ф.Л. Сучасна митна політика України. – К.: Магістр – ХХІ сторіччя, 2006. – 176 с.

124. Завтур Д. Приєднання України до Міжнародної конвенції – важливий крок на шляху лібералізації зовнішньоторговельних відносин // Право України. – 2001. - № 6. – С. 87– 90.

125. Зельніченко, О. І. Митна справа: підручник / О. І. Зельніченко, В. І. Михайлов, І.С. Тихонова. – К.: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 2000. – 190 с. – ISBN

126. Зотенко О.О. Визначення та зміст митних процедур на морському транспорті // Митна справа. – 2007. – № 1. – С. 57– 63.

127. Зуєв В.А. Організаційно-правові проблеми забезпечення митними органами України виконання конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES) // Митна справа. – 2007. – № 1. – С. 15 – 18.

128. Історія митної справи в Україні / К. М. Колесніков, О. В. Морозов, Г. В. Віноградов та ін.; за ред. П. В. Пашка, В. В. Ченцова. – К.: Знання, 2006. – 606 с. – ISBN

129. Іванов, О. Организация таможенного дела в Японии / О. Иванов – М.: Экономика, 2001. – 132 с. – ISBN

130. Инкотермс: международные правила толкования торговых терминов. – М.: Приор, 1999. – 48 с.

131. Инновационная политика развитых капиталистических государств: Сб. трудов.– М.: ВНИИСИ, 1992. – С. 62.

132. Информационные и методические документы и материалы конгрессов, симпозиумов, конференций Всемирной таможенной организации по проблемам реформирования и модернизации таможенных служб мира. – Брюссель, 1994 – 1997. – М.: РИО РТА, 1998. – 64 с. – ISBN

133. Калачаян, К. Международные правовые проблемы деятельности Евро-Азиатского Экономического Союза / К. Калачаян К.// Государство и право. – 2004. – № 3. – С. 58 – 63.

134. Каленський, М. М. Модернізація української митної системи є невід'ємною частиною, а також важливою передумовою європейської інтеграції України / М. М. Каленський // Митниця. – 2003. – № 2. – С. 4 – 6.

135. Каленський, М. М. Оновлена митна служба України: Крок за кроком до Європейських стандартів у роботі / М. М. Каленський // Митниця. – 2004. – № 2. – С. 2 – 4.

136. Каленський, М. М. Тези виступу з приводу розгляду у Верховній Раді України проекту закону України «Про дисциплінарний статут митної служби України» / М. М. Каленський // Митна справа. – 2004. – № 1. – С. 8 – 9.

137. Каленський М.М., Пашко П.В. Митний контроль та митне оформлення: Навч. посіб. – К.: Знання, 2002. – 284 с.

138. Калетник, І. Г. Поняття та особливості статусу посадової особи митної служби за новим Митним кодексом України / І. Г. Калетник. // Митна справа. – 2004. – № 1. – С. 42 – 45.

139. Каріх, І.В. Концептуальні підстави феномену національної безпеки України / І.В. Каріх // Грані. – 2006. – № 2. – С. 118 – 122.

140. Кашкин С. Ю. Основы Европейского союза /Учебник для вузов – М.: Прогресс, 1997. –210 с.

141. Квеліашвілі, І.М. Роль митної служби у забезпеченні національної безпеки України // Державне управління та місцеве самоврядування: зб.наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2010. -Вип.1(4). – С. 202 – 207.

142. Кетов, Ю. Роль органов исполнительной власти в обеспечении национальной безопасности / Ю. Кетов // Государственная служба. – 2005. – № 3. – С. 38 – 43.

143. Основні принципи митної політики України в сучасний період / С. В. Ківалов // Митна справа. – 2002. – № 6. – С. 7 – 12.

144. Ківалов, С. В. Митна політика України: підручник. / С. В.Ківалов, Б. А. Кормич – О.: Юрид. л-ра, 2001. – 256 с. – ISBN

145. Ківалов С.В. Митна політика як важлива складова державної політики // Митна справа. – 2006. – № 1. – С. 3 – 5.

146. Ківалов С.В. На захисті національних інтересів держави // Митна справа. – 2007. - № 3. – С. 3– 6.

147. Ківалов С.В. Правове регулювання принципів, функцій та форм митної політики // Митна справа. – 2001. – № 5. – С. 3 – 14.

148. Ківалов С.В., Кормич Б.А. Митна політика України: Підручник. – Одеса: Юридична література, 2001. – 256 с.

149. Ківалов С., Кормич Б. Митна справа та національна безпека // Митна справа. – 2007. – №4. – С. 3 – 16.

150. Кивалов, С. В. Организационно-правовые основы таможенного дела в Украине. Общая часть: учеб. пособие / С. В. Кивалов. – О.: Юрид. ин-т ОГУ, 1994. – 72 с. – ISBN

151. Кивалов, С. В. Предупреждение коррупции в таможенных органах / С. В. Кивалов. // Митна справа. – 2003. – № 3. – С. 3 – 4.

152. Кивалов, С. В. Средства осуществления таможенной политики в Украине/ С. В. Кивалов. – Одесса: Астропринт, 1995. – 195с. – ISBN

153. Кивалов С.В. Таможенное право Украины (Служба в таможенных органах). – Одесса: Астропринт, 1998. – 148 с.

154. Кирдина, С. Г. Институциональные матрицы и развитие России / С. Г. Кирдина. – М.: ТЕИС, 2000. – 213 с. – ISBN

155. Киян Ф. Актуальні питання гармонізації українського митного законодавства із законодавством ЄС // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 1. – С. 46 – 50.

156. Крабе, Г. С. Строгость науки и безбрежность жизни / Г. С. Кнабе // Вопр. философии. – 2001. – № 8. – С. 118 – 125.

157. Князев, В. Філософсько-методологічні засади державно-управлінських рішень / В. Князев, В. Бакуменко // Вісн. УАДУ. – 2000. – № 2. – С. 341 – 358.

158. Козлов С. Електронне декларування: ризикована необхідність: [вантажно-митна декларація] // Юридична газета. – 2005. – 28 лютого. – С. 9-10.

159. Козырин, А. Н. Государственно-правовой механизм таможенной политики зарубежных стран / А. Н. Козырин. – Москва: Спарк, 1994. – 234 с. – ISBN

160. Козырин А.Н. Комментарий к Закону Российской Федерации «О таможенном тарифе». – М.: Легат, 1997. – 277 с.

161. Козырин А.Н. Таможенная пошлина – М.: Экзамен, 1999. – 435 с.

162. Козырин А.Н. Таможенное право России: Учеб. пособие. – М.: Спарк, 1995. – Общая часть. – 134 с.

163. Козырин, А. Таможенные режимы / А. Н. Козырин. – М.: Статут, 2000. – 247 с. – ISBN

164. Кольбенко, А. Историко-правові аспекти створення і діяльності митних органів України: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Л., 1997. – 21 с.

165. Комзюк, В. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Х, 2003. – 21 с.

166. Комментарий к Таможенному кодексу Российской Федерации / Под ред. А.Н. Козырина. – М.: Спарк, 1996. – 624 с.

167. Комментарий к Таможенному кодексу ЕЭС 1993 года. – М.: РИО РТА, 1997. – 498 с.

168. Константи́й О. Щодо проблеми місця митного права в системі права України, його предмета та метода правового регулювання // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 1. – С. 59 – 62.

169. Константи́й О.В., Константа О.В. Теоретико-правові проблеми поняття та суті митного правопорядку // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2005. – № 10. – С. 80 – 89.

170. Конституція України – основа реформування суспільства. – Х.: Прапор, 1996. – 156 с. – ISBN

171. Концепція адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу: схвалена Указом Президента України від

5 берез. 2004 р. № 278 // Вісн. держ. служби України. – 2004. – № 1. – С. 77 – 78.

172. Концепція адміністративної реформи в Україні / Центр політико-правових реформ. – К., 1998. – 62 с. – ISBN

173. Концепція державної реформи в Україні. – К., 1998. – 59 с. – ISBN

174. Концепція модернізації та розвитку митної служби України до 2011 р. // Проект Постанови Кабінету Міністрів «Про Концепцію модернізації діяльності Державної митної служби України» від 12 трав. 2006 р. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua/article.jsp> :– Назва з екрану.

175. Кормич Б.А. Державно-правовий механізм митної політики України. – Одеса: Астропринт, 2000. – 230 с.

176. Кормич, Б. А. Інформаційний чинник державного управління / Б. А. Кормич Б. А. // Митна справа. – 2003. – № 5. – С. 80 – 84.

177. Корнева, Т. Проблема визначення понять «посадова особа», «службова особа» і «працівник митного органу» в митному законодавстві / Т. Корнева // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 5. – С.42 – 44.

178. Корнійчук, О. Актуальні питання формування професійної культури у працівників митних органів / О. Корнійчук // Вісн. Акад. митної служби України. – 2003. – № 3. – С. 75 – 78.

179. Корольов О.П. Деонтологія митної служби // Митна справа. – 2004. – №4. – С.18 – 22.

180. Коросташова І.М. Митний контроль в системі державного контролю як одна із складових митної справи в Україні // Митна справа. – 2000. – № 4. – С.3 – 6.

181. Костюченко О.А. Бюджетне, податкове та митне законодавство України: посібник. – К.: Прецедент, 2006. – 93 с.

182. Коцан Н.Н. Територіальна організація митної діяльності України. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 384 с.

183. Кравченко О.О. Про деякі актуальні питання застосування нового Митного кодексу України // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 2. – С. 39 – 43.

184. Куклинский Ю. Маратович Проблемы политических отношений ЕС и России. // Автореф. дис... канд. юр. наук, – М., 1999. – 26 с.

185. Кулишер, И.М. Очерки истории таможенной политики / И.М. Кулишер. – С.Пб.: б.и., 1903. – 235 с. – ISBN

186. Курасова Є. Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «митна політика» // Вісник Академії митної служби України. – 2003. – № 2. – С. 11 – 15.

187. Курасова Є.Є. Формування престижу державної служби (на прикладі митної служби України): автореф. дис. канд. держ.упр. – Д.:ДРІДУ НАДУ, 2007. – 20 с.

188. Кухаренко, В. Б. Основные мировые тенденции развития таможенной политики и таможенных служб в мире / В. Б. Кухаренко // Безопасность Евразии. – 2001. – № 3. – С. 501 – 515.

189. Кухаренко, В. Б. Организационно – экономический механизм модернизации таможенной службы Российской Федерации / В. Б. Кухаренко, Н. А. Разумкова // Проблемы теории и практики таможенного дела: В 2 ч. – М., РИО РТА, 1997. – Ч. 1. – С. 57 – 65.

190. Кучма, Л. Д. Виступ Президента України на засіданні колегії Державної митної служби України / Л. Д. Кучма // Митний брокер. – 2003. – № 2. – С. 57 – 60.

191. Кучма, Л. Д. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки: Послання Президента України до Верховної Ради України / Л. Д. Кучма // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 100. – С. 5 – 12.

192. Линдерт П. Экономика мирохозяйственных связей: Пер. с англ. – М: Прогресс, 1992. – 520 с.

193. Липовська, Н. А. Адаптаційні процеси в митній службі / Н. А. Липовська // Актуал. пробл. держ. упр.: Зб. наук. пр. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2004. – Вип. 3 (17). – С. 169 – 176.

194. Липовська, Н. А. Управління інституціалізацією Державної митної служби України: монографія / Н. А. Липовська – Д.: Акад. митної служби України, 2006. – 232 с. – ISBN

195. Литовкін Ю.Є., Крисько М.О. Аспекти розвитку митного права в Україні // Економіка, фінанси, право. – 2003. – № 6. – С. 20-23.

196. Лозбенко, Л. А. Конвенциональное регулирование ВЭД / Л. А. Лозбенко. – М.: РИО РТА, 2000. – 287 с. – ISBN

197. Лозинська Л. Митний кодекс у добру путь: [З 1 січня 2004 року почав діяти новий Митний кодекс] // За вільну Україну. – 2004. – 29 січня. – С. 12.

198. Макогон Ю.В. Митна справа навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2005 – 224 с.

199. Марков, Л. Н. Очерки по истории таможенной службы / Л. Н. Марков. – Иркутск: ИГУ, 1987. – 187 с. – ISBN

200. Мармилова Т.Д. Спеціальні та преференційні зовнішньоторговельні режими згідно правил СОТ // Митна справа. – 2007. – № 1. – С. 37 – 41.

201. Мельник О. «Єдиний офіс» – надійний шлагбаум зловживанням на кордоні: [боротьба з контрабандою на митниці] // Урядовий кур'єр. – 2005. – 14 вересня. – С. 22.

202. Менделеев, Д. И. Толковый тариф или исследование о развитии промышленности России с ее общим таможенным тарифом 1891 года / Д. И. Менделеев. – С.Пб., 1892. – 125 с. – ISBN

203. Мировая экономика и международные отношения, М.: Мир, 1996. – № 8 . – С. 86 – 94.

204. Митна політика України в контексті європейського вибору: проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали наук.-практ. конф. – Д.: АМСУ, 2003. – 256 с.

205. Митна політика в Україні. Історичні та правові аспекти проблеми: зб. наук. пр. пам'яті проф. Й. Л. Рисіча / за заг. ред. П. П. Падуна. – Д.: АМСУ, 2004. – 181 с.

206. Митна служба в системі державного управління: навч. посіб. / Н.А.Липовська, І.В.Письменний, С.П.Петрусь, С.М.Серьогін та ін. – Д.:АМСУ, 2009. – 425 с.

207. Митна справа: словник-довідник: навч. посіб. /Авт.-уклад. Ю. П. Соловков, К. Є. Гальський, В. П. Гмирко та ін. – Х.: РА, 2000. – 320 с.

208. Митне законодавство зарубіжних країн / за ред. З. О. Буричка. – Т.: Астон, 2002. – 616 с.

209. Митне право України / За заг. ред. В.В.Ченцова. – К.: Істина, 2007. – 328 с.

210. Митний кодекс України: Науково-практичний коментар / А.Т.Комзюк, О.О.Погрібний, Р.А.Калюжний та ін. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 757 с.

211. Митний контроль та митне оформлення: навч. посіб. / За ред. М. М. Каленського, П. В. Пашка. – К.: Знання: КОО, 2002. – 284 с.

212. Митні органи // Актуальні питання реформування правоохоронних органів: зарубіжний досвід та проблеми України: Наук.-інформ. зб. – К., 2006. – Вип.. 29. – С. 190 – 228.

213. Мікаляк, Т. Митні служби деяких країн: завдання і організація / Т. Мікаляк // Митна газета. – 1997. – № 1. – С. 11.

214. Мілоський, О. Підведено підсумки Днів відкритих дверей ВМО в Україні / О. Міловський // Митний брокер. – 2000. – № 6. – С. 43 – 44.

215. Мировая экономика и международные отношения, М.: Мир, 1996, № 8.– с. 86.

216. Моргун О. Реорганізація митниці ефективності не нашкодить // Урядовий кур'єр. – 2008. – 13 березня. – С. 7.

217. Мороз В. Здійснення митного контролю // Юрист консультує. – 2003. – № 19 (липень).

218. Настюк, В. Я. Держмитслужба України – провідний орган у забезпеченні реалізації митної політики / В. Я. Настюк // Митна справа. – 2002. – № 1. – С. 49 – 53.

219. Настюк, В. Я. Норми митного права в системі соціально-правових регуляторів / В. Я. Настюк // Митна справа. – 2003. – № 5. – С. 70 – 73.

220. Науменко В.П., Пашко П.В., Руссков В.А. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. – К.: Знання, 2005. – 394 с.

221. Національне дослідження стану корупції у сфері регуляторної політики: митні процедури // [http:// tcp-ukraine.org.ua/assets/docs/full%20report_customs_ukr.pdf](http://tcp-ukraine.org.ua/assets/docs/full%20report_customs_ukr.pdf)

222. Нижник, Н. Адміністративна реформа в країнах Центральної Європи: досвід для України / Н. Нижник, В. Лемак // Вісн. держ. служби України. – 2003. – № 2. – С. 32 – 36.

223. Нижник, Н. Р., Системний підхід в організації державного управління: навч. посіб. / Н. Нижник, О. А. Машков – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 160 с.

224. Новиков Я. А. Протекционизм / Я. А. Новиков. – С.Пб.,1890. – 234 с.

225. Нормативно-правова база експортного контролю в Україні // Національна безпека і оборона. – 2001. - № 6. – С. 23 – 65.

226. Норми нового митного законодавства // Діловий вісник. – 2003. – № 2. – С. 22 – 23.

227. Осика С.Г., Коновалов В.В., Покрещук О.О. Правове регулювання імпорту: антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні заходи. – К.: УАЗТ, 2001. – 639 с.

228. Осика С.Г., Пятницький В.Т. Світова організація торгівлі. – К.: К.І.С., 2005. – 280 с.

229. Основи митної справи в Україні: підручник / За ред. П.В. Пашка. – К.: Знання, 2008. – 651 с.

230. Основи митної справи: тези лекцій / за ред. О. Т. Корнійчука, І. Г. Бережнюка, М. М. Іванюка. – Хмельницький, 1996. – 350 с.

231. Основы таможенного дела: учебник / под общ. ред. В. Г. Драганова; Рос. тамож. акад. ГТК РФ. – М.: ОАО «Економика», 1998. – 687 с.

232. Основы таможенного дела: учеб. пособие: В 7 вып. / науч. ред. П. В. Дзюбенко. – М.: РИО РТА, 1996. – Вып. 1. – С. 27 – 32.

233. Павлов, А. Митні органи в Україні у ХХ ст. (історико-юридичний аналіз) / А. Павлов // Вісн. Акад. митної служби України. – 1999. – № 4. – С. 55 – 64.

234. Павлов, А.П. Українська митниця на шляху відродження та розвитку: Правові та історичні аспекти / А. П. Павлов. – К.: Акцент, 2002. – 417 с.

235. Падун, П.П. Сучасна система управління митною справою в Україні / П. П. Падун, В. А. Онишкевич, І. Г. Бережнюк. – Д.: АМСУ, 1999. – 32 с.

236. Панько, Н.Г. Взаємодія митних органів України з адміністративною службою міліції / Н.Г. Панько // Митна система. – 2003. – № 6. – С.12 –18.

237. Паньков А.І. Стременовський С.М. До питання підвищення професійного рівня працівників митних органів в Україні: психологічні аспекти // Митна справа. – 2003. – № 2. – С.3 – 8.

238. Пашко П.В. «Електронна митниця» – головний механізм гарантування митної безпеки держави // Фінанси України. – 2006. – № 12. – С. 51 – 60.

239. Пашко, П. В. Інституційний механізм реалізації митної політики // Фінанси України / Пашко П. В. – 2004. – № 11. – С. 153 – 155.

240. Пашко П. Митна безпека України // Вісник НАДУ при Президентові України. – 2006. – № 2. – С. 138 – 143.

241. Пашко П.В. Митна політика та митна безпека України. // Фінанси України. - 2006. – №1. – с. 74 – 86.

242. Пашко П.В. Основи митної справи. – К.: Знання, 2002. – 320 с.

243. Пашко П.В. Оцінка митної безпеки держави // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 101– 105.

244. Пашко П.В., Пісной П.Я. Митна політика та митна безпека України // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С.74 – 86.

245. Перепьолкін С.М. Міжнародне митне співробітництво: рамкові стандарти Всесвітньої Митної Організації // Митна справа. – 2007. – № 1. – С. 6 – 11.

246. Петров А.В. Эволюция трактовки термина «таможенная политика» в законодательстве Республики Беларусь // Белорусский журнал. – 2001. – № 3. – С. 6 – 11.

247. Петрусь С.П. Управління кадровими ресурсами в умовах модернізації Державної митної служби України: автореф. дис. канд. держ.упр. – Д.:ДРІДУ НАДУ, 2007. – 20 с.

248. Письменний І. Вдосконалення митної системи України в контексті адміністративної реформи // Вісн. Акад. митної служби України. – 2000. – № 1. – С. 34 – 39.

249. Письменний І. Концептуальні засади реформування митної служби України: Автореф. дис. ...канд. наук з держ. упр. – Д., 2005. – 20 с.

250. Письменний І. В. Формування ефективної митної інфраструктури в контексті адміністративної реформи в Україні // Вісн. УАДУ. – 2002. – № 2. – С. 33 – 39.

251. Письменний І. В. Функціональна трансформація діяльності митної служби України відповідно до євроінтеграційного курсу // Актуал. пробл. держ. упр.: Зб. наук. пр. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2004. – Вип. 2 (8). – С. 75 – 82.

252. Підсумки роботи митних органів України. Щорічний випуск. (1999 – 2006 рр.) – К.: ДМСУ, 2000 – 2007. – 126 с.

253. Підсумки роботи митних органів України у 2008 році. Інформаційно-аналітичний збірник. – Київ: ДМСУ, 2009. – 76 с.

254. Письмаченко Л. Формування митної політики держави в умовах глобалізації: проблеми, напрями вирішення // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2006. – № 2. – С.235 – 242.

255. Пісьмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в умовах інтеграції України у світовий економічний простір: механізми регулювання та контролю: автореф. дис. докт. держ.упр. – К.: НАДУ, 2008. – 36 с.

256. Поважна М.В. Державний механізм регулювання митних взаємовідносин: автореф. дис. канд. держ.упр. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.

257. Покрещук О.О. Генеральна угода з тарифів і торгівлі як основа універсального міжнародно-правового регулювання світової торгівлі // Право України. – 1999. – № 10. – С. 124 – 125.

258. Потяев А. И. Теория таможенного дела. – М., 1927. – 241 с.

259. Презентація Державної митної служби України в Європейській комісії / Інформ.-аналіт. упр. Держмитслужби. – К., 2002. – 64 с.

260. Приймаченко Д. Використання адміністративних договорів у діяльності митних органів // Право України. – 2006. – № 8. – С. 20 – 23.

261. Приймаченко Д. Інституціональний механізм формування та реалізації митної політики // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 11. – С.17 – 21.

262. Приймаченко Д. В. Місце митної політики в системі державної політики // Митна справа. – 2005. – № 2. – С. 11 – 15.

263. Приймаченко Д.В. Митна політика держави та її реалізація митними органами: Монографія. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2006. – 332 с.

264. Приймаченко Д. Правозастосовна діяльність митних органів: аналіз основних засад // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 8. – С. 31– 34.

265. Про внесення змін і доповнень до наказів Держмитслужби України: Наказ ДМСУ від 02 верес. 2003 р. № 585 // Митний брокер. – 2003. – № 11. – С. 38 – 56.

266. Про встановлення граничної чисельності працівників митних органів: Наказ ДМСУ від 27 берез. 2000 р. № 172 // www.customs.gov.ua.

267. Про затвердження граничної чисельності працівників регіональних митниць і митниць: Наказ ДМСУ від 14 груд. 2002 р. № 704 // www.customs.gov.ua.

268. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії підрозділів митної варти Державної митної служби України та Державної прикордонної служби України: Наказ Державної митної служби України та Державної прикордонної служби України від 08 вер. 2003 р. № 597/65 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 38. – С. 20 – 54.

269. Про затвердження Положення про заохочувальну відзнаку Держмитслужби України «Кращий за професією»: Наказ ДМСУ від 24 верес. 2003 р. № 626 // www.customs.gov.ua.

270. Про затвердження Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності працівниками митної служби України: Наказ ДМСУ від 25 трав. 2004 р. № 380 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 28. – С. 812 – 816.

271. Про затвердження Положення про Центральне бюро аналізу ризиків та аудиту: Наказ ДМСУ від 02 груд. 2003 р. № 820 // www.customs.gov.ua.

272. «Про затвердження Порядку застосування митного режиму реекспорту до товарів, що переміщуються через митний кордон України»: Наказ Державної митної служби від 7.10.2003 року № 661 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 44. – С. 148 – 150.

273. «Про затвердження Порядку застосування митного режиму реімпорту до товарів, що переміщуються через митний кордон України»: Наказ Державної митної служби від 7.10.2003 року № 662 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 44. – С. 151 – 153.

274. «Про затвердження Порядку здійснення контролю за доставкою в митниці призначення транзитних товарів, що переміщуються через територію України на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки міжнародного дорожнього перевезення»: Наказ

Державної митної служби від 3.08.04 № 564 // Офіційний вісник України. – 2004. - № 33. – С. 71 – 75.

275. «Про затвердження Порядку здійснення митного контролю й митного оформлення товарів і транспортних засобів із застосуванням вантажної митної декларації»: Наказ Державної митної служби від 14.10.2002 року № 561 // Бібліотека нормативних актів міністерств і відомств України. – 2002. – № 24. – С. 86 – 124.

276. «Про затвердження Порядку реалізації положень митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки Міжнародного дорожнього перевезення»: Наказ Державної митної служби від 21.11.2001 року № 755 // Бібліотека нормативних актів міністерств і відомств України. – 2002. – № 3. – С. 13.

277. Про організаційне вдосконалення відділень і служб по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил регіональних митниць і митниць: Наказ ДМСУ від 04 верес. 2003 р. № 591 // www.customs.gov.ua.

278. Про перепідпорядкування окремих митних органів: Наказ ДМСУ від 25 черв. 2003 р. № 417 // Митний брокер. – 2003. – № 7. – С. 15.

279. Про спрощення технології здійснення прикордонного та митного контролю: Наказ Державної митної служби України та Державного комітету у справах охорони Державного кордону України від 21 трав. 2003 р. № 299/344 // Митний брокер. – 2003. – № 6. – С. 23 – 27.

280. Проблеми реалізації адміністративної реформи в Україні. –К.: А.С.К., 2002. – 82 с.

281. Проценко Т. Адміністративно-правове забезпечення діяльності митної служби та його удосконалення // Підприємство, господарство, право. – 2005. – № 6. – С.113 – 118.

282. Резник А. В. Государственно-правовой механизм регулирования внешнеэкономических связей и таможенной политики. – М.: РИО РТА, 1991. – 136 с.

283. Регламент Совета ЕЭС № 720/91, – J.O. – № L 78 от 26/03/91.

284. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні: навчальний посібник / за ред. А.А. Мазаракі. – К.: Книга, 2003. – 272 с.

285. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / Кол. авт.; Наук. кер. В. В. Цветков – К.: Оріяни, 1998. – 364 с.

286. Рисіч Й. Л., Новосад Б. М., Морозов О. В. Історія митної справи та митної політики в Україні. – Д.: АМСУ, 2000. – 81 с.

287. Розпутенко І. В. Управління державними видатками в перехідних економіках: Автореферат дис... д-ра наук з держ. управ. – К., 1999. – 36 с.

288. Романов В. Л. Креативные аспекты социального управления // Синергетика и социальное управление. – М.: РАГС, 1998. – 248 с.

289. Романов П. В. Микроуровень социальной реальности. Возможности междисциплинарного подхода // Социол. исслед. – 2002. – № 3. – С. 14 – 29.

290. Руссков В. Новий Митний кодекс України й боротьба з порушенням митних правил: узвичаєне та нове законодавство // Юридичний журнал. – 2003. – № 1. – С. 26 – 31.

291. Сандровский К. К. Международное таможенное право: Учебник. – 2-е изд., испр. – К.: Знання, 2001. – 461 с.

292. Сандровский К.К. Таможенное право. – К.: Вища школа, 1974. – 176 с.

293. Сандровский К. К. Таможенное право в Украине: Учеб. пособие для студентов юрид. вузов и ф-тов. – К.: Вентури, 2000. – 208 с.

294. Сб. законодательства СССР. – 1929. – № 1. – С. 2.

295. Семенов В. М. Правоохранительные органы в СССР. – М.: Канон, 1990. – С. 28 – 29.

296. Серветник А. В. Правове регулювання повноважень митних органів України // Митна справа. – 2000. – № 2. – С. 13 – 16.

297. Сиденко В. Р. Внешнеэкономическая деятельность: проблемы системной трансформации при переходе к рынку. – К.: Ин-т мировой экономики и междунар. отношений НАН Украины. – 1998. – 450 с.

298. Сиротюк О. Деякі проблеми застосування митного законодавства при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні // Економіка, фінанси, право. – 2004. – № 7. – С. 23 – 25.

299. Сімакова-Єфремян Е., Лук'яненко В. Використання спеціальних знань за новим Митним кодексом України // Вісник Академії правових наук. – 2002. – № 4. – С. 169 – 177.

300. Смит Адам. Богатство народів. – С.Пб., 1892. – 234 с.

301. Соболев М. Н. Таможенная политика России во второй половине 19 века. – Томск: б.и., 1911. – 127 с.

302. Современный либерализм: Ролз, Берлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. – М.: Дом интеллектуальной книги; Прогресс – Традиция, 1998. – 248 с.

303. Соколенко О. Л. Звернення громадян до митних органів України // Держава і право: Зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки. – К., 2002. – Вип. 17. – С. 160 – 164.

304. Соколовська А. М., Богорад М. А. Суть та інструменти митної політики // Фінанси України. – 1998. – № 3. – С. 64 – 72.

305. Соловков Ю. Митна служба України (становлення та перспективи) // Фінанси України. – 2000. – № 3. – С. 3 – 6.

306. Соловков Ю. П. Митниця – захист інтересів народу, інтересів держави // Право України. – 2000. – № 8. – С. 3 – 5.

307. Співак І. Зона митного контролю: норми та процедури // Віче. – 2007. – № 21 – 22. – С. 35 – 37.

308. Спрощення митних процедур – шлях до покращення привабливості України як транзитної держави: Матеріали прес-служби Державної митної служби України // Митний брокер. – 2003. – № 6. – С. 8 – 9.

309. Степанюк С. Управлінські послуги у галузі митної справи // Юрид. журн. – К., 2003. – № 1. – С. 52 – 55.

310. Стецюк Н.М. Розвиток процесу управління персоналом (на прикладі митної служби України: автореф. дис. канд. держ.упр. – К.:НАДУ, 2007. – 20 с.

311. Страны Центральной и Восточной Европы на пути в Европейский союз. М.: Наука, 2002. – 163 с.

312. Сычев Ю. И. Административные методы регулирования внешнеэкономической деятельности в России // Теория, методология и практика таможенного дела: Сб. науч. тр. / Под ред. проф. Н. М. Блинова: В 2 ч. – М.: РИО РТА, 1996. – Ч. 1. – 1996. – С. 34 – 41.

313. Таможенная политика: проблемы реализации // Актуальные проблемы современной таможенной политики России: Матер. заседания «круглого стола» 14 декаб. 1995 г. / С. В. Барамзин / Под науч. ред. проф. Н. М. Блинова. – М.: РИО РТА, 1996. – 256 с.

314. Таможенное право: Учеб. пособие. – М.: РИО РТА, 1998. – 397 с.

315. Таможенное право: Учебник для вузов / Отв. редактор проф. Б.Н. Габричидзе. – М.: БЕК, 1995. – 480 с.

316. Терещенко С., Науменко В. Основи митного законодавства в Україні: Теорія та практика: Навч. посіб. для студ. вищих та серед. спец. навч. закл. – К: АТ «Август», 1999. – 296 с.

317. Терещенко С. Новий Митний кодекс України // Автопрофи. – 2002. – № 19. – С. 15 – 16.

318. Терещенко С. Основи митного законодавства України: Питання теорії та практики зовнішньоекономічної діяльності. – К.: АТ «Август», 2001. – 432 с.

319. Терещенко С. Ризики митного контролю та митного оформлення // Збірник систематизованого законодавства. – 2005. – № 12. – С.150 – 153.

320. Ткаченко А. Засади утвердження України як транзитної держави // Вісн. УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 233 – 239.

321. Тодошак В.О. Служба в митних органах України (Адміністративно-правовий і соціально-правовий аспекти). - Одеса: Юрид.літ., 2003. – 140 с.

322. Тосоев Т. Особенности таможенного администрирования в ЕС // Внешнеэкономический бюлетень. – 2004. – № 10. – С.3 – 9.

323. Тоцька Т.С. Державне регулювання митної вартості товарів: автореф. дис. канд. держ.упр. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.

324. Тропіна О. М. Взаємодія митних органів з право власниками щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України // Митна справа. – 2003. – № 2. – С.20 – 28.

325. Тропіна О. Правові аспекти визначення кола товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, у митному законодавстві // Право України. – 2003. – № 1. – С. 86 – 89.

326. Тулянцева І.В. Експертиза культурних цінностей, що переміщуються через митний кордон України: поняття, суб'єкти, специфіка проведення // Митна справа. – 2007. – № 1. – С. 29 – 33.

327. Финансовое право: Учебник / Воронова Л.К., Давидова Л.А., Карасева М.В. и др. – М.: БЕК, 1995. – 525 с.

328. Фомичев В. И. Международная торговля. – М.: Инфра-М, 1998. – 292 с.

329. Химичева Н.И., Давыдова Л.А. и др. Финансовое право: Учебник. – М.: БЕК, 1995. – 402 с.

330. Христенко С. Г. До питання вдосконалення митної системи України // Митна справа. – 2001. – № 6. – С. 56 – 58.

331. Циганкова Т.М., Петрашко Л.П., Кальченко Т.В. Міжнародна торгівля. – К.: КНЕУ, 2001. – 488 с.

332. Ченцов В. В. Статус митної служби в системі державного управління зарубіжних країн // Актуальні проблеми державного управління: зб.наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. – Вип.1(35). – С. 202 – 207.

333. Ченцов В. В. Особливості державного управління митними органами в Європейському Союзі: структурно-функціональний аналіз // Теорія та практика державного управління: Харків: ХРІДУ НАДУ, 2009. – № 2 (25). – с. 45 – 56.

334. Черкаський Р.А. Підвищення соціального статусу органів митної служби України: автореф. дис. канд. держ.упр. – Х.:ХРІДУ НАДУ, 2007. – 20 с.

335. Чорний В. Б. Україна і митна справа (історичний нарис). – К.: Квіц, 2000. – 350 с.

336. Шаповал В.М. До порядку ввезення та здійснення митного контролю та митного оформлення окремих транспортних засобів, що ввозяться громадянами на митну територію України // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2003. – № 5. – С. 112 – 119.

337. Шаповал В.М. До порядку справляння митних зборів, які нараховуються за вантажною митною декларацією // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2003. – № 12. – С. 119 – 125.

338. Шапошников Н. Н. Таможенная политика России до и после революции. – М.; Л.: Изд-во Наркомвнешторга, 1924. – 178 с.

339. Шишаев А. И. Экспорт в Европейский союз: вопросы тарифного регулирования. // Юридический мир, 1999. – № 3. – С. 23 – 31.

340. Шишка Р.Б., Сергієнко В.В. Митне право України. – Харків: Еспада, 2002. – 296 с.

341. Шмитгофф К. Экспорт: право и практика международной торговли. – М., 1993.

342. Шумский Н. Экономическая интеграция государств содружества: возможность и перспективы // Вопр. экономики. – 2003. – № 6. – С. 122 – 134.

343. Экономическая безопасность стран: таможенные методы и средства ее обеспечения: Тезисы докл. науч. – практ. конф. – М., 1995. – 278 с.

344. Энтин Л. М. Европейское право // Учебник для вузов, М.: прогресс, 2000. – 333 с.

345. Энциклопедия таможенного дела / Состав.: А. Б. Егоров, А.П. Шейко. – Л.: Мета, 1996. – 760 с.

346. Юмашев Ю. М. Внешнеэкономические связи ЕЭС: правовые аспекты // Дис... канд. юр. наук, М., 1989. – 142 с.

347. Ющенко В. А. Звернення Президента України до Верховної Ради України у зв'язку з Посланням Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році». 9.02.06 // [http:// president.gov.ua/](http://president.gov.ua/)

348. Ягодинський В. Щодо правоохоронної діяльності митних органів // Право України. – 2002. – № 10. – С. 58 – 62.
349. Autoritatea Nationala a Vămilor – e-Customs [Режим доступу]: <http://www.customs.ro>.
350. Bayrisches Regierungsblatt. – Vena, 1868. – p.1245.
351. Customs Administration of the Republic of Slovenia [Режим доступу]: <http://www.carina.gov.si>.
352. Customs Tariff - Carinska uprava Republike Hrvatske [Режим доступу]: <http://www.carina.hr/CURH/Dokumenti/Globalni/CT2010EN.xls>
353. Customs :The Agency in facts and figures [Режим доступу]: <http://www.customs.bg>.
354. Economic Survey of Europe. New York and Geneva, UN, 2004, № 1. – p.55.
355. Estonian Customs: Regulations, Export-Import Procedures of Estonia [Режим доступу]: <http://www.customs.ee>;
356. Fricht M.G. Le traite sur le espace economique europeen cadre juridigue d'une "Europe du deuxieme cercle" // Rev.du marche commun et de l'Union europ. № 360, Paris, 1992, h.597
357. Government of Canada Jobs – PSC of Canada [Режим доступу]: Web-page: <http://www.psc-cfp.gc.ca/cap/cap.htm>
358. Graham, Donna M. (Donna Marie).Online recruiting: how to use the Internet to find your best hires. – Davies – Black Publishing Palo Alto. California, 2000. – 216 p.
359. Hospodarske noviny, 14.04.2004. – Warszawa, 2004.
360. Hungarian Customs & Finance Guard [Режим доступу]: <http://www.vam.hu>.
361. Jornal oficial de setembro de 1963, p.8679.
362. Jornal oficial – № L 395 1989;
363. Jornal oficial – № L 268, 1992.
364. Jornal oficial – № L 196, 1993.

365. Jornal oficial – № L 342, 1993.
366. Jornal oficial – № L 238, 28.09.68.p.1.
367. Jornal oficial – № L 319/85, 6.02.85.
368. Jornal oficial – № L 197,27/07/84.
369. Jornal oficial – № L 171, 29.06.91, p.1.
370. La politigue douaniere de l'Union europeenne, Luxembourg: Office des publications officielles des Communautes europeennes, 1999, ISBN 92-828-5879-0.
– p.4.
371. Outlaw, Wayne Smart staffing: how to hire, reward and keep the best people for your growing company. – Upstart Publishing Company. – Chicago: 1998.
– 287 p.
372. Polska polityka handlu zagranicznego 1994 – 1995, Warszawa, 1995,
s.112.
373. Służba Celna chroni ginące gatunki [Режим доступу]: http://www.mf.gov.pl/sluzba_celna.
374. Zagraniczna polityka gospodarcza Polski 2002 – 2003/ Warszawa, Instytut Koniunktur I Cen Handlu Zagranicznego, 2003. – s.113